

Tisdagen den 16 maj

Kl. 11.00

§ 1 Herr talmannen meddelade att herr *Mattsson* i Skee enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 15–21 maj.

Herr Mattsson i Skee beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 2 Meddelande ang. veckans sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats kommer dagens sammanträde att avslutas senast omkring kl. 18.00. Det av talmanskonferensen rekommenderade förfarandet med förhandsanmälningar till kammardebatterna har tyvärr inte iakttagits i sådan utsträckning att det blivit möjligt att i förväg upprätta en gemensam talarlista för de på föredragningslistan upptagna ärendena.

Enligt den reviderade ärendeplan som framlades den 10 i denna månad skall ett tiotal utskottsbetänkanden föreligga till slutligt avgörande på fredag, den 19 maj. Under innevarande vecka skulle därigenom komma att hållas fyra arbetsplena. Denna planering är helt i enlighet med de riktlinjer som talmanskonferensen angivit vid sammanträde den 21 mars. Konferensen beslöt då – till komplettering av sitt tidigare uttalande angående åtgärder för att minska antalet kvällsplena – uttala att kvällsplenum inte skulle hållas på torsdagen om detta kunde undvikas genom anordnande av arbetsplenum på fredagen.

Det har sedermera konstaterats att tre av de betänkanden, som enligt planen skall behandlas fredagen den 19 maj, kan bordläggas första gången redan i dag och alltså kan upptas till avgörande på torsdag, den 18 maj. Då fredagens arbetsbelastning därigenom skulle minska väsentligt har vederbörande utskott och förvaltningskontorets tryckerienhet anmodats att vidtaga sådana åtgärder att inte sen bordläggning av utskotts- betänkanden utgör något hinder för behandling på torsdagen även av övriga ursprungligen för fredagssammanträdet avsedda ärenden. Huruvida man härigenom och – om så erfordras – genom att anordna kvällsplenum på torsdagen kan undvika arbetsplenum på fredagen blir beroende av debattiden i kammaren. Med hänsyn till arbetsbelastningen under sessionens slutskede är det inte möjligt att uppskjuta behandlingen av några ärenden till nästa vecka.

§ 3 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1699 punkterna 1, 2 och 5–10 till finansutskottet samt punkterna 3 och 4 till skatteutskottet

nr 1700 punkten 1 till skatteutskottet samt punkterna 2 och 3 till finansutskottet

nr 1701 till finansutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter lagutskottets betänkanden nr 8 och 9, näringsutskottets betänkande nr 36 samt inrikesutskottets betänkande nr 7.

§ 5 Riksdagens informationsbehov

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 25 i anledning av motioner om riksdagens informationsbehov.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Vi har ju bl. a. av tidsbrist nog ganska allmänt undvikit att begära ordet i ärenden där motionsyrkanden tillstyrkts eller genom s. k. positiv skrivning tillgodosetts.

Eftersom jag under årens lopp som motionär ägnat mig en del åt riksdagens olika informationsbehov, känner jag emellertid en viss delaktighet i utvecklingen av denna fråga intill nu och vill därför helt kort något kommentera detta betänkande, då vi enligt detta står inför beslut att uppdraga åt talmanskonferensen att tillsätta en informationsutredning med vidsträckta direktiv.

Jag har anledning att med tillfredsställelse konstatera att mina motioner åren 1965 och 1971 om en populärt hållen informationstidskrift med översiktliga redogörelser för behandlade frågor och fattade beslut nu positivt beaktats i utskottets ställningstagande i avsnittet om den utårtiktade informationen i utskottets här föreliggande betänkande.

Desamma gäller behandlingen av min motion nr 5 i är om inrättande av en riksdagens servicefunktion för att kontinuerligt förse ledamöterna med information om senaste vetenskapliga rön på olika områden och motionen 291 av herr Helén m. fl. om bl. a. ett riksdagens utredningsinstitut. De här motionerna behandlas i betänkandet under avsnittet om sakinformation.

Men, herr talman, detta är inte orsaken till att jag vågat besvära kammararens ledamöter med att ta till orda i den i detta betänkande behandlade frågan om bättre informationsresurser åt riksdagen.

Jag har känt ett rätt starkt behov av att vid detta tillfälle ge uttryck för min ganska bestämda mening om informationsverksamhetens organisationsfråga. Som bekant började riksdagens upplysningstjänst 1955 såsom en funktion inom riksdagsbiblioteket men frigjordes från biblioteket 1966 och blev en tämligen självständig enhet inom riksdagens förvaltningskontor. Jag tror att en av anledningarna till att upplysningstjänsten till vår glädje fungerat synnerligen effektivt är denna frigörelse, som riksdagen för övrigt bekräftade så sent som 1970. Nu när organisationsfrågan åter dras upp vill jag gärna redan på detta stadium framhålla att starka skäl talar för att man bör ha en så vitt möjligt oförändrad ledningsorganisation vad avser informationsverksamheten.

Utskottet anför på s. 19 i betänkandet följande i denna fråga: "En tanke som bör prövas är därför att ställa riksdagsbiblioteket och upplysnings- och utredningsenheten under gemensam ledning. Uppgiftsfördelningen mellan en sådan styrelse och förvaltningsstyrelsen kräver en närmare analys. Utredningen bör emellertid vara oförhindrad att pröva också andra lösningar, såsom att låta riksdagsbiblioteket ingå i den 'inre' riksdagsförvaltningen och att i huvudsak behålla nuvarande ordning."

Dess bättre binder sig alltså utskottet inte för en bestämd lösning. Visst har biblioteket eller dokumentationstjänsten och upplysnings-tjänsten nära beröringspunkter. Men biblioteket är en funktion som dock gäller en i och för sig ytterst viktig uppsamling, registrering, förvaring och sedan utlåning av dokument av olika slag, som rör det förflutna, under det att den sakinformationsservice som jag har skissat i motionen 5 i huvudsak bör vara framåtriktad och alltså ägna uppmärksamhet främst åt vad som *håller på* att hända eller *kommer att hända* på olika fackområden.

Jag skall naturligtvis, herr talman, inte på detta stadium utesluta möjligheten av en gemensam ledning för biblioteket och upplysnings-tjänsten, men enär den senare funktionen vid två tillfällen, ett av dessa så sent som 1970, av riksdagen bedömts må bäst av att tillhöra den s. k. inre riksdagsförvaltningen, måste man väl ha haft goda skäl för denna ståndpunkt. Jag hoppas alltså att den kommande utredningen skall finna dessa skäl bärande och därefter skall komma till samma slutsats i denna fråga som 1969 års organisationsutredning drog och riksdagen sedan också godkände.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 28 i anledning av propositionen 1972:83 med förslag till lag om ändring i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse, m. m. jämte motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 Förslag till permutationslag, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:8 med förslag till permutationslag, m. m. jämte motioner.

Genom en den 4 februari 1972 dagtecknad proposition, 1972:8, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att
dels anta förslag till

Tisdagen den
16 maj 1972

Förslag till permutationslag, m. m.

1) permutationslag,

2) lag om ändring i förordningen den 3 april 1810, huruledes rättelse och förklaring uti gjorde fideikommissförfattningar må sökas, samt vad i avseende på fardag av fideikommisssegendom kommer att iakttagas,

dels till Fideikommissnämnden för budgetåret 1972/73 under andra huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 220 000 kronor.

Propositionen hade i sin helhet hänvisats till lagutskottet. Utskottet hade därefter jämlikt § 42 i riksdagsordningen överflyttat ärendet, såvitt avsåg anslag till fideikommissnämnden, till justitieutskottet (se JuU 1972:11).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Kungl. Maj:t anses sedan gammalt ha befogenhet att genom beslut om s. k. permutation medge ändring av bestämmelser i gåvobrev, testamenten, stiftelseförordnanden och liknande. Propositionen innehåller förslag till en särskild permutationslag med regler om förutsättningarna för permutation och om handläggningen av permutationsärenden. Förslaget innebär att beslutanderätten delegeras till fideikommissnämnden såvitt rör fideikommissförordnanden och i övrigt till kammarkollegiet. I vissa fall skall dock ärende överlämnas till Kungl. Maj:t för avgörande.”

I 1 § förslaget till permutationslag hade angetts tre kvalificerade förutsättningar för permutation nämligen att, på grund av ändrade förhållanden, bestämmelse ej längre kunde iakttagas eller blivit uppenbart onyttig eller blivit uppenbart stridande mot utfärdarens avsikter. Härjämte angav lagtexten att permutation fick ske om ”annat särskilt skäl” förelåg.

I samband med propositionen hade behandlats följande i anledning av densamma väckta motioner:

1) 1972:1573 av herr Enlund m. fl. (fp, c, m) vari hemställdes att riksdagen för sin del skulle anta av motionärerna angivna ändringar i förslaget till permutationslag, innebärande att beslutande instans i andra permutationsärenden än sådana som rörde fideikommiss skulle vara länsstyrelse,

2) 1972:1574 av herr Schött m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle anta förslaget till permutationslag med den ändringen att 1 § erhöll av motionärerna angiven lydelse, innebärande att orden ”annat särskilt skäl” skulle utbytas mot ”eljest synnerliga skäl”.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1574 skulle anta 1 § i det vid propositionen 1972:8 fogade förslaget till permutationslag,

B. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1573 skulle anta 2--4 §§ i förslaget till permutationslag,

C. att riksdagen skulle anta förslaget till permutationslag i vad förslaget ej omfattades av utskottets hemställan under A och B,

D. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i förordningen den 3 april 1810, huruledes rättelse och förklaring uti gjorde fideikommissförfattningar må sökas, samt vad i avseende på fardag av fideikomissegendom kommer att iakttagas.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande de materiella reglerna för permutation av herrar Lidgard (m) och Winberg (m), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen — med förklaring att det vid propositionen 1972:8 fogade förslaget till permutationslag ej kunnat i oförändrat skick antas — med bifall till motionen 1972:1574 skulle anta 1 § i nämnda förslag med i reservationen angiven lydelse,

2) beträffande beslutande instans av herrar Wiklund i Stockholm (fp) och Sjöholm (fp), fru Jonäng (c) samt herrar Olsson i Sundsvall (c) och Persson i Heden (c), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen — med förklaring att förslaget till permutationslag ej kunnat i oförändrat skick antas — med bifall till motionen 1972:1573 skulle anta 2–4 §§ i nämnda förslag med i reservationen angiven lydelse.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! I proposition nr 8 lägger regeringen fram förslag till en lagstiftning av permutationsrätten, som ju gäller under vilka förutsättningar ändring skall kunna ske av bestämmelser i gåvobrev, testamenten, stiftelseförordnanden och liknande. Vi har för närvarande ingen reglering av dessa frågor utan Kungl. Maj:t har sedan gammalt ansetts ha befogenhet att besluta om erforderliga ändringar. Det har alltså vuxit fram en sedvanerätt på detta område. Det finns därför goda skäl till den lagstiftning som nu föreslås, även om hittillsvarande ordning kan sägas ha fungerat tillfredsställande. Det har heller inte rätt några delade meningar i lagutskottet om lagen som sådan, och de två reservationer som föreligger gäller i stället hur lagen lämpligen bör utformas i två avseenden.

Reservationen 1 av herr Lidgard och mig gäller frågan under vilka förutsättningar permutation skall kunna ske. I 1 § anges tre förutsättningar för permutation, nämligen att på grund av ändrade förhållanden bestämmelse inte längre kan iakttas, den blivit uppenbart onyttig eller den blivit uppenbart stridande mot utfärdarens avsikt. Dessutom skall permutation kunna ske om annat "särskilt skäl" föreligger, och det är där vi reseranter skiljer oss från majoriteten genom att vi hävdar att det borde, när det föreligger andra grunder för permutation än just de som räknas upp i 1 §, krävas "synnerliga skäl" som alltså innebär att det skulle fordras något starkare motiv för en ändring än när man har uttrycket "särskilda skäl".

Uttrycket "särskilda skäl" har väl kommit till närmast därför att departementschefen har ansett att vissa bestämmelser i lagen om tryggnad av pensionsutfästelser kunde tjäna som mönster för den nya lagstiftningen. Nu har emellertid grundlagberedningen i sitt förslag till ny regeringsform tagit upp permutationsfrågorna. Grundlagberedningen

föreslår att i kapitlet om rättsskipning och förvaltning i den nya regeringsformen bör införas stadganden om under vilka förutsättningar permutation kan ske. Det föreslås att ändring skall kunna ske om föreskrift inte längre kan tillämpas eller eljest synnerliga skäl till ändring föreligger. Med hänsyn just till att permutation ofta innebär ingripande av väsentlig art av offentliga myndigheter i enskildas dispositioner anser vi reservanter att man redan nu i den nya permutationslagen borde föra in den här något mer begränsade formuleringen, dvs. samma formulering som grundlagberedningens samtliga ledamöter har enat sig om.

Reservationen 2 bygger på en motion från folkpartister, centerpartister och moderater. Det är emellertid bara lagutskottets folkpartister och centerpartister som står bakom den reservationen, och det kanske kan, herr talman, tarva en förklaring. Reservationen 2 gäller ju vilken myndighet som skall fatta besluten i permutationsärendena. Att det bör ske delegation från Kungl. Maj:t har vi varit eniga om i utskottet och likaså att de permutationsfrågor som rör fideikommiss bör prövas av fideikommissnämnden. Motionärerna – och väl även reservanterna – hävdar att om beslutanderätten i övriga permutationsfrågor lades till de olika länsstyrelserna i stället för till kammarkollegiet, vilket föreslås i propositionen, skulle det vara ett steg på vägen mot ökad decentralisering. Jag kan hålla med om att det finns skäl som talar för det, men som jag ser det finns det andra och tyngre skäl som talar för att *en* myndighet i landet blir beslutande instans i dessa frågor.

Behovet av en enhetlig rättstillämpning talar starkt för att lägga avgörandet av frågorna till en enda myndighet. Som jag ser det skulle en decentralisering inte innebära att beslutsfattandet i det här fallet kom att ligga närmare medborgarna. Det skulle bara betyda att tjänstemän på ett tjugutal länsstyrelser fick var och en syssla med ett fåtal av de här ärendena om året i stället för att några tjänstemän i kammarkollegiet kom att handlägga de cirka 175 ärenden per år som det här brukar vara fråga om. Genomsnittligt skulle det bli ungefär sju ärenden per länsstyrelse och år, och det betyder troligen att flera länsstyrelser bara får ett eller annat ärende om året. Det är bakgrunden till att herr Lidgard och jag inte har ansett oss kunna ställa oss bakom reservationen 2.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Det har i utskottet rått enighet om angelägenheten av en permutationslag med regler om förutsättningarna för permutation och om handläggning av permutationsärenden.

Många bestämmelser i gåvobrev, testamenten och liknande är otidsenliga eller också finns det inga destinatärer. Stat och kommun har tagit över ansvaret för verksamhet som man avsett att främja. Eller också har penningvärdeförändringen urholkat de ursprungliga värdena till summor som är meningslösa att dela ut.

Låt mig i detta sammanhang som ett kuriosum och för att förnöja kammarens ledamöter berätta om följande tidigare gällande ändamål för en stiftelse. Pengarna skulle gå till en soppkokningsanstalt för fattiga

skolbarn, men av dessa "endast de snällaste och stillsammaste och med helt uteslutande av de vanartiga". Det säger också något om utvecklingen i vårt samhälle.

Enighet har inte nåtts i utskottet om till vilken myndighet delegering skall ske. I propositionen föreslås kammarkollegiet, i reservationen länsstyrelserna. Enighet råder om att fideikommissfrågor skall gå till fideikommissnämnden.

I reservationen 2 vid B i utskottets hemställan yrkar vi reserverar ett överförande av beslutskompetensen till länsstyrelserna. Argumenten är följande: Länsstyrelserna är redan nu beslutande instans i permutationsärenden som rör pensions- och personalstiftelser. De är tillsynsmyndighet. De har kännedom om lokala förhållanden. Det innebär ett enklare förfarande att lägga delegeringen på länsstyrelserna. Det innebär en verklig decentralisering och inte den decentralisering som departementsutredningen talar om och som man anser önskvärd "eftersom det gäller en stor grupp av konseljärenden – över 300 per år". Det är knappast några decentraliseringssynpunkter man åberopar utan synpunkter som har med arbetstid och arbetsbörda att göra. Permutationsärendena är vidare inte några kontroversiella frågor. Möjligheter till besvär föreligger och utgör en garanti, och svårbedömbara ärenden går till Kungl. Maj:t. Föredraganden säger i propositionen, även om han slutligen stannar vid kammarkollegiet som handläggningsmyndighet, att goda skäl kan synas tala för att förlägga prövningen till länsstyrelserna. Jag anser också i likhet med övriga reserverar att goda skäl och många skäl talar för att länsstyrelserna skall fungera som handläggningsmyndighet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! I den fråga som kammaren nu behandlar föreligger inom lagutskottet oenighet på två punkter. Herr Winberg har berört båda dessa punkter, och jag vill säga några ord om den ena av dem, nämligen frågan om vilken myndighet som skall tilldelas beslutanderätten i de permutationsärenden som inte är fideikommissärenden.

I propositionen föreslås att kammarkollegiet skall bli det för hela landet gemensamma organ som beslutar i dessa ärenden, och utskottets majoritet har tillstyrkt den ordningen.

I motionen 1573 har jag tillsammans med mina medmotionärer föreslagit att beslutanderätten i dessa ärenden i stället skall tilldelas länsstyrelsen i sökandens hemlän. Som framgår av reservationen 2 har en minoritet i utskottet yrkat bifall till motionen.

Utskottsmajoriteten har i likhet med departementschefen huvudsakligen motiverat sitt ställningstagande med att enhetlighet i bedömningen bör eftersträvas. Därmed har majoriteten enligt min mening låtit en enda synpunkt dominera över en rad andra, som i stället talar för en decentralisering till länsstyrelserna.

Om man studerar vad som anföres på den här punkten i propositionen, i utskottsmajoritetens skrivning, i reserverarnas skrivning och även i vår motion, så finner man såvitt jag kan förstå en ganska enhetlig

Tisdagen den
16 maj 1972

Förslag till permutationslag, m. m.

bedömning beträffande följande fyra punkter:

1. Huvadparten av de permutationsärenden det här är fråga om är ganska enkla. Det gäller i många fall förändringar i donations-, testaments- eller fondbestämmelser, där de ursprungliga ändamålen inte längre är aktuella. För att ta ett enda exempel: Man kan inte dela ut en premie till en elev vid en viss skola, om skolan för länge sedan är nedlagd. Då måste donationsbestämmelsen ändras till att gälla elever vid en större skolenhet som tar emot elever från den aktuella bygden. Görs inte denna ändring kan donationsmedlen inte utnyttjas.

2. Det inträffar för närvarande ganska sällan att Kungl. Maj:t avslår ansökningar, och detta tyder på att sökandena, som i många fall är kommunerna, när de gör framställningar om ändringar i fond- eller donationsbestämmelser, ganska sällan felbedömer vad som kan anses rimligt.

3. Länsstyrelserna har redan i egenskap av tillsynsmyndighet ganska stor erfarenhet och god lokalkännedom i fråga om förvaltning av donationer och fonder.

4. Det är av stort värde att den beslutande instansen har åtminstone någon liten kännedom om de lokala förhållandena. Därför bör beslutsfattandet inte förläggas mer avlägset än nödvändigt från berörda människor.

Enigheten på dessa fyra punkter torde utgöra förklaringen till att departementschefen, utskottsmajoriteten och reservanterna använder nästan samma formuleringar, när de förklarar att starka skäl talar för att förlägga beslutsrätten till länsstyrelserna — herr Winberg använde ungefär samma uttryck för en stund sedan. Man kan då förvåna sig över att departementschefen och utskottsmajoriteten inte föreslår den ordningen. På s. 27 i propositionen talar departementschefen också om att önskemålet om en decentralisering nu framstår med större tyngd. Men att flytta beslutsfattande från regeringen till ett centralt ämbetsverk i huvudstaden kan väl knappast kallas decentralisering. Vill man dämpa eller stoppa Stockholmsbyråkratins tillväxt — och det vill ju riksdagen numera — finns det sävitt jag kan förstå bara en väg att gå och det är att sprida beslutsfattandet utöver landet och förlägga det närmare de människor som berörs av besluten.

Utskottets majoritet har på en punkt en säregen motivering för sitt avstyrkande av motionen, när man pekar på det inte ovanliga förhållandet — detta resonemang återfinns på s. 17 i betänkandet — att en stiftelse har sin styrelse på en ort men t. ex. fastigheter på en annan ort inom ett annat län. I permutationsärenden som rör dessa fastigheter skulle då den beslutande länsstyrelsen sakna den önskvärda lokalkännedomen. Detta är naturligtvis ett riktigt påpekande, men den beslutande länsstyrelsen är väl därvid inte i ett sämre läge än kammarkollegiet, som i flertalet fall kommer att sakna lokal kännedom. Och i båda fallen kan ju yttranden inhämtas från den länsstyrelse där fastigheterna är belägna. Att klara av en skriftväxling mellan två länsstyrelser kan väl inte vara mer komplicerat än en skriftväxling mellan kammarkollegiet och en länsstyrelse.

Nackdelen med den bristande lokala kännedomen, som utskotts-

majoriteten således anför som ett skäl mot motionärernas och reservanternas förslag, kommer att föreligga i ett ganska ringa antal fall om reservationen bifalles och länsstyrelserna blir beslutsfattare, under det att samma nackdel kommer att föreligga i nästan samtliga fall, om kammarkollegiet blir beslutande organ. Jag har, herr talman, velat peka på det besynnerliga i den bevisföring som utskottsmajoriteten här har åstadkommit.

I propositionen finns en förteckning över vissa permutationsärenden som avgjordes av regeringen under år 1968. De flesta av dessa gällde donationer, fonder eller stiftelser för sjukvårds- eller skoländamål. Jag skulle vilja fråga utskottsmajoritetens talesman om det i den förteckningen finns något ärende som det skulle ha varit värdigt att låta en länsstyrelse avgöra och i så fall vilket.

Jag tycker inte att man behöver gå till ett centralt ämbetsverk för att få avgjort om det är lämpligt att t. ex. ändra en donationsbestämmelse om en äppelträdsplanta åt en avgående folkskoleelev till att i stället gälla ett premium i biologi eller för att ändra bestämmelsen om den soppkokningsanstalt som fru Jonäng talade om nyss till att i stället gälla behovsprövade stipendier för studerande ungdom.

Nästan hela förteckningen av ärenden som finns med i propositionen är av liknande slag.

När det sedan gäller de mera komplicerade ärendena, där det är fråga om stora materiella värden, där ägande- eller dispositionsrätt kan vara oklar eller där det är fråga om prejudicerande fall, kan sådana ärenden enligt 4 § i lagförslaget överlämnas till Kungl. Maj:ts avgörande. Och på den punkten föreligger ingen skillnad mellan majoritetens och reservanternas förslag, liksom inte heller när det gäller rätten att hos Kungl. Maj:t anföra besvär över beslut som fattats i första instans.

Med vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 vid lagutskottets betänkande nr 11.

I detta anförande instämde herr Norrby i Gunnarskog (c).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill först lämna den upplysningen att regeringens föredragande i det här ärendet, statsrådet Lidbom, gärna skulle ha önskat närvara och delta i behandlingen av detta men på grund av det europeiska justitieministermötet utomlands är förhindrad, något som han mycket beklagar.

Då reservationen 2 till förmån för delegering av permutationsärenden till länsstyrelserna och inte till kammarkollegiet — en reservation där jag står såsom första namn — på ett utmärkt sätt har motiverats av en av reservanterna i utskottet, fru Jonäng, och huvudmotionären, herr Enlund, har jag ingen anledning att föra någon ytterligare argumentation för decentraliseringstanken i denna reservation, utan ansluter mig till vad som redan sålunda anförts och yrkar följaktligen också bifall till reservationen 2.

Vad så gäller reservationen 1 av herrar Lidgard och Winberg har herr Winberg, naturligt nog, yrkat bifall till denna. Den går ut på att

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Förslag till permutationslag, m. m.

Tisdagen den
16 maj 1972

Förslag till permutationslag, m. m.

permutation skall få ske på vissa i 1 § i den föreslagna lagen angivna grunder och dessutom då "eljest synnerliga skäl" föreligger. Kungl. Maj:t har nöjt sig med att använda uttrycket "annat särskilt skäl" i stället för "eljest synnerliga skäl". Föredragande statsrådet har, som vi i utskottets majoritet tycker, på goda grunder haft till modell den här relevanta 22 § lagen om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. Han har alltså haft en redan i kraft varande lag till förebild, medan motionärerna och reservanterna låtit sig vägledas av vad grundlagberedningen i ett *betänkande* har angett såsom förutsättning för permutation, nämligen att permutationen skall få ske, förutom då föreskrift i t. ex. någon donationsurkund inte längre kan tillämpas, då eljest synnerliga skäl till ändring föreligger.

Som utskottsmajoriteten påvisat måste uttrycket "särskilt skäl" anses bättre täcka hittills utvecklade rättspraxis i permutationsärenden än uttrycket "synnerliga skäl". Det har skett en genomgång på den punkten, och man har alltså kommit till det resultat som jag här angett.

Skulle grundlagberedningens förslag till regeringsformsbestämmelser angående permutation bli lagfäst, får givetvis den blivande permutationslag som vi nu talar om – alltså i den version som regeringen har presenterat den – anpassas till en sådan bestämmelse, men man har väl inte anledning att nu gå händelserna i förväg. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan under punkten A.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! Jag avser inte att gå in i någon längre polemik. Det framgår i allt väsentligt av skrivningen på s. 17 i utskottets betänkande vad utskottet har velat säga – jag citerar: "Den stora nackdelen med överflyttandet av beslutskompetensen till länsstyrelserna är dock framför allt att ärendena skulle spridas på ett stort antal myndigheter, vilket uppenbart skulle komma att försvåra en enhetlig rättstillämpning. Såsom framgår av bl. a. länsstyrelsens i Norrbottens län yttrande skulle flera av länsstyrelserna få handlägga endast några få permutationsärenden varje år. Utskottet vill för sin del understryka att det är av största vikt att permutationspraxis även i fortsättningen kännetecknas av kontinuitet och enhetlighet."

Det är alltså från denna utgångspunkt som utskottet har tillstyrkt propositionen även i det här avseendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag vill bara säga att det naturligtvis är väldigt svårt att nå enhetlighet i bedömningen av dessa frågor eftersom det är disparata ärenden. Det är inte några tvistiga ärenden, och det sägs i reservationen att det är sällsynt med meningsmotsättningar mellan å ena sidan sökande och å andra sidan de myndigheter som skall handlägga ärendet.

Vidare finns det praxis, utvecklad vid tidigare handläggning av permutationsärenden. Den är redovisad i propositionen, och man kan utgå från att den kommer att ligga till grund för permutationsärendenas handläggning i framtiden.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Det kan ju synas som en strid om ord att diskutera om det skall stå "särskilt skäl" eller "synnerliga skäl". Men vi reserverar oss här hävdade just med hänsyn till – och jag stryker under vad jag sade förut – att det här är fråga om ingripanden av offentlig myndighet i enskilda medborgares dispositioner och att det därför kan finnas anledning till en viss restriktivitet. Härvidlag har vi uppenbarligen fått stöd i tankegångar inom grundlagberedningen.

Får jag sedan beträffande frågan om beslutande instans säga att en alldeles övervägande del av remissinstanserna anser att kraven på enhetlig rättstillämpning och likformighet vid behandlingen väger över, nämligen hovrätten för Övre Norrland, kammarkollegiet och länsstyrelserna i Stockholms län, Jönköpings län, Kalmar län, Malmöhus län, Västmanlands län och Norrbottens län.

Om man lät dessa ärenden handläggas på länsstyrelsen, skulle det enligt min mening inte bli något ökat lekmannainflytande eller medborgarinflytande, utan det skulle bli ett antal tjänstemän där på förvaltningsavdelningen som skulle handlägga ärendena.

Jag vill gärna instämma i vad som har sagts förut om att det är önskvärt med decentralisering i de frågor som kan vara lämpade för detta, och jag tycker att just frågor som kräver ett betydande inslag av lokalkännedom och specifik detaljkunskap bör decentraliseras. Men här är det ju, som har påpekats, i regel inte fråga om sådant; det är ofta enkla ärenden. Däremot är det ärenden som kräver ett avsevärt mått av likformighet, och jag tror att de handläggs bättre av en myndighet, framför allt när det inte är fler ärenden än det här gäller.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill som replik till herr Winberg hänvisa honom till vad han själv nyss sade, nämligen att permutationsärenden vanligen är av enkel beskaffenhet. Jag tänker därvid på den reservation som han står för.

Uttrycket "synnerliga skäl" är alltså inte erforderligt, eftersom det rör sig om så pass enkla ärenden. Detta har vitsordats av såväl föredragande statsrådet som departementsutredningen. Det rör sig om föga komplicerade ärenden. Det är därtill sällsynt med meningsmotsättningar mellan sökandena och de myndigheter som har att ta befattning med dessa ärenden. Då är majoritetens mening den att uttrycket "särskilt skäl" är fullt tillräckligt och därtill täcker rättspraxis.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Winberg säga att om man nu har den övertygelsen att en centralisering eller en byråkratisering i framtidens samhälle i möjligaste mån bör undvikas och om man anser det värdefullt att bedömningar och värderingar som är representativa för vanligt, enkelt folk får påverka beslutsfattandet, då bör man också där det är möjligt ordna det så att medborgarna, antingen direkt eller via sina förtroendemän, kan ge sin mening till känna. För flertalet medborgare är det ändå bra mycket närmare till länsstyrelsen än till kammarkollegiet. I länsstyrelsen sitter också förtroendemän, företrädare för medborgarna.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Förslag till permuta-
tionslag, m. m.*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Förslag till permuta-
tionslag, m. m.*

Herr WINBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är övertygad om att de här ärendena inte kommer att handläggas av de förtroendevalda i länsstyrelsen utan på förvaltningsavdelningen av ett antal där anställda jurister. Och jag tror inte heller att avståndet är längre telefonvägen till exempelvis kammarkollegiet än till juristerna i residensstaden när det gäller att diskutera frågan.

Herr ENLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! När vi i motionen har talat om länsstyrelsebeslut menar vi självfallet inte ett beslutsfattande av äldre modell, där länsstyrelsebeslut i praktiken fattades av en ensam tjänsteman i ett slutet tjänsterum. Även om de nya länsstyrelserna nu enligt vår mening inte helt tillgodoser kravet på länsdemokrati, så är dock förtroendemannainflytandet i länsstyrelserna en klar förbättring. Och permutationsärendena blir ju ganska få per länsstyrelse, som herr Winberg själv har anfört. De bör därför kunna handläggas av den samlade styrelsen. Den juridiska sakkunskap som krävs för ärendenas beredning och föredragning måste ju finnas på länsstyrelserna i deras egenskap av övervakande myndighet – den egenskap de för närvarande har.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag har behov av att ge en förklaring till att jag kommer att rösta för reservationen 2 av herr Wiklund i Stockholm m. fl.

Om man följer kammarkollegiets arbete under en följd av år skall man finna att dess handläggning av ärenden icke kan inge det förtroende som vi har anledning att knyta till en verksamhet av den omfattningen. Därför anser jag att det skall vara synnerligen starka skäl om man över huvud taget skall gå till det ämbetsverket i sådana här fall. I föreliggande ärende motsvarar reservationen 2 enligt min mening mera de önskemål som man kan ha beträffande handläggningen av ärenden av detta slag, och jag kommer alltså att rösta för den reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Lidgard och Winberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten A röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarén bifallit reservationen nr 1 av herrar Lidgard och Winberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Winberg begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 256
Nej — 40
Avstår — 7

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Wiklund i Stockholm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Jonäng begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 11 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Wiklund i Stockholm m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Jonäng begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 184
Nej — 109
Avstår — 8

Punkterna C och D

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 8 Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:8 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till fideikommissnämnden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Föredrogs försvarsutskottets betänkande nr 15 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:45 angående vissa organisationsfrågor rörande försvaret jämte motioner.

Punkten I

Inrättande av ett sekretariat för säkerhetspolitik och långsiktspanering inom totalförsvaret

Fru THEORIN (s):

Herr talman! I propositionen 45 har försvarsministern gett riksdagen tillfälle att ta del av förslag om inrättande av ett sekretariat för säkerhetspolitik och långsiktspanering inom totalförsvaret och en beredning för långsiktig totalförvarsplanering.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av ett
sekretariat för
säkerhetspolitik
och långsiktspanering inom
totalförsvaret*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av ett
sekretariat för
säkerhetspolitik
och långsiktss-
planering inom
totalförsvaret*

Jag har ingenting att erinra mot ett sådant sekretariat och beredning utan finner det helt riktigt att dessa organ inrättas den 1 juli 1972.

I en motion, nr 1641, har jag tillsammans med sju socialdemokrater i anledning av denna proposition om inrättande av ett sekretariat hänvisat till vår motion nr 1613, som vi väckte med anledning av propositionen 75 angående försvarets fortsatta inriktning. I den motionen har vi bl. a. tagit upp frågan om civilt motstånd och om den obalans som råder mellan de olika grenarna av vårt totalförsvaret, och vi menar att dessa uppgifter bör ingå i sekretariatets och beredningens arbete. Vi pekar därvid på att försvarspolitik i traditionell mening är *ett* av de säkerhetspolitiska medlen. En internationell rättsordning och en minskning av spänningen i världen förutsätter att nöd och fattigdom för flertalet människor inte som nu skall råda. Därför är ett ökat utvecklingsbistånd från de rika nationerna på längre sikt en grundläggande säkerhetspolitisk åtgärd.

Vi satsar i vårt land för försvarsändamål ca 7 miljarder kronor eller sex gånger mer än vad som anvisats för utrikesdepartementet, inklusive alla utbetalningar till Förenta nationerna och till utvecklingshjälp. Därtill kommer att på freds- och konfliktforskningen satsas i förhållande till det militära försvaret ytterligt små summor. Vi anser att ett *positivt* fredsarbete måste i framtiden ges större tyngd än nu. Detta är motiven för kravet att i de fortsatta studierna inom det övriga totalförsvaret också bör ingå uppgiften att undersöka hur en omfördelning av försvarskostnaderna kan göras, till fördel för fredsforskning och konstruktiv nedrustnings- och fredsarbete.

Vi har också i det första yrkandet anfört att en omfördelning bör ske till förmån för det psykologiska och det ekonomiska försvaret. Man kan klart skönja två olika utvecklingslinjer när det gäller den framtida moderna krigsföringen. Den ena linjen är utvecklingen av nya vapensystem och av det elektroniska kriget, som pågår i Indokina sedan flera år och vars fruktansvärda konsekvenser vi nu börjar få allt klarare bevis för, där med hjälp av datorer och enkla små boxar USA:s krigsapparat registrerar varje rörelse och varje individ i djungeln. Därefter ställer de in sina vapen och fäller sina bomber efter bara några minuter och med en perfekt precision utraderar eller lemlästar människor. Detta är inte längre ett krig som förs mot vad vi uppfattar som militära mål. USA:s uppfattning om militära mål framgår för övrigt klart, om man studerar instruktionerna för USA:s flygvapen – Fundamentals of Aerospace Weapons Systems, Manuel US Airforce – där det sägs: "Militära mål är varje person, föremål, idé, väsen eller område som väljs ut för att förstöras, oskadliggöras eller göras obrukbart med vapen, som kommer att minska eller tillintetgöra fiendens vilja eller förmåga att bjuda motstånd."

USA har i vår inbjudit de 14 övriga medlemmarna i NATO till en demonstration av sina elektroniska vapen, med klart uttalad förhoppning att de övriga NATO-länderna skall skaffa sig sådana för sina egna styrkor. – Det elektroniska kriget synes tyvärr ha blivit en självklarhet för framtiden.

Den andra utvecklingslinjen är, åtminstone i vad gäller industriländerna, att utvecklade former för ekonomisk, psykologisk och politisk krigsföring blir än mer tänkbara. Det är självfallet viktigt att beredskap finns – inte

minst mot denna typ av krigföring - i väsentligt större utsträckning än i dag. Enligt vår mening bör det ingå i beredningens och sekretariatets arbete att undersöka, hur en omfördelning av försvarskostnaderna kan göras, till fördel för det ekonomiska försvaret, det psykologiska försvaret, fredsforskningen samt konstruktivt nedrustnings- och fredsarbete.

I det andra yrkandet i motionen 1641 krävs att studierna om civilt motstånd bör ingå i den föreslagna beredningens och sekretariatets arbete samt ske förutsättningslöst och att grundprincipen skall vara att hela civilbefolkningen utbildas. Försvarsministern säger i propositionen 75 att "en betydelsefull uppgift i den framtida försvarsplaneringen blir enligt min mening ytterligare åtgärder för att undersöka möjligheterna till och förutsättningar för s. k. civilt motstånd som ett komplement till andra motståndsformer. Jag finner det vara av vikt att studier bedrivs inom detta område. Dessa studier bör utgå från den grundsyn på den svenska säkerhetspolitiken som jag här har redovisat samt från vad försvarsutredningen har anfört om motståndsformer av detta slag."

Vi motionärer menar att man i dag inte kan ta ställning till eller bedöma omfattningen eller betydelsen av ett civilt motstånd, då man vet alltför litet om det som genomtänkt och inlärd metod. Men vi förutsätter att i de studier, som kommer att vidtas och fortsättas om civilt motstånd, ingen läsning redan nu sker som utesluter civilt motstånd som ett alternativ i framtiden. Ett enigt utskott har i sak egentligen tillstyrkt vårt yrkande om att studier om civilt motstånd bör ingå i den föreslagna beredningens och sekretariatets arbete. Utskottet räknar med att civilt motstånd måste beröra såväl den internationella utvecklingen som förhållandena inom det svenska samhället. Utskottet tillägger: "Sådana studier måste därför samordnas med och utnyttja resultaten från de studier som förut nämnts."

Utskottet säger också att frågorna om omfördelning av försvarskostnaderna som jag nämnde tidigare och frågan om civilt motstånd upptas till behandling av utskottet i samband med granskningen av propositionen 75. Jag kan mellan raderna utläsa att det ges möjlighet att återkomma till denna diskussion vid behandlingen av propositionen 75, särskilt med tanke på att utskottet i detta betänkande inte funnit anledning att på något sätt kommentera det första yrkandet i vår motion. Med kommentaren om att man utgår ifrån att studier om civilt motstånd måste samordnas och, som jag tolkar det, ingå i beredningens arbete har man för Kungl. Maj:t velat ge till känna vad utskottet anfört.

Då vi får möjligheter att återkomma i försvarsdebatten i anslutning till propositionen 75, har jag för dagen inte någon anledning att mot ett enigt utskott yrka bifall till motionen 1641. Jag har emellertid velat göra dessa kommentarer, eftersom våra synpunkter framför allt då det gäller omfördelningen av försvarskostnaderna inte på något sätt tagits upp av utskottet.

I detta anförande instämde fru Hansson och fru Laag samt herr Svensson i Kungälv (samtliga s).

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av ett
sekretariat för
säkerhetspolitik
och långsiktss-
planering inom
totalförsvaret*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av ett
sekretariat för
säkerhetspolitik
och långsiktss-
planering inom
totalförsvaret*

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Som framgick av fru Theorins anförande gäller det här propositionen 75, som försvarsministern anmält för riksdagen och som behandlar inrättandet av ett sekretariat inom försvarsdepartementet från den 1 juli 1972. Jag vill här inte bemöta något av vad fru Theorin anför om krigsföring och förberedelse för krigsföring i andra länder, utan jag ämnar hålla mig till den anmälan om inrättandet av ett sekretariat som försvarsministern har velat göra för riksdagen.

Med anledning av motionen 1641 säger utskottet att det "räknar med att studier om civilt motstånd måste beröra såväl den internationella utvecklingen som förhållandena inom det svenska samhället. Sådana studier måste därför samordnas med och utnyttja resultaten från de studier som förut nämnts. Något ytterligare uttalande av riksdagen i denna del är inte påkallat."

Fru Theorin bör nog inte läsa in för mycket i utskottets enhälliga uttalande. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag berörde krigsföringen i andra länder och de utvecklingsfaser vi har att räkna med enbart för att kunna motivera de krav vi framställt om en omfördelning av de totala försvarskostnaderna till fördel för det ekonomiska och det psykologiska försvaret, fredsforskning och konstruktiv nedrustnings- och fredsarbete samt till fördel för, som jag har uttryckt det, ett positivt fredsarbete. Detta är anledningen till att jag har tagit upp bl. a. utvecklingen av det elektroniska kriget. Jag kanske något mer skulle ha motiverat den psykologiska krigsföring vi har att räkna med för framtiden och då inte minst den politiska krigsföringen.

Jag kanske inte skall läsa in mera i utlåtandet än vad där står, säger utskottets ordförande. Däremot har jag säkerligen tolkat försvarsministern rätt, när han i propositionen 75 klart säger att vidare studier om civilmotstånd bör bedrivas, vilket också försvarsutredningen har anförut. En för mig naturlig organisation för sådana studier är denna beredning och detta sekretariat som nu inrättas och som, om jag har tolkat propositionen rätt, har till uppgift att studera förutsättningarna för det framtida försvaret.

Det är motiven för vara yrkanden.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag vill med anledning av det sista bara säga att den debatten kommer där den hör hemma, nämligen när vi behandlar utskottets betänkande nr 17 som just tar upp propositionen 75.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Lades till handlingarna.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 23 i anledning av motioner angående avgiften till tilläggs pensioneringen för äldre arbetskraft m. m.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:446 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde prövning av möjligheterna att befria äldre arbetskraft från avgift till tilläggs pensioneringen, innebärande att avgift för äldre icke behöfve erläggas under visst utökat antal år före vederbörandes pensionsålder,

motionen 1972:971 av herr Hovhammar m. fl. (m, c, fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde prövning av möjligheterna att differentiera avgiften till tilläggs pensioneringen för äldre arbetskraft, innebärande att avgiften förslagsvis halverades för arbetstagare och egenavgiftsinbetalare mellan 55 och 60 år samt att avgift inte behöfve erläggas efter 60 års ålder samt

motionen 1972:987 av herr Strindberg (m).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avslå

- 1) motionen 1972:446,
- 2) motionen 1972:971,
- 3) motionen 1972:987.

Reservation hade avgivits av herrar Carlsson i Vikmanshyttan, Andersson i Nybro och Björck i Gävle (samtliga c), vilka ansett att utskottet under 1 och 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:446 och med anledning av motionen 1972:971 hos Kungl. Maj:t begärde utredning av frågan om befrielse från eller differentiering av avgiften till tilläggs pensioneringen för äldre arbetskraft.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Ringaby (m) och Björck i Nässjö (m).

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 23 berör ett väsentligt avsnitt av svensk arbetsmarknad, nämligen de äldres möjligheter att erhålla arbete. Den frågan har fått en ökad aktualitet med hänsyn till att arbetslösheten har ökat betydligt snabbare för dessa åldersgrupper än bland de yngre och medelålders.

Den strukturförändring, med åtföljande företagsnedläggelser, som har kännetecknat hela 1960-talet, har för den äldre arbetskraften inneburit ökad otrygghet. Den konjunkturdämpning som vi upplevt under 1970-talet och upplever fortfarande har därtill medfört ytterligare arbetslöshet. År 1965 uppgick medeltalet arbetslösa i åldern över 60 år till ca 5 800. År 1971 hade detta medeltal ökat till 17 200, och i december 1971 var

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

närmare 18 800 i åldern över 60 år utan arbete.

Arbetslöshetens längd är också en mätare på de äldres svårigheter. Den som är i åldern 55–60 år har tre gånger så lång arbetslöshetstid som den som är 20–24 år.

Den utveckling, som dessa uppgifter jag lämnat här visar på, bekräftar att de selektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärderna inte har räckt till för att bereda den äldre arbetskraften tillräcklig trygghet till arbete. Det beslut riksdagen fattade för någon vecka sedan om ökade möjligheter till förtidspension av arbetsmarknadspolitiska skäl har självklart en viss betydelse här. En sänkning av den allmänna pensionsåldern till 65 år, som vi i centern föreslagit år efter år, skulle också öka tryggheten för de äldre som i dag är utestängda från möjligheten till en aktiv arbetsinsats. Pensionsfrågornas lösning gäller dock i princip endast dem som nått 63–65 års ålder. För den stora gruppen, som är 55–60 år, är möjligheten att erhålla arbete den stora och väsentliga frågan.

På förslag av regeringen beslöt 1971 års riksdag att införa visst anställningsskydd för den äldre arbetskraften. Beslutet innebär att den som har fyllt 45 år skall åtnjuta en uppsägningstid av minst två månader. Den som har fyllt 50 år skall åtnjuta en uppsägningstid av fyra månader, medan för den som har fyllt 55 år uppsägningstiden skall vara minst sex månader. För kontroll av lagens efterlevnad infördes viss kompletterande lagstiftning, innehållande bl. a. vissa strafförelägganden. Vilken verkan denna lag – av en del betraktad som tvångslagstiftning – har fått är svårt att överblicka, eftersom den har varit i kraft mycket kort tid. De ökade arbetslöshetssiffrorna ger dock en anvisning om att man inte nått det syfte man eftersträfvade med den genomförda tvångslagstiftningen.

Enligt vårt sätt att se bör också andra vägar än de som nu redovisats kunna beträdas. Förtidspensioneringen och den nämnda lagstiftningen har båda en viss tvingande karaktär. I partimotionen 446, som väckts vid årets riksdag, har vi i centern fört fram tanken att man borde pröva möjligheterna att befria äldre arbetskraft från avgift till tilläggs-pensioneringen. Det skulle innebära att avgift för äldre inte skulle behöva erläggas under visst antal år före vederbörandes pensionsålder. Det är ingen ny fråga för riksdagen. Motioner i det här ärendet väcktes både vid 1970 och 1971 års riksdagar.

Riksdagens beslut i följd grundade sig på vad andra lagutskottet anförde år 1970. Jag har ägnat en del tid åt att granska de motiveringar utskottet anförde för sitt ställningstagande att hemställa om avslag på motionerna till förra årets riksdag. Av utskottets redovisning framgår att remissinstanserna i stort sett var kritiska till förslaget. Av de elva remissinstanserna avstyrkte sju förslaget, två – en av dem var arbetsmarknadsstyrelsen – anförde allmänna synpunkter med bl. a. redovisning av saken för den äldre arbetskraften, medan två av remissinstanserna tillstyrkte motionärernas förslag, om ock med viss tveksamhet i någon detalj.

Remissinstansernas ståndpunkter är emellertid inte alltid avgörande. Det förekommer allt som oftast här i riksdagen att förslag framläggs och godkänns mot majoriteten av remissinstanser. När jag nu har tagit del av vissa remissinstansers rent negativa attityd i den här frågan måste jag konstatera att man först har beslutat sig för att avstyrka motionerna och

därefter letat upp alla motiveringar för denna negativa uppfattning som man kunde hitta. Därmed hade man också utelämnat en väsentlig aspekt på frågan, nämligen den sakliga prövningen av ärendet. ATP-avgifterna, som är nog så dryga, fyller i dag flera uppgifter. Dels bygger man med dem upp en pensionsfond som utgör grundval för tilläggs-pensionering, dels åstadkommer man ett sparande, som har stor betydelse för bl. a. bostadsbyggandets finansiering. Man måste emellertid fråga sig om det inte därutöver också är väsentligt – även för tilläggs-pensioneringen – att vi har en hög och jämn sysselsättning. Från den utgångspunkten finns det verkligen skäl att fråga sig om inte en omfördelning – med premiebefrielse för äldre arbetskraft – skulle vara en väg som vore värd att pröva. En befrielse från ATP-avgift för vissa äldre åldersgrupper medför självfallet att avgiften måste få en viss höjning för övriga förvärvsarbetande, om man utgår ifrån att de totala inbetalningarna till fonden skall vara oförändrade.

En avgiftsbefrielse för vissa högre åldersgrupper skulle, till skillnad från fjolårets "tvångslagstiftning" göra dessa åldersgrupper mer efterfrågade och ge en viss balans på arbetsmarknaden. Det skulle vara en insats med positiv inriktning och göra den äldre arbetskraften mer eftertraktad. Det förhållandet att åtgärden skulle vara till gagn både för sysselsättningen och för de äldre, som har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden, gör att det verkligen finns anledning att beträda denna väg. Jag tror också att det är nödvändigt, inte minst med den arbetssituation vi har för de äldre, att pröva nya vägar. Här har man att se till helheten om man skall kunna ge möjligheter till tryggad sysselsättning. Vi vet – och det bekräftar dagstidningarnas annonser – att det framför allt är den yngre arbetskraften som är efterfrågad, medan den äldre har svårt att hävda sig. Om man vidtar de åtgärder som vi har föreslagit i vår motion och i reservationen skapas ökade möjligheter till balans på arbetsmarknaden.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till den reservation som centerledamöterna i utskottet har fogat till utskottets betänkande.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Min partikamrat herr Hovhammar har också motionerat i denna fråga och ställt samma krav som herr Carlsson i Vikmanshyttan nu pläderat för. Jag har i utskottet inte kunnat biträda det kravet, och jag tror mig ha ganska starka skäl för att inte gå på en differentierad avgift till ATP-försäkringen i dagens läge.

Jag var, ärade kammarledamöter, för litet sedan på universitetsfilialen i Örebro och träffade en stor mängd studenter. Vi talade allmänpolitik, och de redovisade stora bekymmer för framtiden att få arbete. Det var alltså unga människor. Vi vet också att de värnpliktiga som rycker ut i dagarna har mycket stora bekymmer för att få sysselsättning. Det är också unga människor. Det är faktiskt i dag lika många unga människor som har besvärligheter med sysselsättningen som äldre. Man kan då fråga sig: Varför skall man just premiera äldre? Man kan lika gärna premiera handikappade och sjuka människor av olika slag, som har svårt att bli

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

placerade på arbetsmarknaden.

Jag tror att vi hamnar i en hopplös situation, om vi inför en ATP-avgift som passar vederbörande kategori. Enligt min uppfattning finns det bara ett sätt att lösa problemet i dag, och det är att göra en allmän sänkning av ATP-avgiften, vilket skulle vara mycket möjligt. Jag har ett särskilt yttrande om det, vilket herr Strindberg kommer att plädera för. Enda chansen att få fart på sysselsättningen i dag är att införa en allmän sänkning av ATP-avgiften. Självklart skulle också arbetsgivaravgiften tas bort. Det skulle ge möjligheter för alla människor, oavsett ålder, att få arbete. Man skall inte hålla på och laborera med olika ATP-avgifter för olika kategorier människor.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! I anslutning till det särskilda yttrande som herrar Ringaby och Björck i Nässjö fogat till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 23 vill jag gärna göra några ytterligare kommentarer.

I samband med den allmänna motionstiden tog jag upp frågan om ATP-avgiftens storlek fr. o. m. den 1 januari 1973. Jag visste inte då att regeringen, av allt att döma i ren desperation, skulle lägga det fullkomligt huvudlösa förslaget om en höjning av löneskatten från 2 till 4 procent. I så fall hade jag formulerat mitt motionskrav betydligt skarpare.

Jag skall här inte gå in på åtgärden att höja löneskatten. Den frågan kommer upp i annat sammanhang och torde då få de beska kommentarer som den är värd. Men regeringsutspelet med en höjning av löneskatten stärker mig ytterligare i min övertygelse om att frågan om de obligatoriska avgifter som i dag så tungt belastar svenskt näringsliv för att inte tala om landsting och kommuner – är ytterst betydelsefull. Hela detta problemkomplex måste tas upp till allvarlig och ingående debatt. Det är här ytterst fråga om en socialisering av kapitalet och därmed risk för mängas arbetslöshet – eller om vakthållning om fri företagsamhet och nya arbetstillfällen för de i dag arbetslösa.

Alltsedan frågan om en obligatorisk tilläggs-pensionering kom upp till debatt har frågan om avgifternas storlek och den erforderliga fondbildningen varit föremål för ingående diskussioner – ibland häftiga sådana. Hithörande ting har närmast varit att betrakta som starkt politiskt infekterade. Vi har emellertid nu kommit så långt in i systemet att vi kan se tillbaka några år och därvid konstatera hur den gångna utvecklingen har varit, och vi har också möjlighet att med någorlunda säkerhet bedöma AP-fondernas utveckling under de närmaste åren. Det borde därför också nu vara möjligt att diskutera dessa frågor med något större sans och måtta än vad tidvis varit fallet under gångna år.

Jag vill, herr talman, ta upp dessa frågor, då de intimt hänger samman med den diskussion som förts och förs om vårt konjunkturläge. Förra året gjordes betydande satsningar på konjunkturstimulerande åtgärder. De sattes in punktvis, medan regeringen och kommunisterna avvisade mera generellt verkande åtgärder. Resultatet av gjorda satsningar kan inte gärna ha motsvarat förväntningarna – så blygsamma var de väl ändå inte! Stora satsningar har därför gjorts och görs för att via arbetsmarknadspolitiska insatser hjälpa dem som blivit arbetslösa. Dessa insatser är i och för

sig både nödvändiga och välkomna mot bakgrund av den förda politiken, men det hade varit önskvärt att större insatser gjorts för att se till att människorna inte blir arbetslösa. Sysselsättningens och därmed anställningstrygghetens främsta försvarslinje går ju ändå genom ett konkurrenskraftigt och vinstgivande näringsliv. Samhällets främsta uppgift på detta område måste då vara att bidra till företagsamhetens motståndskraft i tider av påfrestning.

Svenska företag arbetar under trycket av ett mycket högt kostnads-läge. Det är därför nödvändigt att söka komma till rätta med detta allvarliga problem. Olika vägar måste prövas. Att i år exempelvis föreslå slopande av löneskatten – vilket på sikt måste vara en riktig åtgärd – något som ju också förra året ingick i de borgerliga partiernas förslag till generell verkande stimulansåtgärder – ter sig nu föga realistiskt. En framkomlig väg skulle dock kunna vara att söka minska de obligatoriska avgifterna. Det är här jag på allvar vill ha in frågan om ATP-avgifternas storlek och AP-fonderna i den aktuella debatten.

Riksdagen har tidigare beslutat att avgiften för 1972 skall vara 10,5 procent, 1973 10,75 procent och 1974 11 procent. Detta beslut måste rimligtvis kunna omprövas, och jag har därför i motion till årets riksdag hemställt att riksdagen omprövar sitt tidigare beslut angående ATP-avgiftens storlek och fastställer den att fr. o. m. den 1 januari 1973 och tills vidare utgå med 9 procent samt att riksdagen beslutar uttala att någon framtida ökning av avgiften ej får ske utan att behov därav förefinnes för att trygga ATP-systemets pensionsåtaganden.

Riskerar man pensionsutbetalningarna med ett sådant förslag? Nej, så är inte fallet. Låt mig citera några rader ur verkställande direktörens översikt över AP-fonderna under 1971:

”Fondens totala kapitalbehållning – — — steg under verksamhetsåret med 8 307,3 mkr. till 46 752,2 mkr. vid verksamhetsårets slut. — — — Som framgår är alltså årets kapitaltillväxt 1 043,7 mkr. större än totala avgiftsflödet. Det innebär att årets ränteinkomster helt täckt årets pensionsutbetalningar och administrationskostnader och att nämnda belopp kunnat överföras till kapitalbehållningen tillsammans med samtliga avgifter.

År 1972 beräknas 7 775 mkr. inflyta i avgifter, medan pensionerna väntas stiga till 2 160 mkr. Med hänsyn härtill och då huvudparten av fondens kapital är placerat till bunden ränta, kan 1972 års kapitaltillväxt uppskattas till 8 900 mkr. Det innebär, att räntorna också innevarande år kan förväntas täcka såväl utgående pensioner som samtliga administrationskostnader och därutöver ge ett bidrag till årets kapitalökning av ungefär samma storleksordning som 1971.”

Så långt verkställande direktörens rapport.

Detta innebär, herr talman, att vid årsskiftet 1972-1973 kommer AP-fonderna att vara uppe vid i runt tal 55–56 miljarder. När vi diskuterade pensionsfrågan för femton år sedan nämndes ofta en fondbildning på 20–30 miljarder. Någon gång talades dock om en fond av dagens storleksordning – möjligen omkring år 2000 eller 2020. Vi har alltså marscherat mycket snabbt på fondbildningens väg, snabbare än någon då kunde ana. En fondbildning på 300 à 400 miljarder år 2000 ter

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

sig nu som realistisk — i sanning ett steg mot socialism och socialiserad kapitalmarknad.

Jag är helt medveten om att man med ett förslag som detta minskar kapitalmarknaden med drygt 1 miljard, men å andra sidan minskar man även näringslivets behov av att anlita kapitalmarknaden och — vilket är det väsentligaste — man kan minska utgifterna för arbetsmarknadspolitiken genom den positiva effekt som förslaget skulle få på sysselsättningen.

Om man följde det förslag, som jag här skisserat, dvs. en minskning av avgiftsuttaget till 9 procent fr. o. m. den 1 januari 1973, skulle det tvångssparande som nu äger rum i AP-fonderna visserligen fortsätta, men det skulle ändå minskas med ca 1 200 miljoner under nästa år. Om man sedan inte vidtar avgiftshöjningar med mindre än att detta kan motiveras av att en förstärkning av fondbildningen behövs för att klara pensionsåtagandena, då, herr talman, har man vidtagit en åtgärd som på såväl kort som lång sikt skulle öka bl. a. näringslivets självfinansieringsgrad. En sådan åtgärd är nu synnerligen angelägen. Endast genom en utbyggd produktionsapparat som skapar nya och säkra arbetstillfällen kan vi bryta den olyckliga utveckling som vi för närvarande upplever i vårt land. Denna utveckling oroar människorna, och den borde oroa de politiskt ansvariga och få dem att inse att vi utan ovidkommande prestigesympunkter måste pröva nya vägar i svensk politik.

Jag skall, herr talman, inte ställa något yrkande, men jag hoppas att jag med det här inlägget väckt debatten till liv om den alltför snabba stegringen av AP-fonderna och ATP-avgifterna.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! En sänkt ATP-avgift för äldre arbetstagare skulle enligt min och många andras uppfattning få framför allt två effekter. För det första skulle kostnaderna för denna arbetskraft bli lägre, och för företagarna skulle således den äldre arbetskraften bli förmånligare och billigare att anställa. Det skulle också positivt påverka många företags lönsamhet och i flera fall vågar jag väl påstå — förbättra deras konkurrensmöjligheter gentemot utlandstillverkade varor och tjänster.

Låt mig i det här sammanhanget, herr talman, påminna om att antalet konkurser och företagsnedläggelser inte tenderar att minska, snarare tvärtom. Vi vet ju också att den aktuella löneskatten, som man nu vill fördubbla från visst håll, inte kommer att förstärka företagets lönsamhet och konkurrenskraft utan tvärtom.

Den andra effekten av en sänkning skulle vara att arbetslösheten bland de äldre skulle minska.

En sänkt eller en slopad ATP-avgift för äldre skulle således få en direkt positiv effekt för denna mycket betydande arbetstagarkategori.

De äldre arbetstagarnas mycket brydsamma situation är omvittnad av statsmakterna genom den år 1971 av riksdagen antagna äldrelagen, som bl. a. innefattar en förlängd uppsägningstid för arbetstagare fr. o. m. 45 års ålder. Den här lagen är emellertid i huvudsak ett skydd för redan

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

anställda och har visat sig ha en viss avskräckande effekt när det gäller nyanställning av just de äldre, något som jag för övrigt själv påpekade när vi på sin tid debatterade lagen i riksdagen.

Nuläget otillräcklighet framgår vidare av "Arbetsmarknadsutsikterna våren 1972", utgiven av arbetsmarknadsstyrelsen, som jag ber att få citera några rader ur:

"Enligt länsarbetsnämndernas rapporter kommer efterfrågan på arbetskraft — även med en viss förväntad förbättring — att vara för svag för att suga upp alla som har blivit arbetslösa på grund av konjunkturedgången. Därför föreligger risk för kvarstående hög arbetslöshet inte minst för äldre och för personer med otillräcklig yrkesutbildning."

Tanken att sänka ATP-avgiften för äldre arbetstagare är framförd till årets riksdag i motion 971 av ett tiotal representanter för de tre icke-socialistiska partierna och med mig som huvudmotionär. Vi önskar i denna motion pröva möjligheterna att differentiera ATP-avgiften för äldre arbetskraft och har föreslagit, att avgiften halveras för arbetstagare och egenavgiftsinbetalare mellan 55 och 60 år och att avgiften slopas året efter det att den försäkrade fyller 60 år. Avgiften skulle således upphöra fem år tidigare än i det nuvarande systemet.

Herr talman! Vi tycker att många skäl, inte minst de mycket starkt ökade kostnader som särskilt de mindre och medelstora arbetskrafts-intensiva företagen har haft under senare år och svårigheten för de äldre att få meningsfulla arbeten, mycket starkt talar för en differentiering eller ett slopande av ATP-avgiften för äldre arbetstagare på det sätt som jag här har försökt att ange. Eftersom reservationen — bakom vilken tyvärr står endast centerpartiledamöter — helt ansluter sig till de intentioner och synpunkter som kommer till uttryck i vår motion från tre partier, ber jag att få yrka bifall till denna reservation, och jag uppmärksammar mina medmotionärer att rösta för den.

I detta anförande instämde herr Carlström (fp).

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! De frågor som behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 23 gäller, som här har betonats från talarstolen, en differentiering eller ett helt slopande av ATP-avgifterna för den äldre arbetskraften. Motioner med samma yrkande har förekommit också vid tidigare riksdagar, bl. a. 1970 och 1971, och vid bägge tillfällena har riksdagen avslagit desamma. Jag kan nämna att motionerna år 1970 remitterades till inte mindre än elva remissinstanser. Nio av dem yttrade sig. Av dessa remissinstanser avstyrkte åtta motionerna medan en, RLF, ville tillstyrka desamma. Det var på dessa ställningstaganden som andra lagutskottet då baserade sin skrivning.

Man kan väl instämma i det som sägs i ingressen till de motioner som föreligger i detta ärende. Det talas där om att strukturomvandlingen av vårt näringsliv har inneburit att allt fler arbetstagare har blivit friställda. Denna utveckling går tyvärr allt längre ner i åldrarna. Men vi i utskottsmajoriteten drar inte samma slutsatser av detta som reservanterna, eftersom reservanterna och motionärerna menar att man skall

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

minska intäkterna till ATP-fonderna medan vi menar att man bör hålla dem på oförändrad nivå eller om möjligt öka dem, eftersom det blir allt fler som kommer att behöva anlita ATP-fonderna för sin utkomst.

I centerpartireservationen framhålles bl. a.: "I den mån ett slopande av ATP-avgiften för äldre arbetskraft föranleder en höjning av avgifterna för yngre arbetstagare bör denna kunna bli relativt begränsad." Ja, hur pass begränsad den kan bli är det väl svårt att uttala sig om, men riksförsäkringsverket sade 1970 att man beräknade att behöva höja avgifterna med 20 procent för att få in samma inkomster som tidigare.

Nu är tyvärr även de yngre utsatta för arbetslöshet -- det har betonats av herr Ringaby -- och det innebär att stimulanser skulle behöva sättas in också för dessa, eventuellt i form av slopande av ATP-avgiften för de yngre lika väl som för de äldre. Konsekvensen av detta blir en ytterligare höjning för mellangrupperna för att ATP-fonderna skall kunna klara de uppgifter som åligger dem. Man frågar sig om de härigenom skulle bli mera attraktiva. Eller hur skall man annars få in de yngre i arbetslivet?

Dessutom finns det andra grupper, som herr Ringaby pekade på. Handikappade, t. ex., finns i alla åldrar. Hur skall man stimulera till anställning av medelålders och äldre handikappade? Skall man sänka ATP-avgifterna även i det fallet?

En rad argument kan räknas upp, men det viktigaste tycker jag är att man inte skapar några nya arbetstillfällen med att slopa eller sänka ATP-avgifterna för vissa kategorier av människor. Det är ju arbetstillfällena som saknas. Om det vore som motionärerna och reservanterna påstår och tror, att man i och med operationen att sänka ATP-avgifterna skulle få ett antal äldre personer ut i arbetslivet, så innebär ju det att det skulle finnas vakanta platser i näringslivet för närvarande och att arbetsgivarna bara väntar på att det skall dyka upp billigare arbetskraft. Utskottsmajoriteten tror inte att så är förhållandet.

ATP-avgiften kan väl beräknas till i genomsnitt 2 000 kronor per anställd och år, och det kan väl inte betyda så förfärligt mycket för ett företag. Ett företag som har 100 anställda bör rimligtvis ha en omsättning på 15 miljoner kronor. Säg att en fjärdedel av de anställda tillhör kategorin äldre arbetskraft, för vilken ATP-avgiften skulle reduceras. I bästa fall skulle företaget kunna spara 50 000 kronor. Jag ifrågasätter om det har någon som helst betydelse i det här sammanhanget. Jag tror att helt andra åtgärder behöver sättas in.

Herr Strindberg var inne på ett resonemang som egentligen ligger utanför socialförsäkringsutskottets kompetensområde. Han talade om löneskatten och om den allmänna situationen på arbetsmarknaden. Jag har en känsla av att man inom moderata samlingspartiet hyser uppfattningen att AP-fondens medel räcker till vad som helst, även om man skulle minska uttagen. För bara några veckor sedan ville företrädare för moderata samlingspartiet att hemmafruarna skulle få en in-teckning i ATP utan att erlägga några avgifter. Man skulle ta av de fondmedel som finns. Dessutom har vid andra tillfällen framförts andra liknande synpunkter. Det kan också vara så att moderaterna är rädda för det utspel LO gjort som innebär att en del av pengarna skulle sättas in som riskbärande kapital i företagen.

Till sist, herr Strindberg, är det väl inte helt säkert att därest man skulle sänka ATP-avgiften från för närvarande 10,5 till 9 procent mellanskillnaden skulle stanna hos arbetsgivarna. Dessa pengar är löntagarnas intjänade pengar. Med all sannolikhet skulle löntagarna bevaka detta och framhålla att de pengar som arbetsgivarna sparar i form av minskade socialutgifter skall användas för att förbättra löneläget för de sämst ställda inom samtliga branscher.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 23.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Det har anförts många synpunkter i den här diskussionen, intressanta synpunkter också. Den som har de bestämda uppfattningarna är herr Ringaby, som bara kort och gott kan konstatera att centerns förslag inte skulle ge några effekter till ökad sysselsättning för de äldre arbetstagarna. Vidare säger herr Ringaby att förslaget genomförande skulle innebära en premiering för de äldre, vilket skulle vara orättvist med hänsyn till den ungdomsarbetslöshet som vi har i dag.

Låt mig säga till herr Ringaby på den punkten att vi vet genom det siffermaterial som finns tillgängligt att de som tillhör åldersgruppen 55–60 år har en arbetslöshetstid som är tre gånger längre än den är för dem som befinner sig i 20-årsåldern och något däröver. Det talar ändå för att arbetslöshetssituationen för de äldre är betydligt svårare än för ungdomarna. Vi när väl också en förhoppning om att komma ur den konjunktursvacka som vi upplever för närvarande och få en ändrad situation med ökade möjligheter till sysselsättning. Vi vet att i en sådan situation är det framför allt den ungdomliga arbetskraften som efterfrågas, under det att den äldre fortfarande har det svårt.

Man har sagt att det skulle vara fel att ta bort ATP-avgiften för den som är 55 år eller 60 år. På det sättet skulle det bli ett inkomstbortfall för AP-fonden. Jag sade i mitt första inlägg att vi var beredda att medverka till att höja avgiften för de övriga grupperna för att det inte skulle bli minskade intäkter för AP-fonden. Det är nämligen på det sättet – och det vill jag säga till herr Strindberg – att riksdagen lagt fast avgifternas storlek för åren 1970–1974 till procentsatser och därmed i realiteten också till totalbeloppen. Det gör att man från dessa utgångspunkter inte bara kan ta bort avgiften för dem som är över 55 år eller över 60 år utan att kompensera detta.

Man kan ha många uppfattningar om storleken av dessa avgifter. Det finns ändå anledning säga att vi bör stå fast vid det beslut som riksdagen fattat.

Vi menar att det dock kan vara rimligt med en omfördelning. I detta sammanhang skulle jag också vilja säga till herr Ringaby att den som är 55 år eller äldre har när ATP-systemet kommer i gång en inbetalningsperiod som ligger över 30 år. Eftersom man får full ATP efter 30 intjänade år, så tycker jag inte heller att det är någon orimlig tanke att ta bort ATP-avgiften för 55-åringar och äldre.

Till slut bara ett par ord till herr Karlsson i Ronneby som företrädar utskottet. Herr Karlsson har ju läst remissyttrandena. Får jag säga att

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

man fick det intrycket att herr Karlsson läst på det sätt som passar honom, nämligen att han har en förutfattad mening i dessa frågor, och från den utgångspunkten har han också läst vad remissinstanserna sagt.

Det låter mycket att man skall höja ATP-avgifterna med 20 procent, om man skall genomföra en sådan reform som vi förordar, och det kan i och för sig vara riktigt. Men om man höjer från 10 till 12 procent är det en höjning med 20 procent. Det är kanske den riktiga bilden av den frågeställning som det här gäller.

När slutligen herr Karlsson säger att detta vårt förslag inte skulle skapa några nya arbetstillfällen, så delar jag inte den meningen. Det har skett en strukturförändring i samhället, en strukturförändring som påskyndats inte minst under den konjunktursvacka som vi upplever nu. Vi vet att många företag kämpar med ekonomiska bekymmer. Då kan man inte säga att orkar man med det, så orkar man med det osv. Det går inte. Konkurserna, nedläggningarna och inskränkningarna i företagen talar ändå sitt eget språk. Den som känner till något om näringslivets svårigheter vet att varje extra belastning för näringslivet innebär påfrestningar som kan föra fram till vad jag här sagt, nämligen nedläggningar och inskränkningar. Det är från dessa utgångspunkter som jag tror att man skulle kunna bevara arbetstillfällen inte minst ute i landet, som man har förlorat just genom att man har lagt på näringslivet kostnader, som det inte orkar med i denna nedgångsperiod.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan erinrar om att riksdagen tidigare lagt fast avgifterna t. o. m. 1974. Jag kan försäkra herr Carlsson i Vikmanshyttan att jag är helt medveten om det. Men det inträffade i ett helt annat kostnadsläge för svenskt näringsliv. Situationen har förändrats. Det var mot den bakgrunden som jag ansåg att man skulle ompröva det tidigare beslutet och sänka avgiften från 1 januari 1973, helt enkelt för att jag tror att det även från löntagarsynpunkt skulle vara ytterligt angeläget att pressa den svenska industrins kostnadsläge.

Sedan säger herr Karlsson i Ronneby på tal om AP-fonderna att helst skall de inte bara vara på samma nivå utan även öka. Om mitt förslag om en sänkning med 1,75 procent hade gällt exempelvis innevarande år, skulle minskningen ha blivit ungefär 1 200 miljoner kronor, dvs. man skulle ha fått en kapitalökning på 7 700 miljoner kronor i stället för 8 900 miljoner kronor. Även det är en väsentlig ökning.

Herr Karlsson i Ronneby säger att detta är löntagarnas pengar. Det är ett påstående som vi har hört rätt många gånger, och man kanske skall ta det med en liten nypa salt. Det är inte bara löntagare med i systemet — det finns också en hel del andra med i ATP-systemet.

Sedan menar herr Karlsson i Ronneby att det inte är säkert att företagen får dessa pengar, utan löntagarna kanske tar ut dem i form av

ökade löner. Huruvida löneutrymmet ökar om man minskar ATP-avgiften med 1,75 procent och ökar löneskatten med 2 procent finner jag synnerligen diskutabelt. Jag hoppas i varje fall att man inom svensk arbetsmarknad nu är på det klara med att man inte undan för undan kan pressa ut mer av näringslivet utan att det får mycket negativa konsekvenser för sysselsättningen i stort.

Herr KARLSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Carlsson i Vikmanshyttan befinner sig i en svår situation när han skall försvara en partimotion som varit uppe 1970 och 1971 och blivit avslagen. Han tror att man genom detta system skulle kunna skapa nya arbetstillfällen. Majoriteten i utskottet tror inte det, det vill jag betona. Vi tror inte att man skapar ett enda arbetstillfälle genom att sänka ATP-avgifterna för den äldre arbetskraften.

Jag vill inte påstå att jag har särskilt stor erfarenhet av detta, men på de arbetsplatser som jag känner till, där man friställt äldre arbetskraft, har den inte ersatts med yngre arbetskraft förrän efter en längre tid, när det blivit en så att säga normal avgång. De omständigheter som förelegat har helt enkelt varit att arbetstillfällena har minskat, och då har man friställt de äldre. Jag tror alltså inte att det blir några ökade arbetstillfällen genom att man sänker ATP-avgifterna för den äldre arbetskraften.

Herr Strindberg talar i detta sammanhang om löneskatten. Den får vi tillfälle att debattera den 30 maj. Jag vet inte om herr Strindberg och hans parti har tagit ställning för den skatten. Bollen ligger ju hos oppositionen – den kan välja vilket man vill i detta avseende. Väljer man löneskatten blir det den, väljer man någonting annat blir det detta. Den saken är alldeles uppenbar.

Herr STRINDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Oavsett om man väljer höjd löneskatt eller ökad moms blir det ökade kostnader. Jag tror inte att löneutrymmet skulle ha ökat nämnvärt genom en sänkning av ATP-avgiften med 1,75 procent.

Sedan gällde det den här diskussionen om AP-fondernas storlek. Jag har en känsla av att man inom socialdemokratin är väldigt pessimistisk beträffande utvecklingen framöver. Vi är väl alla helt medvetna om att vi för tider av arbetslöshet måste ha en betydande buffert i AP-fonderna. Men att vi skulle ha så dålig regering så långa tider att vi behöver bygga upp en buffert av den storleksordning som jag här har nämnt finner jag otroligt. Vi kan säkerligen begränsa våra anspråk.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga till herr Strindberg att ATP-avgifterna har fastställts för fem år i taget efter förslag av riksförsäkringsverket. Det beslutet gäller t. o. m. 1974. Eftersom det finns ett faktaunderlag för beslutet bör man inte ändra det under pågående period.

Löneskatten på 2 procent är däremot en tvivelaktig extra pålaga, som har gett och ger oss bekymmer. Det var från dessa utgångspunkter vi hade anledning att diskutera löneskatten under hösten 1971 med hänsyn till

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

att en justering av den skulle kunna påverka konjunkturen i positiv riktning.

Får jag sedan säga till herr Karlsson i Ronneby att den partimotion vi har lagt fram absolut inte är besvärlig att försvara eller förklara! Men när jag lyssnar på herr Karlssons argumentering får jag ett intryck av att han har ingenting sett och ingenting lärt av vad som skett och sker ute i svenskt näringsliv och på den svenska arbetsmarknaden i dag när det gäller de äldres situation. Sysselsättningsläget för de äldre är dock sådant att vi måste använda alla de olika instrument som kan finnas för att kunna ge dem ökad sysselsättning och förbättrad trygghet. Vår motion är just ett väsentligt inslag i strävandena att skapa en sådan ökad trygghet.

Herr KARLSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag glömde att besvara den fråga herr Strindberg framställde i sitt andra inlägg när det gällde arbetstagarnas pengar. Jag vill påstå att dessa ATP-medel är arbetstagarnas intjänade pengar. Men det var inte vi som lanserade detta från början, herr Strindberg, utan i debatten 1958, när ATP-systemet skulle genomföras, var det från de borgerliga partiernas sida man försökte förklara för arbetstagarna att om ni väljer socialdemokraternas ATP-linje innebär det att ni frivilligt avstår från intjänade pengar och inte kan räkna med någon ökning av lönerna under tio år framöver, utom med mycket små belopp. Det var alltså de borgerliga partierna som slog fast att detta är löntagarnas pengar.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag skulle vilja säga ett par ord till herr Karlsson i Ronneby, som menar att det slopande eller den differentiering av avgiften som vi från tre olika partier har föreslagit i en motion skulle innebära en ökning av de yngre arbetstagarnas avgifter. Det var vi emot. Om vi hjälper de äldre så som vi här avser, betyder det naturligtvis att de yngre får betala något mera, men det blir i ganska begränsad omfattning, och vi framhåller i denna motion att vi i dag har råd att göra det åtagandet till förmån för de äldre.

Det är klart att vi som är företagare i dag måste se på kostnaderna. Herr Karlsson i Ronneby säger att 50 000 kronor är väl inte mycket för ett företag, men jag vågar påstå att 50 000 kronor i dag är ganska mycket pengar för ett mindre eller medelstort företag. Vi måste ju se till att våra företag går ihop, att vi kan bereda full sysselsättning och slippa ökad arbetslöshet, och därför måste företagen räkna väldigt kallt och ekonomiskt. Varje krona i ett företag betyder i dag – jag upprepar det – ökade möjligheter att hålla det företaget vid liv, vilket också bör ligga i de anställdas intresse.

Jag tror att det är särskilt angeläget att understryka detta just nu, inte minst med hänsyn till de ökade kostnader som näringslivet kommer att få, om de intentioner som har förts fram från visst håll går i verkställighet; jag tänker närmast på en fördubbling av löneskatten, vilken kommer att slå väldigt hårt på de mindre och medelstora företagen, som dessutom är mycket arbetsintensiva.

Jag vill helt kort tillägga att de uppfattningar som förts fram i

reservationen delas av de tio motionärer från tre partier som har ställt sig bakom motionen 971. Jag kommer i röstningen att stödja reservationen.

Herr KARLSSON i Ronneby (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att 50 000 kronor är litet pengar, jag har sagt att det är litet pengar i förhållande till att det skall vara en stimulans till att anställa arbetskraft över 55 år. Om vi därtill lägger, som det har skrivits i reservationen, att man är beredd att gå med på en ökning av de övriga ATP-avgifterna, kan åtgärderna komma att ta ut varandra till större delen, så att det blir ännu mindre pengar över för företagen.

Till sist vill jag konstatera, herr talman, att det verkar som om man i moderata samlingspartiet redan var på det klara med att man skall biträda förslaget om höjning av löneskatten, för den kommer igen här i diskussionen i alla sammanhang.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag begärde ordet för en replik till herr Carlsson i Vikmanshyttan, och jag får väl ta den nu och säga till herr Carlsson att han inte skall lägga andra ord i min mun än vad jag har sagt själv. Jag har nämligen aldrig påstått att en sänkning av ATP-avgiften för äldre inte skulle ha någon som helst effekt. Visst har den det. En sådan åtgärd skulle naturligtvis locka företagen att avskeda yngre och anställa äldre, och det tycker jag är synd när även de unga har svårt att få arbete i våra dagar. Det måste vara en galen väg, och jag tror inte att herr Carlsson skulle vilja gå ut och säga till de unga människorna att vi t. o. m. vill höja avgiften för dem, göra deras arbetsinsats dyrare, för att hjälpa de äldre, när dessa unga människor inte kan få något arbete i dag.

Det finns bara ett sätt att lösa det här problemet, och det är att göra en generell sänkning av arbetsgivaravgiften och t. ex. ATP-avgiften, eller att ta bort arbetsgivaravgiften. Jag har faktiskt inte träffat några företagare som är tilltalade av att få en differentiering av arbetsgivaravgiften som ställer dem i en besvärlig valsituation. Alla jag halar talat med har en enda uppfattning: Sänk ATP-avgiften eller arbetsgivaravgiften generellt! Det är det enda som får en bred effekt över hela fältet.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ringabys slutledning, att vårt förslag skulle innebära att man skulle avskeda yngre arbetskraft för att anställa äldre, får stå för herr Ringabys egen räkning.

Till slut säger herr Ringaby att han aldrig träffat några företagare som är tilltalade av en differentierad ATP-avgift. Har aldrig herr Ringaby träffat herr Hovhammar?

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! När man läser detta utskottsbetänkande och när man hör utskottsmajoritetens talesmän så får man intrycket att ingenting är så svårt som att ändra konservativa uppfattningar. Detta omdöme står sig även om uppfattningarna i fråga framförts från socialdemokratiskt håll.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

ATP-systemet är tydligen så heligt att man inte kan tänka sig någon ändring. Jag tror att det är ganska farligt, herr Karlsson i Ronneby, att ha den uppfattningen. Det är enligt min mening inte fel om man kan använda ATP-försäkringen också för andra uppgifter i samhället när man samtidigt – det är inte svårt att göra klart – inte på något sätt underminerar densamma.

Jag tror att man har missuppfattat hela den här frågan. Förslaget om differentierade ATP-avgifter har ju inte tillkommit för att lösa krisfrågor på arbetsmarknaden, även om det kanske har tillkommit i en tid då vi har haft stor arbetslöshet och då framför allt de äldre har haft det besvärligt på arbetsmarknaden. Jag är ganska övertygad om att oavsett i vilken konjunktur vi befinner oss så kommer det alltid att vara besvärligare för de äldre att få jobb. De är nämligen arbetsmarknadsmässigt icke så eftersökta. Vi har emellertid i detta land gått in för att betala lika löner ända fram till pensionsåldern, och det vore ju orimligt att tänka sig något annat. Hur skall man då komma till rätta med denna problematiken? Det sägs att man kan lagstifta, och det kan man naturligtvis göra, men det har redan sagts i denna debatt att det också kan vara en belastning t. o. m. för dem man velat hjälpa att ha en tvingande lagstiftning på detta område.

Då kan man naturligtvis i stället följa denna mjuka linje att avtrappa och ta bort ATP-avgifterna för att därmed göra denna arbetskraft mera eftersökt och därmed också skapa en större trygghet för den. Jag tror att Helge Karlsson och jag är överens om betydelsen härav.

Ett genomförande av förslaget innebär naturligtvis att man får ta ut högre avgifter under de andra aktiva åldrarna vilka jag menar konkurrens- mässigt tål detta. Jag kan inte dela herr Ringabys resonemang om den yngre arbetskraftens konkurrenskraft. Jag tycker ändå att det är att misströsta alltför mycket, om man menar att den unga välutbildade arbetskraften icke skulle kunna klara sig i konkurrens med den äldre arbetskraften. Detta är ju helt orimligt. Det är den äldre arbetskraften som på sikt har besvärligheter, och då kan det inte vara farligt att tillämpa en litet högre avgift för de unga och medelålders grupperna. Totalt tar vi ut samma summa, och vi har således också samma möjligheter att betala ut pensioner. Ingenting rubbas i det avseendet.

Jag tror att en sådan här elasticitet skulle vara välgörande med tanke på just möjligheterna för de äldre att klara sig i konkurrensen på arbetsmarknaden, som säkerligen icke blir mindre framöver – detta oavsett vilken konjunktur vi befinner oss i.

Nu säger Helge Karlsson att det här skapar inga nya arbetstillfällen. Det är möjligt att det inte gör det. Men det kan hända, herr Karlsson, att det – som också herr Hovhammar framhöll – kan bli så att arbetstillfäl- len som annars skulle försvinna får vara kvar. Jag tror inte att vi behöver tvista om detta; det blir i varje fall ingen försämring. Men jag vill fråga Helge Karlsson: Skapar en lagstiftning i det här sammanhanget några arbetstillfällen? Jag kan inte tänka mig att den på något sätt gör det.

Jag tror således att differentierade ATP-avgifter skulle kunna vara mycket välgörande. Det gäller som sagt oavsett konjunkturen, men det gäller naturligtvis framför allt i en lågkonjunktur. Och om man inte gör

den här differentieringen, Helge Karlsson, blir ju situationen den att de äldre alltid först får lämna jobbet i en besvärlig situation.

Det finns här till också andra motiv att anföra. Vi vet att vissa företag, som har god lönsamhet, drar till sig i huvudsak yngre och välutbildad arbetskraft. I ett hårt konkurrensläge tar man naturligtvis dessa människor från företag med sämre lönsamhet och betalningsförmåga vilka då i huvudsak får behålla den äldre arbetskraften vilken inte är lika effektiv. Det må väl då ändå vara rimligt att man inom företagsamheten belastas olika med hänsyn till effektiviteten på arbetsidan.

Man skulle också kunna säga att ett sådant här system regionalt vore välgörande. Jag tror att om man gjorde en undersökning på området skulle man finna att i de landsdelar, från vilka man flyttat människor under senare år, har man en högre medelålder bland de anställda. Med hänsyn till konkurrensläget och besvärligheterna där tror jag alltså att det skulle vara rimligt och rättvist att låta dessa landsändar komma undan litet billigare. Systemet skulle alltså även ur regionalpolitiska synpunkter vara välgörande.

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå motståndet t. o. m. mot att pröva frågan. Utskottsmajoriteten skulle väl i alla fall kunna sträcka sig så långt att man företog en verklig prövning, men inte ens det har man velat göra.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Ronneby (s):

Herr talman! Bara några ord till herr Kristiansson i Harplinge.

Jag vet inte riktigt vart herr Kristiansson vill komma. Han säger att det förslag om en sänkning av ATP-avgifterna för vissa ålderskategorier som nu ligger på riksdagens bord inte enbart syftar till att hålla företagens utgifter nere, utan avsikten är också att förbättra för de äldre arbetstagarna. Ja, men därmed skapar man ju inte fler arbetstillfällen, herr Kristiansson. Och man förbättrar inte situationen för företagen. För dem blir det, som jag sade tidigare, ungefär status quo.

Herr Kristiansson i Harplinge var tveksam om lagstiftning på detta område skulle åstadkomma förbättring. Då syftade han väl på det uppsägningskydd för äldre arbetstagare som vi har lagstiftat om. Men vi vet inte ännu vad det skyddet kommer att betyda. Vi får avvakta och se vad den lagstiftningen kan innebära för de anställda. Skulle det visa sig att den inte är till fyllest får vi väl överväga hur den kan ändras för att fylla sitt ändamål.

Dessutom gäller det här inte bara dem som är över 55 år, herr Kristiansson. Det har tidigare betonats i debatten. Vi har också yngre arbetstagare som är i samma situation. Och vi kan inte bortse från dem. Herr Kristiansson sade att de yngre arbetarna med sin större attraktivitet för arbetsgivaren har möjligheter att klara sig även med en högre ATP-avgift, därför att de är mera efterfrågade. Men vi har många arbetstagare mellan 16 och 55 år, som på grund av psykiska och fysiska handikapp inte är fullgoda arbetare. Hur skall vi göra med dem? Skall vi även där ha differentierade ATP-avgifter?

Slutligen ville tydligen herr Kristiansson använda ATP-avgifterna som

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Avgiften till tilläggs-
pensioneringen för
äldre arbetskraft
m. m.*

ett lokaliseringsinstrument. Om jag fattade herr Kristiansson rätt, så menade han att vissa landsändar skulle vara befriade från ATP-avgifter. Men det kan väl inte heller vara riktigt, herr Kristiansson. Vi har ju andra instrument att ta till för sådana syften.

Herr KRISTIANSSON i Harplinge (c):

Herr talman! Jag ber om överseende om jag inte uttryckte mig tillräckligt tydligt för herr Karlsson i Ronneby.

Jag har aldrig sagt att vissa landsändar skulle befrias från ATP-avgift. Men om man från vissa landsändar plockar bort många unga människor, så blir det givetvis en naturlig följd att man där får betala en lägre avgift. Och det kan ju vara välgörande.

Men sedan är det klart att vi inte därmed löser alla problem. Vi löser t. ex. inte de handikappades problem och undanröjer inte heller andra besvärigheter som människor kan ha fastän de befinner sig i de mest aktiva åldrarna. Men om vi också bara löser ett delproblem så är det väl ändå skäl i att pröva systemet. Och herr Karlsson i Ronneby kan väl inte påstå annat än att vi här har ett avsevärt problem för äldre arbetslösa människor och att vi här skulle kunna göra en förbättring.

Slutligen har jag inte sett företagens problem som det mest väsentliga i detta sammanhang. Jag har sett denna fråga från de anställdas synpunkt, ty det är den aspekten som jag ansett vara den viktigaste. För en företagare med normal ålderssammansättning på sin arbetarkår spelar det ju ingen som helst roll kostnadsmässigt. Han betalar lika mycket i avgifter. Men företagare med övervägande yngre arbetskraft får betala mer, och den som har övervägande äldre arbetskraft betalar mindre. Så fungerar ett dylikt system. Detta kan sannolikt också i de flesta fall vara välgörande. Men jag har inte menat att det i och för sig är ett huvudskäl, utan huvudskälet är att vi med detta enkla medel kan underlätta för de äldre arbetstagnarna att erhålla arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlsson i Vikmanshyttan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkterna 1 och 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

;

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlsson i Vikmans-

hyttan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 229
Nej — 70
Avstår — 7

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Deltids- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tilläggs pensioneringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 24 i anledning av motioner angående deltids- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tilläggs pensioneringen.

I detta betänkande behandlades motionerna

1972:218 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde sådan reformering av ATP-reglerna att deltids- och korttidsanställda ej som nu missgynnades,

1972:970 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde skyndsam prövning och förslag rörande en sådan reformering av reglerna inom tilläggs pensioneringen att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda samt låginkomsttagare avlägsnades i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle avlä

- 1) motionen 1972:218,
- 2) motionen 1972:970.

Reservation hade avgivits av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m), Mundebo (fp), Björck i Nässjö (m) och Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp) samt herr Björk i Gävle (c), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:218 och 1972:970 hos Kungl. Maj:t begärde sådan reformering av ATP-reglerna att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda undanröjdes.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Diskussionen om att skapa större rättvisa inom det nuvarande ATP-systemet är inte ny. Det vore därför fel att ta kammarens knappa tid i anspråk för en mera fullständig redovisning av argumenten i denna fråga. Jag vill bara först kort konstatera att det råder enighet om att ATP-systemet inte ger alla korttids- och deltidsanställda en pension som motsvarar inbetalda avgifter. Det råder däremot oenighet om hur

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Deltids- och korttidsanställdas samt låginkomsttagares ställning inom tilläggs pensioneringen

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

angeläget det är att söka komma till rätta med denna orättvisa i ATP-systemet.

Låt mig mycket kort redovisa huvudargumenten för en översyn av reglerna för tilläggs pensioneringen. På goda grunder kan man anta att ganska många människor mer eller mindre berörs av problemet att inbetalda avgifter inte ger så stor pensionsrätt som avgifterna motiverar. Enligt statistiska centralbyrån är ca 300 000 inkomsttagare deltidssarbete med mindre än 20 timmar i veckan. Det finns också skäl att anta att utvecklingen går i riktning mot mera deltidssarbete. För att t. ex. en bättre arbetsfördelning i hemmet mellan kvinnan och mannen skall kunna uppnås krävs sannolikt en övergång till deltidssarbete för många människor. En sådan utveckling skulle säkert vara till fördel, inte bara för barnfamiljerna.

En del vill göra gällande att den fråga vi nu diskuterar är ett litet problem. Det anser inte vi inom centern. För en deltidssarbetande kan t. ex. -- såsom framgår av utskottsbetänkandet -- avgifter erläggas på ca 500 à 600 kronor per år för deltidssinkomster som ändå inte berättigar till någon pensionsgrundande inkomst. I ett annat fall kan det för en person med s. k. delad inkomst innebära att avgifter erläggs för inkomster på t. ex. 14 400 kronor, men den pensionsgrundande inkomsten stannar vid 10 900 kronor. Avgifter betalas alltså i detta fall på en inkomst av 3 500 kronor, som icke ger underlag för pensionspoäng för den försäkrade. Detta är enligt vår uppfattning tillräckligt allvarliga brister för att motivera ett försök att skapa större rättvisa. Det är ingen bagatell som kan nonchaleras.

I många fall är det också människor med låga inkomster som drabbas. Det kan vara en städerska eller ett affärsbiträde, som helt enkelt inte kan få ett heltidsjobb. Det kan gälla en småbrukare i glesbygden som lyckas med möda komma över ett deltidssarbete. Det kan vara en kvinna som vårdar gamla eller sjuka. Det kan gälla kvinnan eller mannen med barn som inte kan få hjälp med barntillsynen och som därför tvingas att nöja sig med tillfälliga arbeten. Alla dessa gör, var och en på sitt område, värdefulla samhällsinsatser -- insatser som samhället ofta dåligt uppskattat i form av ekonomisk ersättning. Är det då rimligt att dessa människor skall bestraffas genom att erhålla en ålderstrygghet som inte ens motsvarar inbetalda avgifter? Svaret är självklart: Detta är en orättvisa och en brist som vi snarast bör komma till rätta med.

Enligt centerns uppfattning borde solidariteten med de sämst ställda i samhället förstärkas inom ATP-systemet. ATP-tryggheten är graderad efter inkomst och ger därför hög ålderstrygghet för dem som haft förmånen av höga inkomster men låg ersättning till dem som haft låga inkomster. Dessutom tillkommer då detta problem med korttids- och deltidssanställda.

En kort sammanfattning, herr talman! Det är ingen bagatell att inbetalda avgifter inte ger motsvarande ålderstrygghet. Det är många människor som berörs, och det kan bli fler genom ökat deltidssarbete. I många fall är det låginkomsttagare som drabbas. Detta är för oss centerreservanter tillräckliga motiv för att söka förstärka solidariteten inom det nuvarande ATP-systemet.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 24.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Andersson i Nybro har ju redovisat de väsentligaste synpunkterna i detta sammanhang och även anfört konkreta exempel på att arbetsgivare för personer med deltidsarbete betalat ATP-avgift utan att den anställda får ATP-poäng för motsvarande inkomst.

Av de exempel som redovisas i utskottsbetänkandet framgår tydligt hur systemet med tillägspension fungerar. Det sägs där direkt ut att pensionsgrundande inkomst inte beräknas helt eller beräknas över huvud taget i den mån arbetsinkomsten inte uppgår till ett visst basbelopp.

I reservationen framhålls att det på detta sätt betalas stora summor i avgifter för korttids- och deltidsanställda utan att de anställda får pension i förhållande till de inbetalda avgifterna. Detta innebär alltså att den anställda inte får tillägspension som svarar mot inbetalade avgifter. Han får kanske över huvud taget ingen tillägspension, om han är korttids- eller deltidsarbetande. Han får inte ATP-pension i proportion till den tid som han har arbetat och i förhållande till den ersättning som är vanlig för ifrågavarande arbete. Vi anser att det bör bli överensstämmelse mellan avgiftsinbetalning och pensionsutbetalning i detta avseende.

Herr Andersson i Nybro nämnde att det här rör sig om ett stort antal deltidsarbetande. Jag instämmer i vad han sade, nämligen att det är mycket troligt att detta antal kommer att öka.

I den partimotion från folkpartiet som ligger till grund för yrkandet om att man skall rätta till dessa missförhållanden uttalar man sig mycket positivt till en ökning av deltidsarbetet och man talar där även om rätt till deltidsarbete. Vi bör då uppmärksamma att det här kan gälla människor som av olika anledningar tvingas till eller föredrar deltidsarbete under en mycket stor del av livet. För föräldrar med barn kan det under mycket långa perioder vara svårt att ha ett heltidsarbete. Detta kan innebära att dessa föräldrar inte kan erhålla pensionspoäng för de 30 år som erfordras för att full pension skall kunna utgå i förhållande till den arbetsinkomst man haft.

Utskottsmajoriteten avvisar motionärernas förslag, och utskottet gör det med en ganska egendomlig motivering i mitt tycke. Utskottet säger på s. 4 i utskottsbetänkandet, "att arbetsavgivaravgifterna debiteras och inbetalas kollektivt, att registrering av inbetalda avgifter inte sker individuellt för varje försäkrad och att det på grund härav inte är möjligt att åstadkomma absolut överensstämmelse mellan inbetald avgift och tillgodoförd pensionspoäng utan att äventyra de stora fördelar som är förenade med tillägspensioneringens enhetliga uppbyggnad". Då måste jag ställa den frågan: Hur är det möjligt att beräkna pensionspoäng för alla som kommer upp i inkomst över ett basbelopp när man inte på samma sätt kan beräkna pensionspoäng för korttidsanställda som inte kommer upp till en inkomst överstigande basbeloppet? För dessa korttidsanställda kan man beräkna en avgift i proportion till den tid de arbetat. Med den teknik som man numera har borde det inte vara några större svårigheter att beräkna pensionspoäng även för de korttidsanställda.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tillägspension-
eringen*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

Herr Andersson i Nybro sade att det här ofta rör sig om människor med låga inkomster. Vi har i reservationen framhållit att detta inte i och för sig är ett problem särskilt för heltidsarbetande låginkomsttagare. Att de arbetstagare som det här gäller ofta har en låg inkomst hänger samman med att de inte arbetar hel tid. Vi menar att det finns anledning att för dessa grupper beräkna pensionspoäng i förhållande till den tid vederbörande har arbetat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid socialförsäkringsutskottets betänkande nr 24.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Den här frågan har, om jag inte är fel underrättad, varit uppe till diskussion under elva år och därvid ingående belysts från olika sidor. Jag tänker därför inte nu gå in på alla detaljer och allt som tidigare sagts. Det finns ju att läsa i riksdagens protokoll. Speciellt 1970 års behandling gav en mycket ingående belysning av frågan.

Jag vill bara konstatera att det är med förvåning man märker vilket intresse de borgerliga partierna visar för att få till stånd ändringar i ATP-systemet. Man frågar sig osökt vad de borgerliga partierna här egentligen är ute efter. Det är inget tvivel om vad herr Strindberg var ute efter i den fråga som vi nyss behandlade. Man vill helt enkelt från de borgerligas sida på något sätt få håll på ATP-systemet.

De motioner med förslag om ändringar och tillägg i de nuvarande reglerna som framförs motiveras genomgående med att förslagen väcks i syfte att ernå förbättringar för vissa grupper, små eller stora. Naturligtvis kan en del av dessa förslag i första ögonblicket verka vettiga och ägnade att åstadkomma större rättvisa. Tittar man litet närmare på förslagen finner man emellertid att de snarare skulle medföra större orättvisor.

ATP-reformen är den viktigaste och riktigaste reform som genomförts i modern tid. Den kom till efter ett mycket långt, noggrant och skickligt utredningsarbete. Reformen föregicks av en mycket intensiv kamp från den samlade arbetarrörelsen. Vi skall inte glömma dessa fakta.

Mot denna bakgrund och med den vikt som vi måste tillmätta ATP-systemets geniala uppbyggnad hävdar jag att vi måste vara försiktiga med att göra förändringar i systemet. Inga viktiga förändringar får göras utan att de föregås av mycket ingående överväganden och diskussioner och detta inte bara här i riksdagen utan även bland dem som ytterst äger fonderna och satsat pengarna där.

Jag vill i det här sammanhanget hävda att om vi i framtiden skall göra förändringar - det är klart att det kan komma att finnas anledningar till det som innebär ökade kostnader, måste vi se till att det blir motsvarande inkomstförstärkningar i AP-fonderna. Herr Carlsson i Vikmanshyttan sade här nyss något om höjning av avgifterna, och jag fattade det nästan så att han inte alls skulle ha någonting emot att höja avgifterna från 10 till 12 procent - jag vet inte om det är rätt uppfattat.

Man brukar oftast hävda att AP-fonderna med sina många miljarder gott och väl klarar de här utgiftshöjningarna. Men när man hävdar det anser jag att man är ute på farliga och otillättna vägar. AP-fonderna är inte bara medel som skall utdelas till oss och andra när vi blir tillräckligt

gamla eller kanske tillräckligt sjuka. Fonderna är i mycket hög grad löntagarnas och samhällets gemensamma sparande, vilket vi skall använda till investeringar, inte bara investeringar i bostadsbyggande utan enligt min mening också investeringar i företag.

AP-fonderna är medel som vi skall kunna sätta in i företagsinvesteringar i framtiden och som skall utgöra grunden till en produktion som skall ge oss de varor och de tjänster som vi kommer att efterfråga, när vi blir gamla. AP-fonderna skall enligt mitt sätt att se i framtiden ge löntagarna och andra delägare — det är inte bara löntagarna som är delägare — i fonderna möjligheten att genom valda ombud förvalta en del av den ekonomiska makten i Sverige. Det skall ge oss, speciellt dem som jobbar och lämnar in medel till fonderna, möjlighet till inflytande.

ATP-reformen med AP-fonderna har varit och är vill jag påstå den verkligt stora jämlikhetsreformen. Det kommer den att bli i fortsättningen också, om vi ser till att inte alltför stora ingrepp görs i fonderna.

I den till utskottets betänkande nu fogade borgerliga reservationen begär man en reform av ATP-reglerna till förmån för vissa deltids- och korttidsanställda. Man hävdar att deltids- och korttidsanställda drabbas negativt av de regler som gäller för inbetalning av avgifter. Jag vill i varje fall i vissa delar hävda motsatsen. Det har anförts många exempel förut. Jag skulle vilja nämna ett exempel.

I många fall är deltidsanställda förmånligare behandlade än heltidsanställda. ATP-reglerna ger ju i fortsättningen möjlighet för alla att jobba och förorsaka inbetalning av avgifter i maximalt 50 år. Det vanliga förhållandet kommer väl i framtiden att bli att heltidsarbetare inbetalar avgifter under 45–48 år. De manliga har värnplikt och de kvinnliga har i allmänhet annat för sig under en del år. I varje fall blir det inte 50 år för så värst många, men 45–48 år tror jag blir vanligt. De allra flesta kommer att lämna helårsbidrag till fonderna under många fler år än som egentligen är nödvändigt för att få full pension.

Den kategori som reservationen nu ömmar för är och kommer väl också i framtiden att i största utsträckning utgöras av gifta kvinnor. De kommer normalt att arbeta heltid största delen av de här 50 åren. Men en del av dem kommer, även det med stor säkerhet, att avhålla sig från arbete eller att arbeta deltid under kanske 20 à 25 år. Det kommer att innebära att en stor del av dem genom delvis deltidsarbete, delvis heltidsarbete kvalificerar sig för vad jag vill kalla för hel ATP, kanske genom att bara arbeta heltid 15 år och deltid 15 år. Jag tycker att det här är en klar förmån, och jag tror att det gäller många. Jag tycker inte heller att det är fel. Hela ATP-systemet är ett fördelningssystem, och vi kommer aldrig att få millimeterrättvisa i det, och jag tror inte att vi skall eftersträva det. Det är ett solidariskt system som vi skall hålla på.

Jag vill alltså med fog påstå att den här kategorin deltidsarbetare får en fördelaktig behandling. Heltidsarbetare kommer att inbetala mycket mer avgifter utan att få bättre förmåner. I varje fall är det klart att någon millimeterrättvisa kommer vi aldrig att uppnå med systemet, och det vill vi inte heller ha. ATP är byggt på solidaritetens grund, och jag hoppas att det inte skall bli någon ändring i detta.

Med vad jag här har sagt vill jag inte påstå att ATP är helt oantastligt.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

Utvecklingen i samhället kan naturligtvis göra förändringar nödvändiga. Men jag vill absolut hävda att de förändringar som man här vill åstadkomma långtifrån bör ge anledning till någon utredning eller förslag i nuvarande läge.

Med hänvisning till det anförda vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Nybro (c):

Herr talman! Det finns ingen anledning att nämnvärt dryga ut denna debatt, men låt mig bara ge några korta kommentarer till vad herr Lindström yttrade.

Herr Lindström undrade vad vi var ute efter. Låt mig därför upprepa vad jag försökte framhålla i mitt tidigare anförande, nämligen att vi är ute efter att försöka förbättra för de sämst ställda inom ATP-systemet. Vi utgår från den situation som dessa människor befinner sig i inom systemet, och som innebär att de avgifter – jag upprepar det än en gång – som inbetalas inte ger motsvarande förmåner. Vi vill komma till rätta med det problemet.

Vi är alltså inte ute efter att skjuta sönder ATP-systemet, som vissa vill göra gällande, utan vi vill förbättra tryggheten i detta system. Det skulle vara glädjande om den politiska viljan fanns för att uppnå detta mål.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är mycket intressant att höra herr Lindström först nästan magistralt tala om att ATP-systemet är ett solidariskt system som vi måste hålla på men minuten efteråt tillägga att systemet inte är helt oantastligt, och att det kan tänkas att man måste vidta förändringar. Men de förändringar som nu föreslås går enligt hans mening definitivt inte att genomföra. Det skall bli intressant att se när man från socialdemokratiskt håll kommer fram till samma insikt som vi reservanter har i dag och då kommer att medge att detta är en bra sak. Vi har sett exempel på en sådan utveckling tidigare.

Ett par saker i herr Lindströms anförande vill jag gärna kommentera. Han gör för det första gällande att om vi skall vidta förändringar någon gång i framtiden så krävs en motsvarande inkomstförstärkning. Jag kan inte se annat än att vi redan i dag har denna av herr Lindström omtalade inkomstförstärkning med hänsyn till att alla korttidsanställda betalar in ATP-avgift i förhållande till den del av året som man har varit i arbete men utan att man får en motsvarande ATP-poäng.

Herr Lindström hävdar vidare att det är fråga om löntagarnas pengar. Herr Karlsson i Ronneby var visst inte lika övertygad om det. Jag kan väl gärna säga att om vi skall ha uppfattningen att det är fråga om löntagarnas pengar, varför är det inte då samtidigt fråga om de korttidsanställdas pengar? Det tycks bara vara de heltidsanställda som i så fall räknas till löntagarna.

Vidare säger herr Lindström att ATP-systemet skall ge alla som lämnar medel till fonden inflytande i detta sammanhang. Jag undrar hur de korttidsanställda, som lämnar medel till fonderna, upplever detta. Något särskilt inflytande har de inte och det är tydligen inte heller meningen att

de skall få det.

Sedan säger herr Lindström, tydligen som tröst för många som arbetar på deltid en stor del av livet, att det finns möjlighet att betala in ATP-avgifter till fonderna under 50 år. Det innebär att om man arbetar från 17 års ålder till den nuvarande folkpensionsåldern så har man betalat in avgifter i 50 år. Som jag nämnde i mitt förra anförande är det emellertid så att många av dem som arbetar deltid inte har möjlighet att arbeta heltid mer än kanske några år, i varje fall inte under så lång tid som 30 år, en tid som det krävs för att man skall få full ATP-poäng i förhållande till inbetalda avgifter. För dem måste det kännas som en mycket klen tröst att de har möjligheter att betala in avgifter till ett ATP-system under 50 år utan att kunna få någon ATP-pension. Det stämmer enligt min mening mycket dåligt med talet om solidaritet som herr Lindström presterat här tidigare.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Andersson i Nybro hävdar att man är ute efter att få fullständig rättvisa i ATP-systemet, att avgifter och förmåner skall helt stämma överens. Jag hoppas verkligen inte att herr Andersson är ute efter detta. Skulle man ha en sådan överensstämmelse, skulle vi inte kunna ge sjukpensionärerna de förmåner som de nu har. Det är något som enligt min mening är en mycket viktig del av ATP-systemet och som vi bör slå vakt om. En person som nu har betalat in avgifter under tre år och sedan blir sjuk och därför får sjukpension, erhåller i det närmaste full ATP. Han eller hon har absolut inte betalat in avgifter som överensstämmer, på det sätt som här avses, med förmånerna.

Fröken Bergström hävdar att jag påstått att ATP-systemet är helt oantastligt. Systemet är – jag vill understryka det på nytt – en väl genomförd och väl genomtänkt reform och den kommer att förbli så. Naturligtvis kan, sade jag vidare, utvecklingen göra att det behövs ändringar i systemet, men jag tillade att vi bör vara försiktiga med att vidta ändringar därför att systemet då kanske blir förstört i andra avseenden.

Det gäller här löntagarnas pengar. Det är väl inget tvivel om att när vi genomförde ATP, så innebar reformen att löntagarna fick minskade möjligheter att få ut mera i lönepåsen. Att detta skulle bli följden var nog de allra flesta klart medvetna om liksom om att det var till fördel genom att ATP är ett sparande som samhället och de som råar om AP-fonderna har nytta av. Jag tror också att det är riktigt att spara på detta sätt.

Jag har här bevisat, fröken Bergström, att deltids- och korttidsanställda i mycket stor utsträckning rent av får en fördelaktigare behandling med nuvarande ATP-system. Vi kan aldrig få fram en millimeterrättvisa. Om vi skulle ändra systemet i enlighet med nu gjorda framställningar, skulle flera orättvisor uppstå på annat håll. Det bör kanske här poängteras att alla får lika stor rätt till ATP-poäng, eftersom allt man tjänar utöver basbeloppet ger poäng.

Vid skrivningen av reciten har en olycka skett. Där står att den som tjänar 7 500 kronor inte har något ATP-grundande belopp, men han har faktiskt tjänat 400 utöver ATP-beloppet, varför han får poäng för detta.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

Därom föreligger inte något tvivel.

Man behöver inte arbeta heltid under 30 år, fröken Bergström. Det räcker med att man har ATP-grundande belopp under 30 år. Om man under 15 av dessa 30 år arbetat full tid och under denna tid haft en någorlunda hyfsad lön, blir man berättigad till en lika god pension som den får som arbetat under 48 - 50 år med ungefär samma lön.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Lindström säger att det solidariska ATP-systemet är uppbyggt så att även sjukpensionärer som inte hela den erforderliga tiden inbetalat sina avgifter utan kanske endast betalat under något år ändå kan få ATP-pension. Ja, det är jag medveten om. Men meningen är inte att endast korttidsanställdas avgifter skall gå till detta, utan det är storleken i hela avgiftsuttaget, som ger oss garantier för att de som drabbas av sjukdom och inte kan betala in ATP-avgifter under längre tid, ändå skall kunna få en pension. Här ligger en riktig solidaritetstanke i systemet. Det är jag överens med herr Lindström om.

Herr Lindström påstår att han bevisat att korttidsarbetande behandlas väl med nuvarande ATP-system - jag tror t. o. m. att han sade att de behandlas bättre än andra. Jag har inte kunnat uppfatta motiveringen för detta påstående men jag skall läsa protokollet ordentligt för att se vad jag kan få ut där.

Herr Lindström säger att skrivningen blivit fel i utskottsbetänkandets recit. Men en person som haft en inkomst på 7 500 kronor skall inte få någon pension på det beloppet i det fall som återgivits och som gäller en deltidssamarbete som arbetat tre månader av året. Från inkomsten drar man motsvarande andel av basbeloppet, dvs. en fjärdedel. Därigenom får man fram en inkomst på 5 700 kronor, en siffra som ligger under basbeloppet. Det blir alltså ingen pension för denna inkomst. Däremot inbetalas motsvarande ATP-avgift.

Jag erkänner att jag gjorde en felsägning när jag sade att man behöver ha heltidsarbete under 30 år för att få full pension. Det är riktigt att man måste ha en ATP-grundande inkomst under motsvarande tid. Men för dem som arbetar korttid blir givetvis den eventuella ATP-poängen man får för liten i förhållande till den tid av året man arbetat och i förhållande till den ersättning som är vanlig för ifrågavarande arbete.

Fru HÄVIK (s):

Herr talman! Såväl i föregående som i detta ärende har det framförts från denna talarstol så många påståenden, funderingar och förslag till ändringar som bottnar i en ganska häpnadsväckande okunnighet om hela ATP-systemet. I anledning av detta kunde jag inte låta bli att ingripa i debatten, alldeles speciellt när fröken Bergström i sitt senaste inlägg diskuterade vad som står i reciten.

Låt mig slå fast att så snart en inkomst överstiger basbeloppet med aldrig så litet - basbeloppet är 7 100 kronor och i reciten står 7 500 - har man en pensionsgrundande inkomst. Här har tyvärr insmugit sig ett fel i reciten, som jag observerade nyss när jag läste den.

Om fröken Bergström tittar vidare på vad de 5 700 kronorna gäller,

ser man att det är avgiftsunderlaget. Arbetsgivaren har rätt att för en fjärdedelsanställd dra en fjärdedels basbelopp från den samlade årsinkomsten, 7 500 kronor.

Jag tyckte herr Lindström mycket noggrant redogjorde för att den korttidsanställda hade en förmånligare ställning i ATP-systemet. Det har tydligen inte riktigt gått fram till fröken Bergström. Jag skall försöka ta det en gång till, så får vi se om det har fastnat – förlåt – något bättre.

Om en person arbetar under 15 år och tjänar bara 100 kronor över basbeloppet varje år – det innebär att han kanske har en fjärdedelsanställning, eller inte ens så mycket – så har han för vart och ett år fått ATP-poäng. De räknas ända till hundradels poäng, men bara det att han har poängår i systemet räcker. Om han sedan arbetar 15 år heltid, blir de 15 årens heltid grundläggande för pensionens storlek, beroende på att det är de 15 bästa åren som avgör medelpoängen när pensionen skall räknas ut vid det tillfälle han går i pension. De 15 andra åren, då han har haft kanske 0,01 poäng genomgående, får han ändå räkna sig till godo för att få hel pension efter 30 år.

Jag hoppas att jag med detta kanske något tekniska resonemang kunnat klargöra att det är en obetydlig poäng man behöver för att få ett poängår. Detta kan medföra att en deltidsanställd får en lika hög pension, som herr Lindström sade, som en person som stått i fullt arbete 35, 40 eller kanske 45 år och haft kanske 4 poäng per år hela vägen i genomsnitt.

Fröken Bergström hade också några funderingar över avgifterna, varför man inte kunde redovisa dem ordentligt individuellt. Men det är ju detta som ligger i hela systemet. Arbetsgivaren räknar ut hur många heltidsanställda han har haft. Däri ingår också tolfte-delsanställda, halvtidsanställda osv. Han kommer fram till ett antal heltidsanställda, och lika många basbelopp äger han rätt att dra av från den samlade lönesumman. Han betalar avgiften på det sättet. Men på skattsedeln får löntagaren reda på vad han har för poäng, för där anges den pensionsgrundande inkomsten.

Jag tror inte att detta som står i utskottsbetänkandet behöver välla så mycket bekymmer om man först och främst läser det ordentligt. Men det kanske inte räcker helt. Man kanske även bör veta litet om hur systemet fungerar.

Jag yrkar bifall, herr talman, till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 24.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är beklagligt att fru Håvik ända till nu har låtit en felaktighet stå orörd i utskottsbetänkandet. Det hade varit möjligt att rätta till det när vi behandlade frågan i utskottet. Men det förändrar inte saken. Hade det angivits ett lägre belopp där skulle det ändå ha inneburit att arbetsgivaren fått betala en ATP-avgift som svarade mot den tid vederbörande arbetat utan att motsvarande pension skulle utgå till den som utfört arbetet.

Jag kan förstå vad fru Håvik avser när hon säger att de korttidsanställda är gynnade, men jag kan inte hålla med om att de faktiska

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
låginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Deltids- och kort-
tidsanställdas samt
läginkomsttagares
ställning inom
tilläggspensio-
neringen*

förhållandena skulle innebära att vederbörande är gynnade. Bestämmelserna innebär att den korttidsanställda är gynnad under förutsättning att han kunnat arbeta under 30 år och under hela den tiden har fått tillgodoräkna sig någon ATP-poäng, vilket är långt ifrån säkert så som systemet nu fungerar.

När det sedan gäller möjligheten för korttidsanställda att få ATP-poäng redovisade i förhållande till arbetstiden vidhåller jag min tidigare uttalade uppfattning att en deltidsarbetande bör kunna få samma redovisning av sin pensionsgrundande inkomst och ATP-poäng på skattsedeln som en heltidsarbetande arbetstagare får.

Fru HAVIK (s):

Herr talman! Först vill jag säga till fröken Bergström att anledningen till att jag inte har påpekat denna felaktighet tidigare är att jag inte deltog i utskottsbehandlingen på grund av att jag var ledig från riksdagen vid den tidpunkten, att jag inte var med vid justeringen och att jag av skilda orsaker har läst ärendet alldeles innan behandlingen i kammaren började. Det kan väl inte innebära något tokigt att jag tar upp den felaktigheten i debatten, och jag tycker att det är lämpligt att den uppdagas vid något tillfälle. Att sedan fröken Bergström, som både suttit på ärendet och varit med i debatten ett tag, inte har upptäckt felaktigheten är jag den första att beklaga. Hade hon upptäckt den hade vi sluppit föra denna debatt. Kvar står emellertid att det här finns en ren felaktighet.

Fröken Bergström anförde att det betalas avgift även för dem som tjänar mindre än basbeloppet. Låt mig slå fast att det inte finns någon som inte får pension om han har inkomster över den pensionsgrundande inkomsten – även om det inte har betalats in ett öre från arbetsgivaren. Ingen går miste om sin rätt, det tror jag ändå är det mest väsentliga i hela den här frågan. För dem som haft inkomst under basbeloppet har vi folkpensionsbeloppet som grund. Folkpensionen räknas ut på basbeloppet – i dagens läge 90 procent av basbeloppet, som är 7 100 kronor. Det är grunden. Det man sedan tjänar, utöver basbeloppet, blir den pensionsgrundande inkomsten.

Fröken Bergström för två debatter på något sätt. Hon diskuterar även det ärende som redan är behandlat och i vilket beslut fattats i denna fråga, det som gäller just kvinnornas rätt att tillgodoräkna sig ATP-poäng. Vid det tillfället blandade man samman ATP-poäng och pensionsår. Den frågan är alltså redan avgjord av riksdagen. Nu diskuterar vi just de korttidsanställdas ställning i sammanhanget, och vi borde kanske begränsa oss till det.

Fröken BERGSTRÖM (fp):

Herr talman! För att börja bemöta det senaste förstår jag inte var fru Håvik har fått det ifrån att jag diskuterar ett annat ärende än det vi behandlar. Det har jag definitivt inte gjort.

Jag vill bara göra två invändningar. Den felaktighet som finns i utskottsbetänkandet återfinns i ett exempel som ger en beskrivning av systemet. Den orättvisa som vi har påtalat kan emellertid inte bortförklaras med att det skulle stå en felaktig siffra, utan den orättvisan

När argumenten börjar tryta säger fru Håvik att ingen går miste om sin rätt; alla som har en pensionsgrundande inkomst får pension, även om inte avgiften skulle vara inbetald. Man tänker därvid på sådana fall där en försumlig arbetsgivare inte betalat in avgifterna för sina anställda. Det är alldeles självklart att en arbetstagare inte skall bli lidande på grund av sådana försumligheter. Det har strängt taget inte med denna debatt att skaffa.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Andersson i Nybro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Andersson i Nybro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja .. 149
Nej — 145
Avstår — 6

§ 12 Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 25 i anledning av motioner angående förutsättningarna för rätt till studiemedel

Socialutskottets betänkande nr 25 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 13 Institutet för social forskning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 25 i anledning av propositionen 1972:29 angående institutet för social forskning jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1972:1 bilaga 10 (punkten E 58, s. 391–392) beräknat medel för nedannämnda ändamål hade Kungl. Maj:t i propositionen 1972:29 under åberopande av utdrag av statsråds-

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

protokollet över utbildningsärenden föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i propositionen förordats rörande institutet för social forskning,
2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid institutet inrätta en professur i arbetsmarknadspolitik i Co 1,
3. till institutet för social forskning för budgetåret 1972/73 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 186 000 kronor.

Rörande institutets verksamhet m. m. hade i propositionen föreslagits i huvudsak följande.

Institutet borde koncentrera sina insatser på forskning som var inriktad på praktiska tillämpningar och på problem med direkt anknytning till social- och arbetsmarknadspolitiken.

Avnämarna — berörda myndigheter och organisationer — borde genom representation i styrelsen ha ett avgörande inflytande över inriktningen av institutets verksamhet.

Institutet borde verka för ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna för social- och arbetsmarknadspolitisk forskning.

Institutets insatser i utbildning borde i första hand avse forskarutbildning inom universitetsorganisationen.

En professur i arbetsmarknadspolitik och en tjänst som biträdande professor med inriktning på välfärds- och levnadsnivåforskning borde inrättas vid institutet den 1 juli 1972. En av institutets forskare borde utses att vara föreståndare.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:1121 av herr Larsson i Umeå m. fl. (fp, s, c, m),

motionen 1972:1508 av herr Molin m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen med bifall till propositionen 1972:29 gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts i fråga om sakkunnigförfarande vid tillsättande av professorer,

motionen 1972:1538 av fru Hambræus (c),

motionen 1972:1539 av herr Larsson i Staffanstorp m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen

1. hos Kungl. Maj:t begärde att företrädare för socialhögskolorna blev representerad i styrelsen för institutet för social forskning,
2. hos Kungl. Maj:t begärde att beslut om forskningsinriktningen vid institutet för social forskning skulle underställas riksdagen,
3. som sin mening uttalade att primära forskningsområden för socialforskningsinstitutet borde vara de sociala konsekvenserna av strukturomvandlingen och den därav följande folkomflyttningen, arbetsplatsernas utformning samt förhållanden inom utbildningsväsendet, allt i enlighet med vad som anförts i motionen,

motionen 1972:1540 av herr Nordstrandh m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen, med avslag på Kungl. Maj:ts proposition 1972:29 i vad

denna avsåg frågan om tillsättande av högre tjänster vid institutet för social forskning, gav Kungl. Maj:t till känna att tillsättandet borde följa i motionen förordad ordning,

motionen 1972:1541 av herr Richardson (fp) vari hemställdes att riksdagen uttalade att minst en representant för de i socionomutbildningen verksamma lärarna skulle ingå i styrelsen för institutet för social forskning,

motionen 1972:1542 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) vari hemställdes

A. att riksdagen med avslag på vad som i berörda delar anförts i propositionen 1972:29 beträffande verksamheten vid institutet för social forskning uttalade

1. att institutets huvudmålsättning skulle vara att bedriva en fri och obunden forskning som kritiskt skulle granska den pågående samhällsutvecklingen,

2. att institutets styrelse gavs en majoritet av oberoende vetenskapsmän och lekmän och att vid institutet verksamma forskare gavs tre styrelseplatser,

3. att forskarna i fråga om metodval och publicering av rapporter skulle stå fria i förhållande till styrelsen och att de suveränt beslutade sina teoretiska och metodiska utgångspunkter,

4. att forskartjänster tillsattes enbart efter vetenskapliga meriter,

B. att riksdagen skulle avslå förslaget i propositionen 1972:29 om inrättande av särskild professur i ett ämne begränsat till "arbetsmarknadspolitik" och i stället bemyndiga Kungl. Maj:t att vid institutet för social forskning inrätta en professur gällande arbetsmarknadsfrågor över huvud,

motionen 1972:1543 av herr Wennerfors (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande den huvudsakliga målsättningen för verksamheten vid institutet för social forskning med avslag på motionen 1972:1542 i denna del godkände vad i propositionen 1972:29 förordats,

2. att riksdagen beträffande forskarnas vid institutet metodval m. m. skulle avslå motionen 1972:1542 i denna del,

3. att riksdagen beträffande sammansättningen av styrelsen för institutet med bifall till motionen 1972:1539 i denna del och i anledning av motionen 1972:1541 samt med avslag på motionen 1972:1542 i motsvarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde om representation för socialhögskolorna,

4. att riksdagen beträffande den närmare inriktningen av forskningen vid institutet med avslag på motionen 1972:1539 i denna del samt motionerna 1972:1538 och 1972:1543 godkände vad som i propositionen 1972:29 förordats,

5. att riksdagen beträffande institutets lokalisering skulle avslå motionen 1972:1121,

6. att riksdagen beträffande tillsättningsförfarandet för högre tjänster som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde i

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

anledning av motionerna 1972:1508, 1972:1540 och 1972:1542,

7. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972:1542 i denna del bemyndigade Kungl. Maj:t att vid institutet inrätta en professur i arbetsmarknadspolitik i Co 1,

8. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1972:29 i övrigt förordats rörande institutet för social forskning,

9. att riksdagen till Institutet för social forskning för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 1 186 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande institutets huvudsakliga målsättning av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen beträffande den huvudsakliga målsättningen för verksamheten vid institutet för social forskning med bifall till motionen 1972:1542 i denna del gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde,

2. beträffande forskarnas metodval m. m. av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen beträffande forskarnas vid institutet metodval m. m. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde i anledning av motionen 1972:1542 i denna del,

3. beträffande styrelsens sammansättning av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen beträffande sammansättningen av styrelsen för institutet med bifall till motionen 1972:1542 i denna del och i anledning av motionen 1972:1539 i motsvarande del samt motionen 1972:1541 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde,

4. beträffande ämnesinriktningen för professorstjänst av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1542 i denna del bemyndigade Kungl. Maj:t att vid institutet inrätta en professur i arbetsmarknadsfrågor i Co 1.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande institutets lokalisering av herr Berndtson i Linköping (vpk).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Proposition nr 29 om inrättande av ett institut för social forskning har dragit upp principerna för verksamheten vid detta tilltänkta institut. Det är därvidlag framför allt tre punkter som är av intresse och som är särskilt intrikata och kontroversiella politiskt sett.

I den första punkten sägs att institutet bör koncentrera sina insatser på forskning som är inriktad på praktiska tillämpningar och problem med direkt anknytning till social- och arbetsmarknadspolitik. Man får alltså här en uppknytning av forskningen till den social- och arbetsmarknadspolitik som de facto redan föres i samhället.

I den andra punkten sägs att avnämarna, dvs. berörda myndigheter och organisationer, företrädesvis då representanter för statsbyråkratin

och olika arbetsgivarintressen, sådana som köper arbetskraft och därmed har en speciell ställning i samhället, bör genom sin representation i styrelsen ha ett avgörande inflytande över inriktningen av institutets verksamhet. Endast en minoritet i den tilltänkta styrelsen föreutsättes representera löntagarorganisationerna.

Den tredje punkten som är kontroversiell är förslaget att bemyndiga Kungl. Maj:t att vid institutet inrätta en professur i arbetsmarknadspolitik.

Gentemot detta har vänsterpartiet kommunisterna i reservationen 1 hävdad att i stället för att ha den typ av styrning av forskningspolitiken vid institutet som den första av mig anförda principen klart pekar mot skall institutets huvudmålsättning vara att bedriva en fri och obunden forskning, som även kritiskt skall kunna granska den pågående samhällsutvecklingen.

Vi kräver också, i reservationen 3, att institutets styrelse skall ges en majoritet av oberoende vetenskapsmän och lekmän, dvs. att representerarna för statsbyråkratin och arbetsköparintressena inte skall vara i majoritet.

Vi kräver vidare i reservationen 2 att forskarna i fråga om metodval och publicering av rapporter skall få stå fria i förhållande till styrelsen och att de suveränt skall besluta sina teoretiska och metodiska utgångspunkter.

Det är icke politikernas, statsbyråkraternas eller arbetsköparrepresentanters sak att med majoritetsbeslut påbörja forskarna vad de skall forska i och vad de skall komma fram till. Detta förekommer mig veterligen icke vid någon av de reguljära högskolorna, och det skulle där med rätta betraktas som ett klart intrång i den, låt vara begränsade, forskningsfrihet som traditionellt där råder.

Ett annat led i propositionen hävdar att de forskartjänster vid institutet skall få tillsättas, om styrelsen så beslutar, med åsidosättande av det normala sakkunnigförfarande och sakkunniginstitut som brukar råda i sådana sammanhang.

I överensstämmelse med våra krav på de andra punkterna kräver vänsterpartiet kommunisterna här att forskartjänsterna vid detta nya institut liksom inom högskoleväsendet i övrigt skall tillsättas enbart efter vetenskapliga meriter. En styrelse med majoritet av intressenter, som står på det etablerade samhällets sida, på statsbyråkratins, den etablerade politikens och arbetsköparnas sida, skall icke få tillåtelse att genom enkla beslut åsidosätta sakkunnigförfarandet och därmed få styra icke blott forskningens inriktning som sådan utan även inrättandet av forskartjänster och tillsättningen av forskare.

Man kan se målsättningen för social forskning på två principiellt helt olika och inhördes fullständigt oförenliga sätt. När det uppträder krisfenomen i ett samhälle, fenomen av typen arbetslöshet, kollektiv fattigdom, svårighet att överleva, svårighet att försörja sig, när det uppstår socialpsykologiska och sociologiska fenomen, som har sin grund i störningar i den samhälleliga miljön, som pressar och tynger människor, som tvingar dem in i problematiska situationer och därmed också framkallar reaktioner, som ibland riktar sig mot samhället och ibland på

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

annat sätt är svårförenliga med samhällets rent tekniska funktion -- när sådana fenomen uppträder kan man ha två olika målsättningar för att komma till rätta med dem. Om man står på det etablerade samhällets sida, på den sida som hävdar att det lilla fåtalet kapitalägare skall få fortsätta att dominera utvecklingen i landet, är det naturligt att inta den ståndpunkten att man i görligaste mån skall försöka skyla över de sociala fenomenen med den traditionella typen av vad jag vill kalla fattigvårdsinsatser. Man skall försöka skapa sken av att de arbetslösa är sysselsatta genom att placera dem i mer eller mindre meningslösa sysselsättningar. Man skall försöka skapa ett sken av att fattigdomsproblemet icke existerar genom att öka utbetalningarna av socialpolitiska medel, man skall genom ytliga åtgärder på det kurativa planet försöka skyla över de djupgående krisfenomen i samhället som är den yttersta orsaken till att den kollektiva fattigdomen, arbetslösheten, undersysselsättningen och de socialmedicinska problemen uppstår inom ramen för samhällsutvecklingen.

Om man har den ståndpunkten att det är socialpolitikens uppgift att lappa på och skyla över det alltmer krisdrabbade kapitalistiska samhällets följdföreteelser, då skall man naturligtvis ha ett socialforskningsinstitut som ser ut så som propositionen förordar. Då skall man ha en styrelse, vars majoritet representerar statsbyråkratin och arbetsköparintressena, en styrelse som med ett enkelt beslut kan åsidosätta det sakkunnigförfarande som vid högskolor och i forskningssammanhang i övrigt brukar tillämpas i detta land. Då skall man ha en sådan programmatisk inriktning från början på själva forskningsarbetet att detta strikt hålles inom ramen för vad som är nyttigt för de härskande i samhället, dvs. en sådan tillämpningsforskning som bäst tjänar överskylandet och avvärjandet av de omedelbara problemen, men inte en forskning som fritt och kritiskt kan granska problemens grundorsaker och som utan rädsla för en orepresentativ och odemokratisk styrelse kan komma med samhällskritiska anmärkningar, kan sätta fingret på de verkligt ömma punkterna och därmed också skapa en diskussion som på sikt kan lösa de socialpolitiska problemen, fattigdomsproblemen och arbetslöshetsproblemen i samhället.

Vad propositionen synes vara mycket väl tillrättalagd för är främst en hårdare styrning i överensstämmelse med det etablerade politiska och ekonomiska systemets önskemål när det gäller den sociala forskningen. Propositionen synes också vara mycket väl tillrättalagd för att på olika sätt försöka influera även forskarna personligen och deras arbetsprogram i överensstämmelse med sådana synpunkter som det är det etablerade samhällets och de etablerade intressenas sak att först och främst försöka hävda.

Men man kan se den sociala forskningen också i ett annat ljus, nämligen så att det inte är socialforskarnas och socialforskningens uppgift att tjäna det existerande samhället, att försöka på basis av det existerande samhällets kriser och dess sätt att slå ut människor försöka åstadkomma ytliga botemedel som skylar över de omedelbara och mest trängande problemen och därmed döljer problematikens djup. Man kan i stället ha den målsättningen att det skall vara den sociala forskningens

huvuduppgift att söka efter grundorsakerna, att inte rygga för sådana slutsatser av sin forskning som kan föra forskarna, forskningen och den offentliga debatten i konflikt med det rådande ekonomiska och sociala systemet. På kommunistiskt håll menar vi att en sådan fri och självständig forskning -- låt vara att den naturligtvis aldrig kan undgå att organisatoriskt vara en del av statsmakten -- dock har en sådan distans till statsbyråkratin, till regeringen, till de etablerade politikerna och framför allt till arbetsköpar- och kapitalägarintressena, att den på ett annat sätt kan fylla sin uppgift.

Vad vi ser som väsentligt för ett socialt forskningsinstitut är inte att det skall vara det rådande systemets tjänare utan att det kan fylla uppgiften som ett kritiskt element i samhället och kan utforma sin forskning efter vad vetenskapsmännen vid en ärlig och objektiv prövning av samhällsförhållandena finner det väsentligt att forska i och att därmed också kunna få fram slutsatser, som antyder något om var grundorsaken till de socialpolitiska problemen ligger och var den långsiktiga och principiella lösningen av dessa problem är att söka.

Men vi förstår också att en sådan målsättning skulle uppfattas som utomordentligt farlig av de etablerade intressena och av den härskande klassen i det här landet. Ty det är en sådan socialpolitisk diskussion som de inte vill ha. De vill ha en diskussion i filantropiska termer, där man talar om att hjälpa människorna. De vill inte ha en diskussion som sätter i fråga samhällets och kapitalägarintressets grundvalar. Men en fri och obunden forskning av det slag som målas upp i reservationen skulle i stället för att vara ett tjänande element i en alltmer repressiv och alltmer byråkratisk statsapparats försök att hålla ett fallfärdigt system samman kunna bli en verklig hjälp för de undertryckta, fattiga och beroende. Den skulle kunna vägleda den som frågar sig: Varpå beror den stigande arbetslösheten, det ökade behovet av socialpolitiska insatser, den nya fattigdomen, svårigheterna att leva och att få saker och ting att gå ihop och varpå beror de socialpsykologiska och sociologiska störningar som tynger ned så många människor?

En socialpolitisk forskning som är fri och obunden att ge sig in i denna intrikata problematik skulle kunna bli ett vapen i händerna på de undertryckta när det gällde att få dem att klarare se sin egen situation, de medel och metoder vi skall tillgripa och det sätt på vilket vi politiskt och socialt skall organisera oss för att göra slut på ett system som trycker ned oss och ständigt kastar ut oss i arbetslöshet. Men det är klart att en forskning som ger sig in i den fria, obundna och kritiska debatten naturligtvis måste upplevas som en utomordentlig fara. Icke förty tror jag att den kommer, och ifall socialforskningsinstitutet trots allt inrättas i den föreslagna auktoritära formen kommer denna obundna sociala forskning att tränga sig fram utanför institutet. Men det är självklart att vi som socialister hävdar att ett socialforskningsinstitut borde ha givits en sådan form att denna debatt hade kunnat föras även inom institutets murar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Genom beslut vid fjolårets riksdag har ett institut för social forskning inrättats från årsskiftet. Därmed löstes en fråga som under många år var föremål för debatt i riksdagen. Vi löste alltså frågan om den sociala forskningens organisation genom att inrätta ett speciellt institut, i likhet med vad man tidigare gjort t. ex. i Danmark. Men samtidigt med att vi inrättade socialforskningsinstitutet avskaffade vi det speciella institut som fanns för arbetsmarknadsfrågor. Riksdagen godkände i fjol enhälligt utbildningsutskottets betänkande, innebärande att en samordning skulle ske mellan social- och arbetsmarknadspolitik. Vad vi i dag har att besluta om är riktlinjerna för det nya institutets verksamhet samt medeltilldelningen för nästa budgetår. Även den här gången har utbildningsutskottets ledamöter i stort lyckats ena sig med undantag för kommunisterna, som reserverat sig på fyra punkter.

När det gäller institutets målsättning erinrar utskottet i sitt betänkande om att bakgrunden till socialforskningsinstitutets tillkomst bl. a. var behovet av en målinriktad forskning, som naturligtvis skulle kunna analysera de socialpolitiska åtgärdernas verkningar. Många av oss har ju här i riksdagen efterlyst studier och analyser, som skulle göra det möjligt att utvärdera olika socialpolitiska reformer. Institutet skall inte slå vakt om det bestående, som Jörn Svensson säger, utan det är faktiskt på det sättet att institutet genom forskning och genom undersökningar kritiskt skall granska det arbete som vi som lagstiftare och på annat sätt utför i parlamentet. Vidare har efterlysts en samordning av forskningen på det här området.

I fråga om målsättningen för institutet har utskottsmajoriteten inte funnit den kritik välgrundad som vpk för till torgs. Vi tillstyrker att institutet bör koncentrera sina insatser på forskning som är inriktad på praktiska tillämpningar och på problem med direkt anknytning till social- och arbetsmarknadspolitik.

Jag håller helt enkelt inte med om att forskningen skulle bli så styrd som vpk gör gällande. Utskottsmajoriteten har heller inte kunnat finna att den i propositionen föreslagna – och av utskottsmajoriteten accepterade – inriktningen skulle innebära de konsekvenser för forskarnas arbete som vpk-motionen gör gällande vad beträffar forskarnas metodval.

När det sedan gäller styrelsens sammansättning har utskottet haft att behandla flera motioner. Utskottsmajoriteten understryker i sitt betänkande hur angeläget vi anser det vara med en nära och ömsesidig kontakt mellan institutet för social forskning och socialhögskolorna. Vi föreslår också att Kungl. Maj:t skall ges till känna vad vi anser på just den punkten. Däremot är vpk-motionen här i stort sett identisk med den man väckte vid förra behandlingen av institutet, och vi avstyrker motionen på denna punkt med samma motivering som tidigare.

Även när det gäller sakkunnigförfarandet vid tillsättandet av professorer har utskottet gjort en ingående analys av situationen och under behandlingen fått veta att här pågår ett sakkunnigförfarande vid tillsättandet av tjänsterna. Styrelsen har alltså tillkallat tre sakkunniga för var och en av de tre tjänster som skall tillsättas. Utskottet säger också

klart att det förutsätter att detta system med sakkunnigförfarande skall fortsätta att tillämpas. Vi erinrar också om att här pågår en utredning beträffande tillsättande av tjänster över huvud taget på denna nivå.

I den fjärde vpk-reservationen kräver man att professuren i arbetsmarknadspolitik skall benämnas professor i arbetsmarknadsfrågor. Vpk föreställer sig att ämnesbeskrivningen skulle innebära att tjänsten blir alltför bunden till avnämarsidan. Visserligen ges det inte någon definition på detta ämnesområde i propositionen, men av organisationskommitténs betänkande som föregick propositionsskrivandet och av det som föredragande statsrådet i övrigt anför framgår det klart att de frågor som man prioriterar från organisationskommittén väl kommer att täcka en bred forskning på detta område.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det var en i skenbart neutrala byråkratiska dimridåer höljd försvarsappell för detta system! Jag skulle vilja fråga fru Gradin: Om nu forskningen är fri och förutsättes vara fri, varför har man då infört denna regel som möjliggör att man kan åsidosätta sakkunnigförfarandet och tillsätta forskartjänster på andra meriter än vetenskapliga? Om forskningen skall vara fri och kritisk, varför skall då nödvändigtvis, i motsats till vad fallet är vid andra forskningsinstitutioner såsom universiteten och högskolorna, majoriteten av styrelseledamöterna som skall besluta om den praktiska inriktningen representera den etablerade statsbyråkratin och arbetsköparintressena?

Fru Gradin! Om det skall vara en kritisk forskning, varför skall den då vara så strikt bunden till en ren tillämpningsforskning? Detta måste innebära ett hinder att ta upp mer djupgående problematik bakom de socialpolitiska problem som finns på ytan.

Fru Gradin säger själv – och avslöjar därmed vad det hela är frågan om – att meningen är att visst skall det förekomma kritik, men det skall vara en kritisk utvärdering av den förda politiken. Jaså, det är den förda politiken som skall styra ämnesvalet för de socialpolitiska forskarna! Hur skulle det då bli om någon socialpolitisk forskare skulle få för sig att orsakerna till de sociala problemen kanske var att söka någon annanstans än i just de avsnitt som har berörts av den praktiska politiken och att man kanske borde gräva på annat håll än vad denna politik hittills givit anledning till.

Fru Gradin, som själv är praktisk socialpolitiker, vet att det förekommer en livlig och skarp politisk debatt bland socialpolitikerna och socionomerna om själva målsättningen för socialpolitiken. En del ser den som ett skydd, som ett plåster på det bestående samhällets brister, andra vill se den som en verkligt omdanande faktor. Som jag ser det har fru Gradin och utskottsmajoriteten, som alltid under objektivitetens skenbara mask, gjort sig till talesmän för dem som vill se socialpolitiken som en stabiliserande faktor för den svenska kapitalismen.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Nej, herr Svensson i Malmö, man har inte åsidosatt sakkunnigförfarandet. Styrelsen har i detta fall tillkallat sakkunniga för att just på de villkor som herr Svensson åberopar få en korrekt bedömning för att kunna tillsätta forskare.

Beträffande institutets utformning kan man naturligtvis vara tveksam om huruvida man som i detta fall skall förlägga grundforskning och liknande till universiteten och den tillämpade forskningen till ett speciellt institut. Detta är nu den modell man har valt, men för den skull har man inte helt åsidosatt möjligheten att grundläggande forskning skall kunna bedrivas också vid socialforskningsinstitutet. Jag tycker att denna modell kan vara värd att pröva. Utskottet har dessutom i sitt betänkande sagt att vi vill ha fortlöpande underrättelser om vad som sker för att vi skall kunna ta ställning till och bedöma institutets verksamhet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Ja, fru Gradin, det var ju inte svar på någon av de frågor jag ställde om varför institutet, om forskningen skall vara fri, har fått just denna utformning som på punkt efter punkt ger vid handen att man skall kunna förhindra forskningens frihet. Det är väl inte utan orsak som man har givit det hela denna utformning med styrelsen, med möjlighet att undvika sakkunnigförfarande och allt annat. Det måste vara någon orsak bakom detta – det har man inte gjort bara av en slump eller av en tillfällighet.

Vi kan försöka se detta praktiskt. Tag ett område, ett svårt socialt problemområde av typen Rosengård eller Kroksbäck i Malmö. Där har man utan framgång satt in socialhjälp, man har försökt med uppsökande verksamhet, man har försökt lappa över de problem som finns bland människorna där. Om då en socialforskare, anställd vid detta socialforskningsinstitut, skulle forska i och göra någon sorts utvärdering av det socialpolitiska arbetet på ett område som Rosengård kan det naturligtvis tänkas att vederbörande – och det är tydligen vad fru Gradin syftar till – kommer fram till harmlösa slutsatser om att här får vi ändra litet på de socialpolitiska insatserna, kanske betala ut mera i socialhjälp, höja bostadsbidragen, vidta vissa individuella kurativa åtgärder osv. Men det kan också hända att en socialpolitisk forskare är djupgående och klok nog att förstå att hela detta område och den problematik som trycker människorna där är en frukt av ett system, av en typ av planering, en typ av administration som man måste gå till grunden med och förändra mer djupgående för att komma till rätta med de socialpolitiska problemen. Jag misstänker att den forskaren, som det ser ut nu med de befogenheter och den sammansättning med majoritet för statsbyråkratin och arbetsköparsidan som styrelsen har, inte skulle bli särdeles väl mottagen. Det är nog den harmlöse tillämpningsforskaren som skulle få applåder i styrelsen.

Slutligen, fru Gradin, hur kommer det sig att man är så rädd för att släppa in forskarna i styrelsen? Vore det inte bättre om Svenska arbetsköpareföreningens representant fick avtåga ur sammanhanget och att en eller flera representanter för forskarna i stället fick träda in? Skulle

inte en socialdemokrat som fru Gradin tycka att det vore litet bättre? Eller är det så långt gånget med socialdemokratin att den föredrar att ha representanter för arbetsköpareföreningen framför att ha representanter för de socialpolitiska forskarna?

Fru GRADIN (s):

Herr talman! Jag är inte alls som herr Svensson i Malmö rädd för att forskarna skall bli bundna. De människor — tyvärr få — som är kunniga på det här området inom den vetenskapliga världen har hittills visat sig vara mycket skickliga och kraftfulla personer, som har givit oss goda och intressanta resultat, och på grundval av dessa har vi många gånger fått värdera om ståndpunkter som vi kanske trodde vara både riktiga och vettiga den gången vi bestämde oss för dem. Jag ser därför med tillförsikt på utvecklingen och hoppas att vi på det här området skall få resurser att utveckla en social forskning, som det verkligen är på tiden att vi får till stånd.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med anledning av den principiella fråga i bakgrunden som har dragits upp först i motionen från vänsterpartiet kommunisterna, sedan i reservationerna och nu i debatten vill jag lägga ett par kompletterande synpunkter till dem som fru Gradin på utskottets vägnar har anfört.

Låt mig först erinra om att riksdagen under 1960-talet i ökad omfattning har påbörjat en utvidgning av vad vi kallar den tillämpade forskningen och dess utnyttjande inom samhällsområde efter samhällsområde — allt i syfte att underlätta för de myndigheter och organisationer som har ansvaret för den löpande verksamheten att göra sitt jobb ännu bättre än de kunnat göra med de resurser de hittills haft tillgängliga. Vi har det på naturvårdens område, vi har det på trafiksäkerhetens område, vi har det på utbildningspolitikens område. På snart sagt alla områden där samhället går in med insatser har vi nu börjat ge forskningen en möjlighet att stå i den verksamhetens direkta tjänst.

Organisationsformerna när det gäller forskningsinsatserna har varierat från område till område, delvis beroende på den speciella struktur som kan sägas råda inom de skilda områdena men delvis kanske också på att man vid bestämmandet av hur det skulle gått till har handlat efter praktisk lägenhet i varje särskilt fall. Den organisatoriska strukturen är därför något oöverskådligt.

På det område som nu diskuteras har de största insatserna ur forskningssynpunkt hittills gjorts inom ramen för olika kommittéer, som under årtiondena låtit göra undersökningar på arbetsmarknadspolitikens och socialpolitikens områden. För några år sedan bestämde man sig för att inrätta ett särskilt institut för arbetsmarknadspolitik, och nu har man funnit det lämpligt att slå samman de tidigare resurserna för arbetsmarknadspolitisk forskning med de nytillkomna resurserna för socialpolitisk forskning och lägga dem under samma huvudman, delvis därför att de problem som det kan bli aktuellt att här ta itu med befinner sig i gränsområdena mellan socialpolitik och arbetsmarknadspolitik.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Att man då, som vänsterpartiet kommunisterna gör, just i den här frågan slår bakut är, herr talman, ganska överraskande. Mig veterligt har vänsterpartiet kommunisterna inte på något av de övriga områdena kommit med en principiell kritik av den art som herr Svensson i Malmö här för fram och som redovisats i reservationer och tidigare i motionen. Det är anmärkningsvärt att man här passar på tillfället att misstänkliggöra de forskare som kommer att engageras -- för det är ett misstänkliggörande av dem -- samtidigt som man misstänkliggör de representanter för fältet som sitter i den nya styrelsen, att de inte skulle vara vidsynta nog, sedan man bestämt sig för inom vilket arbetsområde som undersökningarna bör göras, att låta de anställda forskarna efter bästa förstånd utföra de undersökningar som skall göras.

Men det kanske allra mest anmärkningsvärda i kommunisternas principiella kritik och resonemang är, som jag ser det, något annat. I närmast lyriska ordalag talar man nämligen för en verksamhet som forskare skulle bedriva, en verksamhet som under århundraden har bedrivits och fortfarande bedrivs vid våra universitet och högskolor. Vi har ett femtiotal professorer vid de samhällsvetenskapliga fakulteterna. De är tillsatta just för att bedriva den typ av helt obunden kritisk forskning som herr Svensson i Malmö här talar sig så varm för. Min enkla undran är då: Varför har inte dessa många forskare under årtiondenas lopp gjort något av det som nu en grupp på tre forskare vid ett särskilt institut skulle kunna utföra?

Sedan undrar man vad det är för slags människor som skulle sitta i styrelsen för det institut vänsterpartiet kommunisterna vill ha. De här "oberoende vetenskapsmännen" måste tydligen vara några andra vetenskapsmän än de som sitter i fakulteterna, vilka är styrelser för de många samhällsforskarna, och leder dessa forskares verksamhet.

Vilka "lekmännen" är frågade jag vid en tidigare debatt herr Berndtson i Linköping, och jag fick ett utomordentligt märkligt svar. Jag kan upprepa frågan nu till herr Svensson i Malmö: Vad är det för typ av människor som skall representera det ni i reservationen kallar för lekmän?

Herr talman! Jag tror att det är av utomordentlig vikt att det här institutet nu får arbeta efter de intentioner som styrelsen har och efter de riktlinjer den kommer att dra upp. Jag är övertygad om att detta institutet bör ge inte bara våra myndigheter utan också våra organisationer och deltagarna i den fria debatten på arbetsmarknadens och socialpolitikens fält underlag för ännu bättre insatser på dessa områden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det har nu gentemot en ensam vpkare visat sig nödvändigt att skicka upp inte bara en utskottsrepresentant utan också en representant för regeringen, och det tyder väl om något på att man i den här frågan är en smula trängd och att det här ligger en hund begraven.

Vårt parti har, herr Moberg, i många sammanhang kritiserat att näringslivet -- liktydigt med kapitalägarna i den verkliga terminologin -- har försökt tränga sig in vid universiteten och påverka forskningen där i

en riktning som ni nu vill att forskningen vid det socialpolitiska institutet skall påverkas i, dvs. i riktning mot de s. k. avnämareintressena. Herr Moberg har aldrig haft något emot att näringslivet försöker tränga sig in på universiteten. Han har tvärtom offentligen flera gånger sagt att det är något positivt med detta samarbete mellan universiteten och näringslivet, dvs. kapitalisterna. Vi har alltid kritiserat detta, även om kanske formfrågorna i riksdagen inte alltid står på ett sådant sätt att vår kritik kunnat framföras där. Men riksdagen är ju bara en mycket liten del av offentligheten – ibland ingen del av offentligheten alls.

Det är ganska märkligt att herr Moberg verkligen kan stå här i kammaren och ha någon tilltro till den vidsynthet, när det gäller vetenskaplig forskning som skulle visas av representanter som företräder ett klart arbetsköparintresse och ett klart intresse från etablerade politiska grupperingar. Liksom herr Moberg har väl vi kommunister varit mycket kritiskt inställda gentemot den traditionella formen av vetenskaplig forskning som sedan gammalt bedrivits vid universiteten. Men den relativa distans som dessa institutioner ändå intar gentemot statsapparaten politiska moment och gentemot kapitalet har skapat en atmosfär där en friare forskning är mera möjlig än om man har den typ av styrning som är förutsedd för det här institutet.

Följden av detta -- och det är anmärkningsvärt att herr Moberg tydligen inte alls har tagit del av det och känt till det -- har blivit att speciellt inom det socialpolitiska området och inom det allmänt samhällseliga området har en rad kritiska forskningsuppgifter sett dagens ljus och publicerats i form av licentiatavhandlingar och uppsatser. En av dem, som för kort tid sedan publicerades offentligen, var en vidareutveckling av en vetenskaplig uppsats och berörde just området Rosengård i Malmö. I uppsatsen drogs principiella slutsatser rörande Rosengård, och området utsattes för en principiell analys. Jag syftar på Alf Ronnbys och Karin Flemströms omdebatterade arbete, som verkligen satte diskussionen av de här frågorna på sin spets och var ett sådant kritiskt inlägg som det -- med tanke på de reaktioner som de etablerade intressena, inte minst inom herr Mobergs eget parti, mötte det här arbetet med -- kommer att vara mycket svårt att få rum för i ett institut med den typ av styrning som förekommer här.

Slutligen representationsfrågan! Vad är det för underligt? Herr Berndtson i Linköping har just upplyst mig om att som alternativ representation till denna majoritet av arbetsköpare och statsbyråkrater kunde man ha en majoritetsrepresentation av forskare, löntagare och representanter för exempelvis de vårdbehövandes organisationer, de som är mer eller mindre drabbade av dessa olika former av -- om vi skall använda den officiella terminologin -- hjälp som samhället påbördar dem därför att samhället icke kan lösa deras försörjningsproblem på ett annat, för dem värdigare och vettigare sätt.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! För det första missförstod uppenbarligen herr Svensson i Malmö vad jag sade på den första punkten. Jag sade att det var anmärkningsvärt att vänsterpartiet kommunisterna när det gäller tilläm-

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

pad forskning mig veterligen nu för första gången framför en principiellt grundad kritik mot att en sådan forskning skulle kunna tillföra verksamheten något värdefullt. Ni har mig veterligen inte framfört principiell kritik när det gällt de utvidgningar av den tillämpade forskningen som skett över praktiskt taget hela det samhälleliga området under 1960-talet. Det gällde ingalunda det herr Svensson tog upp, nämligen den speciella frågan om näringslivet och universitetsinstitutionerna.

För det andra noterar jag än en gång, herr talman, att herr Svensson fortsätter sina oförskämdheter och insinuationer mot arbetsmarknadsparternas representanter och de berörda styrelsernas representanter i detta forskningsinstituts styrelse. Hans bedömning av LO:s, TCO:s, Arbetetsgivarföreningens, socialstyrelsens och arbetsmarknadsstyrelsens representanter är verkligen avslöjande för den inställning som herr Svensson och uppenbarligen hans parti företräder visavi dessa grundläggande och väsentliga organisationer i vår demokrati.

För det tredje förstår jag inte riktigt innebörden i herr Svenssons påpekande att det nu glädjande nog – den meningen delar jag – har påbörjats ett arbete vid universitetens institutioner, där man uppmärksammar rådande sociala problem och utvecklingstendenser. Det är väl i och för sig glädjande att de fria institutionerna nu i ökad omfattning i sin forskning engagerar sig i problem som är aktuella i den politiska debatten. Men det har ju ingenting med den principiella frågan att göra, huruvida ett institut av den typ som riksdagen nu skall besluta om kan tillföra den debatten respektive den aktiva verksamheten något nytt eller inte.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Det är ganska märkligt, herr Moberg, att man blir beskyldd för att insinuera mot en person eller en representant, när man påpekar att vederbörande representerar en väl avgränsad och identifierbar intressegrupp i samhället. För övrigt har jag inte alls kritiserat löntagarorganisationernas representation. Jag har inte sagt någonting alls om den. Vad jag kritiserat är majoritetsförhållandena i styrelsen och framför allt det markanta inslaget av arbetsköparrepresentanter, vilka är lika många som löntagarorganisationernas representanter.

Och nog är det ändå bra naivt, herr Moberg, att vi skall behöva stå här och beskylla varandra för insinuationer, därför att någon har den uppfattningen att ett visst bestämt ekonomiskt intresse är företrädd via en viss organisation, t. ex. Svenska arbetsgivarföreningen. Arbetsgivarföreningens representanter är väl inte så himmelskt vidsynta och svävar väl inte så högt över alla sociala och maktpolitiska realiteter att herr Moberg tror att de representerar den fullständiga objektiviteten. I så fall har herr Moberg nog missuppfattat marxismen, inte bara på denna punkt.

Sedan har vi kommunister aldrig kritiserat tillämpningsforskningen som princip. Vad vi är rädda för är just den typ av tillämpningsforskning som med olika administrativa åtgärder av den typ som det här är fråga om knyts upp till att passa in i det mönster som det etablerade samhällets institutioner och kapitalägarna i detta samhälle önskar skall förbli på

socialpolitikens område.

Herr Moberg sade själv att den tillämpade forskningen i detta fall skall hjälpa vederbörande etablerade institutioner att göra sitt jobb. Men tänk om en sådan forskare skulle komma fram till att hela principen och hela underlaget för hans jobb är tvivelaktigt, skulle han då få lov att framföra den åsikten? Och skulle ni då bli lika glada? Jag betvivlar det, med den sammansättning som styrelsen kommer att få.

Sedan var det herr Moberg själv som nämnde att den tillämpade forskningen i detta fall skulle ha anknytning direkt till de etablerade intressena och institutionerna och till deras politik. Herr Moberg skall tänka på vad han säger, så att han inte oförhappandes råkar säga vad han egentligen tänker.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Först en upplysning. De många arbetsköparna, som herr Svensson i Malmö talar om, är följande: en representant för Arbetsgivareföreningen, en för Kommunförbundet och en för Landstingsförbundet. Vid sidan av dem finns i styrelsen en representant för Landsorganisationen, en för TCO och en för SACO. Dessutom sitter i styrelsen representanter för arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket och konjunkturinstitutet. Därtill är föreståndaren för institutet ledamot av styrelsen. Det är detta av herr Svensson i Malmö så misstänkta ledningsorgan som kommer att undertrycka alla rapporter som från dessa organisationers synpunkter kan uppfattas som farliga och förkastliga!

Slutligen noterar jag, herr talman, att herr Svensson i sitt senaste inlägg bekräftade att vänsterpartiet kommunisterna på denna punkt intar en annan ståndpunkt än partiet gjort och gör när det gäller tillämpad forskning inom andra områden. Och det är i sig ganska anmärkningsvärt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vi intar inte alls någon annorlunda hållning mot den tillämpade forskningen i sig, utan vad det här är fråga om är en forskning som är dels tillämpningsinriktad, dels styrd tillämpningsforskning — styrd på det sätt som bestämda ekonomiska minoritetsgrupper och byråkratiska grupper i detta samhälle vill ha den styrd. Det är *det* vi fruktar, det är *det* vi är rädda för och det är *där* vi ser en tydlig strävan i det faktum att verksamheten vid detta institut är upplagd efter andra principer än den forskning som hittills har producerat de verkligt produktiva, djupgående och kritiska analyserna av den socialpolitiska problematiken i detta land Sverige i den senkapitalistiska eran.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Institutet för social
forskning*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	281
Nej	—	13
Avstår	—	3

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	282
Nej	—	12
Avstår	—	3

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 283
Nej -- 12
Avstår -- 3

Punkterna 4–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 25 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 283
Nej -- 12
Avstår -- 3

Punkterna 8 och 9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 14 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 26 i anledning av motioner angående tillhandahållandet av läromedel åt elever i grundskolan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15 Skydd mot luftföroreningar

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 27 i anledning av motioner om skydd mot luftföroreningar.

I detta betänkande behandlades
dels motionen 1972:555 av fru Mogård m. fl. (m),

Tisdagen den
16 maj 1972

Skydd mot luftföroreningar

dels motionen 1972:743 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställt

I. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde a) att en sänkning av högsta tillåtna halten av blyföreningar i bilbränsle från 0,7 g/liter till 0,4 g/liter genomfördes under 1972, b) att utredningen om miljövårdens ekonomi även skulle undersöka möjligheterna att utnyttja ekonomiska styrmedel inom bränslesektorn, t. ex. sänkt gasolskatt i syfte att stimulera gasdrift av bilar, avgifter baserade på halten av bly och andra farliga tillsatssämnen i motorbränslen, avgifter på motorfordon som inte uppfyllde normer för avgasrening, c) att utvecklingsarbetet på nya motortyper, t. ex. elmotorer och hybridmotorer, intensifierades, d) att ytterligare åtgärder vidtogs i syfte att stimulera en trafikplanering som tog större hänsyn till miljörisker i form av avgasutsläpp m. m.,

II. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts rörande regler för begränsning av avgasutsläpp från motorfordon.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. lämnade motionen 1972:555 utan åtgärd,
2. lämnade motionen 1972:743 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) och herr Strömberg (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:743 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført beträffande utvecklingsarbetet på nya motortyper, trafikplaneringen samt tidsplanen för begränsningen av avgasutsläpp från motorfordon.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! I reservationen finns tre delyrkanden. De handlar om utveckling av nya motortyper, om trafikplanering och om begränsning av avgasutsläpp från motorfordon m. m. Men vi kan sammanfatta alla tre yrkandena under en enda rubrik: kamp mot luftgifter.

Jordbruksutskottet har i år precis som förra året redovisat de åtgärder som är beslutade eller planerade, men vi reservanter är inte nöjda. Vi kritiserar inte de vidtagna eller planerade åtgärderna, vi kritiserar handlingstakten. Enligt vår uppfattning finns sakliga skäl för riksdagen att säga ifrån att kampen mot luftgifter måste intensifieras, breddas och vitaliseras.

Halten av bilavgaser i svenska städer, främst storstäderna, ligger över både amerikanska och sovjetiska gränsvärden. Vi måste också räkna med en fortsat stark utveckling av bilbeståndet i tätorterna. I den statliga avgasgruppens slutbetänkande antas att omkring 70 procent av ökningen av bilbeståndet i Sverige fram till 1980 troligen kommer att ske i de tre storstadsregionerna.

Allt talar för att kampen mot luftgifterna måste intensifieras. Inga vägar får lämnas oprövade, alla förslag bör undersökas.

Motionen 743 och reservationen visar på några sätt att på relativt kort sikt angripa luftgifterna. I längre perspektiv finns andra lösningar. Så kan t. ex. i framtida bostadsbebyggelse till en viss del avgasproblemen byggas

bort, men det är knappast möjligt i nuvarande stadskärnor.

Det utvecklings- och forskningsarbete som förekommer i vårt land i fråga om nya motortyper, t. ex. elmotorer eller hybridmotorer, är ganska splittrat. Sedan nu beslut fattats om att utveckla Tjorvenprojektet, som omfattade bl. a. konstruktion av en eldriven distributionsbil, sker statliga insatser främst i form av krediter från Investeringsbanken, vissa lån och bidrag från styrelsen för teknisk utveckling och genom att förenade fabriksverken är delägare i United Stirling AB.

I flera andra länder pågår omfattande forsknings- och utvecklingsarbete inom detta område. Bl. a. finns ett stort antal elbilar och gasbilar i drift. Det är angeläget att vi i Sverige verkligen hänger med i utvecklingen. Varför kan man ha el- eller gasbilar i Danmark, Holland, Italien, USA och Japan, men inte i Sverige? Luftföreningarna är lika stora i Sverige, angelägenhetsgraden lika hög. Det som saknas är samhällets stöd och aktiva medverkan.

Vi har nu i Sverige fått maximiregler för avgasutsläpp från bilar. Nya skärpta regler kommer, enligt förslag, fr. o. m. 1974 respektive 1977 års bilmodeller. Folkpartiet har upprepade gånger krävt ett snabbare införande av nya normer. Folkpartiets ambitionsnivå ligger här högre än andra partiers.

I USA införs nya normer tidigare än hos oss. Det kan inte vara rimligt att Sverige skall införa de amerikanska avgasreglerna senare än USA. Varför skall vi släpa efter? Luften är lika giftig i Stockholm och Göteborg som i storstäderna i USA. Till de amerikanska reglerna anpassar sig ju inte bara hela den amerikanska bilindustrin. USA är en så viktig exportmarknad att de normer som gäller där praktiskt taget helt styr bilindustrin i de flesta länder. De bilfabrikanter som vill sälja i USA har inget val. De måste anpassa sig efter USA:s regler.

Varför kan vi inte införa dessa bestämmelser i Sverige? Varför kan en bilproducent inte koncentrera sina ansträngningar på att lösa avgasproblemen även för de bilar som ej skall säljas i USA?

I USA har bilindustrin begärt dispens från de regler som skall gälla. President Nixon har nyligen avslagit denna ansökan. Varför kan vi i Sverige inte uppträda lika bestämt mot de ekonomiska intressena som man gör i USA?

I bilavgaserna ingår kväveoxider. Enbart i Sverige släpper bilarna årligen ut ca 30 000 ton. Nya normer behövs!

Det finns också en annan väg att främst i storstäderna bekämpa luftgifterna. Bättre trafikplanering skulle hjälpa avsevärt. Där finns en möjlighet att ofta med enkla medel göra betydande insatser.

Kamp mot luftgifter är en angelägen miljöfråga. Luftföreningarna är redan så allvarliga att vi inte kan sitta med armarna i kors och vänta på utredningar. Situationen – främst i storstäderna – motiverar snabba åtgärder.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Skydd mot luftföroreningar

Tisdagen den
16 maj 1972

*Skydd mot luftfö-
oreningar*

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Såsom ordförande i Lunds stads hälsovårdsnämnd hade jag för bara några dagar sedan anledning att ägna mig åt den problematik som aktualiserades av Britt Mogård och några av hennes partivänner vid värriksdagens början i motionen 555.

Jag har begärt ordet för att göra några allmänna reflexioner om denna för miljön utan tvivel väsentliga frågeställning och om de kostnader vi rör oss med då vi talar om en begränsning av utsläpp av svaveldioxid i rökgaser, dvs. i realiteten en rening eller avsvavling av rökgaserna. Det ter sig naturligt att använda det konkreta och aktuella exemplet från Lund som utgångspunkt.

Vid mitten av 1960-talet träffades en överenskommelse mellan staden Lund, landstinget i Malmöhus län och svenska staten, enligt vilken Lund åtog sig att uppföra ett kraftvärmeverk för att samordna energiförsörjningen. Landstinget och staten hade givetvis stort intresse av ett sådant avtal med hänsyn till det stora lasarettet respektive det expanderande universitetet. Enligt avtalet med senare tillägg skulle kraftvärmeverket vara i funktion senast 1974.

Sedan Lunds stad lagt ned väldiga belopp i distributionsledningar – enligt uppgift häromdagen rör det sig om ca 40 miljoner kronor – kräver koncessionsnämnden något brådstörtat att det för kraftvärmeprojektet bildade bolaget skall utreda möjligheterna att, som man uttrycker sig, radikalt minska svavelutsläppen och inkomma med förslag till åtgärder. Detta koncessionsnämndens beslut har överklagats av bolaget, och i besvärsskrivelsen till Konungen pekar bolaget bl. a. på den väldiga kostnadshöjning som skulle drabba hela projektet om det skulle visa sig att koncessionsnämnden med orden "radikala åtgärder" verkligen menar avsvavling av rökgaserna. Någon säker metod att åstadkomma en sådan rening av rökgaserna i en fullskaleanläggning – som det här gäller – lär såvitt jag förstår inte vara känd, men bolaget har ändå ansett sig kunna uppskatta merkostnaderna till 20 å 40 miljoner kronor. Blir merkostnaden så stor skulle anläggningens totala pris hamna en bra bit över 200-miljonersstrecket. Man kan lugnt konstatera att förutsättningarna, både de tekniska och de ekonomiska, har ändrats sedan samarbetsavtalet ingicks, varför Lunds stad kanske i och för sig skulle kunna häva det för sin del.

Kungl. Maj:t har nu begärt att hälsovårdsnämnden skall yttra sig över bolagets besvär. Jag måste tillstå att jag såsom kommunalman befann mig i en brydsam situation då ärendet upptogs till behandling i Lunds hälsovårdsnämnd. Som dess ordförande har jag visserligen att främst granska problemet ur miljövårdssynpunkt, men det är inte möjligt att helt bortse från den ekonomiska sidan av saken. En oförutsedd utgift på 40 miljoner är en allvarlig belastning för en stad av Lunds storlek.

Med hänsyn till de många allvarliga och till stor del oförutsebara effekterna av den fortgående försurningen av luften och nederbörden ansåg vi dock en minskning av det totala utsläppet av svaveldioxider så angelägen att vi enhälligt avstyrkte bifall till bolagets besvär. Beslutet fattades mot bakgrund att det är en hälsovårdsnämnds skyldighet att främst fästa avseende vid miljövårdssynpunkterna. Men vi påpekade

samtidigt att, enligt vår mening, en avsvavling av rökgaserna finge betraktas som en något exklusiv åtgärd, eftersom det trots allt rör sig om marginella vinster men mycket höga kostnader. Vi utgick också från att de krav som slutgiltigt kommer att ställas skall hålla sig inom de gränser som enligt 24 § miljöskyddslagen skäligen kan anses tekniskt möjliga och ekonomiskt rimliga.

Men, herr talman, vad betyder det? Vad är rimligt? Den frågan kan kanske vara svårbesvarad. Under alla förhållanden torde man kunna förutskicka att man, om man installerar en anläggning för avgasrening, samtidigt får stora mängder av avfallsprodukter – slam och dylikt – som skapar nya miljövårdsproblem. Den naturliga frågan blir då om det verkligen bör ankomma på ett enskilt företag att lösa också de problemen eller om det blir en samhällets, dvs. statens, angelägenhet. Motionärerna, som i och för sig är ute i ett angeläget ärende, tycks mig ha tagit en smula legärt på de ekonomiska aspekterna.

Herr talman! Till utskottet – och även miljöministern, om han är intresserad av att i detta skede yttra sig – vill jag rikta frågan om man rent principiellt har förstäelse för den synpunkten att sådana *extraordinära* kostnader – jag ber att få stryka under ordet extraordinära – som är aktuella i det exempel som jag anfört knappast kan bäras av ett enskilt företag, det må vara privat eller kommunalt, och inte heller rimligen kan övervältras på energikonsumenter i en enda kommun. Då regeringen nyligen träffat avtal om kommunal återhållsamhet med kommunförbundens styrelser, måste rimligen, åtminstone från den kommunala parten, hänsyn ha tagits till fall sådana som det jag relaterat. Följaktligen kan det väl förutsättas att staten går in ekonomiskt i Lundafallet och därmed jämförliga projekt, men jag vore tacksam för en – låt mig uttrycka mig så – principiell bekräftelse från regeringen eller utskottet.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Beträffande den fråga som herr Levin framställde skulle jag vilja ge det rådet att han riktar den i form av en enkel fråga eller interpellation till den det vederbör i regeringen. Vi i utskottet har inte befogenhet att utfästa oss för någonting i den riktningen. Jag tror emellertid att Lunds stad i stort sett inte förlorar på att ha landstingets alla institutioner liggande just i Lund.

Enligt det nedtrappningsschema som naturvårdsverket har gjort upp och som bör gälla framöver kommer Lunds stad under alla förhållanden fr. o. m. den 1 oktober 1973 icke att få lov att bränna eldningsolja med mer än 1 procents svavelhalt. Nu känner jag inte alls till detta fall i Lund och vet inte hur långt det har avancerat, men det är ett faktum att det är avsevärt mycket billigare att rena oljan från svavel än att sätta in rökgasaggregat. Huruvida man har kommit så långt i Lund att man inte kan gå över till renare olja känner jag inte till.

Rökgasrening förekommer redan nu vid många industrier och stora företag. Jag skulle tro att den proposition som vi har behandlat här i riksdagen om bidrag till industrin för miljövårdande åtgärder också omfattar för industrins vidkommande installation av rökgasreningsaggregat. Huruvida dessa bidragsmöjligheter sträcker sig längre vägar jag

Tisdagen den
16 maj 1972

*Skydd mot luftfö-
oreningar*

inte säga, men sannolikt är att de inte sträcker sig till kommunerna. Om herr Levin anser detta vara ett fel, finns ju tillfälle att gå till regeringen och begära en sådan utvidgning av bidragsmöjligheterna.

I vad sedan gäller herr Strömbergs inlägg om luftföroreningarna så har väl varken herr Strömberg eller folkpartiet något privilegium på en vänligare och längre gående inställning till åtgärder mot luftföroreningar än vad vi andra har. Vi är väl allesammans överens om att de luftföroreningar som kommer framför allt från bilavgaserna är ett mycket allvarligt problem. Det bör vi reducera så mycket vi kan och så snart vi kan.

Utskottet sade för övrigt redan vid fjolårets behandling av frågan att sådana luftföroreningar måste förebyggas så långt det är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt. Därför fann utskottet det angeläget att effektiva åtgärder för att komma till rätta med detta skulle vidtagas utan onödig tidsutdräkt. Det är ju ett mycket positivt uttalande från utskottsmajoriteten, som var densamma i fjol som den är i år.

Det är riktigt att detta problem är betydligt större i tätorterna än i mindre orter. Det är alldeles självklart. Men därmed är inte sagt att detta problem är borta från de mindre tätorternas synpunkt. Utskottet har också tidigare sagt att man bör beakta det vid bebyggelseplaneringen. Därför tillkommer det de kommunala myndigheterna att vid planering och byggande se till att man verkligen bygger så att man inte får de här problemen. Detsamma gäller trafikplaneringen inom tätorterna, där det också lär vara en uppgift för kommunen att vidta åtgärder.

Utskottet har hänvisat till dessa problem och sagt att den sittande trafikbulerutredningen också kommer att ta upp dem. I detta fall råder det alltså inga delade meningar om att vi så snabbt som möjligt skall söka lösa de tekniska och ekonomiska frågor som anmäler sig.

Vi har i vårt land också redan vidtagit åtgärder för att begränsa och så småningom försöka att åtminstone i stort sett eliminera dessa olägenheter. Det ligger redan nu i Kungl. Maj:ts kansli ett utredningsförslag om att vi på bilar av 1974 års modell bör ställa samma krav som man ställer i USA för bilar av 1973 års modell. För bilar av 1977 års modell och senare skall vi ställa samma krav som man ställer i USA på bilar av 1975 och 1976 års modeller. Alltså är vi bara ett år efter Förenta staterna. Så här långt gående krav har inget annat land i Europa vågat sig på att ställa. Vi är främst i det fallet.

Som vi hörde kräver reservanten nu att vi skall följa de amerikanska bestämmelserna. Men redan de skärpningar som vi har beslutat oss för kommer att betyda väsentligt fördyrade kostnader för bilismen. Det betyder både dyrare bilar och dyrare drift.

Det förslag jag nämnde, som nu ligger i Kungl. Maj:ts kansli, har från svensk sida framförts i den europeiska organisationen på detta område, ECE, men tyvärr rönt förslaget i den församlingen ett mycket starkt motstånd. Det var framför allt de bilexporterande länderna som satte sig bestämt emot de skärpningar vi ville införa. Så har det varit i USA också. Vi läste för ett par dagar sedan, vilket herr Strömberg också påpekade, att man där har skärpt kraven så att alla de stora bilbolagen bestämt reagerat och sagt att de inte har några möjligheter att följa förslaget. De

har hotat med att inskränka eller lägga ner driften eller att avsevärt höja priserna.

Det är alltså lätt att säga att kampen skall intensifieras, men det finns också andra frågor som anmäler sig. Det är lätt att fästa ett sådant önskemål på papperet, men det är värre att omsätta det i praktiken.

Som jag sade har redan de lägre normer vi har försökt införa rönt starkt motstånd, och man har hotat med handelspolitiska åtgärder. Om vi här i Sverige blir ensamma om de skärpningar som vi har tänkt oss får vi räkna med att det kan bli en viss begränsning av konkurrensen i bilbranschen, och det betyder naturligtvis att svenska bilfabrikanter får ett övertag. Skulle vi följa de amerikanska normerna, blir väl konkurrensen ännu mindre.

Jag håller med herr Strömberg om att vi bör sätta ambitionerna så högt som praktiska och tekniska förhållanden medger. Det är också detta vi säger, men som jag påpekade är det föga realistiskt att ställa upp mål som vi sannolikt inte kan nå upp till.

Vi bör fortsätta med våra försök att påverka andra länder att skärpa bestämmelserna på samma sätt som vi gör, men som jag sade är det inte lätt att påverka dem, eftersom de länderna har sin export huvudsakligen inom Europa. Deras export till USA är relativt liten, och därför vill de inte gå med på skärpta bestämmelser.

Också i vad gäller de andra föroreningarna i bilavgaserna, nämligen blyföroreningarna, är vi på väg mot bättre förhållanden. Jag tar upp detta därför att det i den motion som har väckts från folkpartihäll föreslås att vi fr. o. m. år 1973 skall sänka högsta tillåtna halten av bly från 0,7 till 0,4 gram per liter. I den bensin som säljs i dag i Sverige är blyhalten 0,5, men giftnämnden och naturvårdsverket har begärt att vi skall gå ned ända till 0,15.

Nu lär det inte vara någon större svårighet att framställa helt blyfri bensin. Den blir något dyrare, men värre är att enligt vad experterna säger de bilmotorer vi nu har icke kan drivas på blyfri bensin. Någon remissinstans uttalade i fjol att det helt enkelt inte finns en enda bil i Sverige som skulle kunna drivas på blyfri bensin. Det beror på att man har ökat kraven på hög kompression i motorerna för att bilarna skall kunna gå snabbare.

Också här kommer tidsfaktorn in, och dessutom kommer kostnadsfaktorn in, men vi bör naturligtvis inrikta oss på att gå vidare så snabbt som det är tekniskt, ekonomiskt och praktiskt möjligt. Det är på denna punkt inte heller, i varje fall i princip, några delade meningar mellan utskottsmajoritet och reservanter.

Sedan är det väl mycket svårt att säga vilket som är svårast i miljöförstöringsavseende: koloxiden eller blyföroreningarna. Självfallet är koloxiden och kolvätena ett större problem i tätorterna än på landsbygden, men när det gäller blyföroreningarna är nog landsbygden i stort sett lika illa ute som tätorterna. Man har nämligen undersökt vegetationen längs livligt trafikerade motorvägar, och där har man på ganska långt avstånd från körbanan funnit mycket höga blyhalter i växtligheten. Dessa blyföroreningar är så mycket allvarligare som de inte nedbrytes, vilket gör att problemet är mycket stort.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Skydd mot luftföroreningar

Jag vill sammanfattningsvis säga att det i princip inte råder några delade meningar mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. Man är inte större miljövännare inom den ena gruppen än inom den andra. Skillnaden är bara den att utskottsmajoriteten även har tagit hänsyn till andra ofrånkomliga faktorer som anmäler sig i detta sammanhang än de miljömässiga, och de är, som jag nämnt, av ekonomisk och praktisk art.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag har full förståelse för herr Hanssons i Skegrie påpekande att utskottet saknar möjlighet att göra några utfästelser i anslagsfrågan. Jag vände mig för övrigt även till jordbruksministern, och jag efterlyste närmast ett principiellt uttalande om ett statligt stöd åt kommuner som under hand åläggs extraordinära kostnader.

Då herr Hansson i Skegrie hänvisade till den avgasrening som redan praktiserats vid vissa industriella anläggningar, ber jag upplysningsvis att få nämna att det vid den hearing som koncessionsnämnden anordnade i Lund så sent som den 15 december konstaterades att "varken i USA eller i England, där försök pågår med denna metod, finns såvitt bekant någon fullskaleanläggning i drift för ett oljeeldat kraftverk".

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag med det allra största nöje vill bekräfta att Lunds stad gläder sig åt de landstingets aktiviteter inom dess gränser som herr Hansson i Skegrie antydde.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som utskottets ordförande herr Hansson i Skegrie säger, att vi allesammans är överens om att luftföroreningarna är ett allvarligt problem som måste förebyggas. Men sedan är det slut med vår enighet. Folkpartiet är nämligen icke överens med herr Hansson i Skegrie när han säger att det inte är möjligt att i dag gå längre än man nu har gjort. Vi anser att det är både tekniskt och ekonomiskt rimligt och möjligt att nu gå betydligt längre. Vi anser att det i dag finns ett sådant faktaunderlag att vi kan satsa betydligt hårdare på utveckling av nya bilmotorer, nämligen el- och hybridmotorer. Vi anser att det är rimligt och ekonomiskt möjligt att införa skärpta normer för avgasrening och att redan nu satsa på en bättre trafikplanering utan att invänta olika utredningar.

Vi är alltså inte överens om den takt som man nu håller i arbetet på att bekämpa luftgifterna. Vi vill ha en hårdare takt i detta arbete.

Ingen tror väl att regeringen i USA, det land som har världens mest avancerade och utvecklade bilindustri, har tagit det här beslutet utan ett ordentligt faktaunderlag. De bilexporterande länderna har satt sig emot kraven och sagt att de är orealistiska. Ja självklart, men det är inte så. Kan man genomföra kraven i USA, är det också möjligt att genomföra dem i Europa och Japan. Vi skall komma ihåg att en stor del av den amerikanska bilindustrin — Ford, General Motors — har fabriker i Europa, och för dessa företags del är det ingen konst att föra över de system som de måste få fram i USA. Vidare är framför allt den japanska

bilindustrin och i växande grad den tyska bilindustrin men även den svenska och i viss mån den engelska oerhört ekonomiskt beroende av export till USA. Företagen har inget val. De måste ha fram utrustningar som uppfyller de nya avgasnormerna till dess att bestämmelserna träder i kraft i USA. När vi kan exportera bilar till USA som uppfyller normerna, varför kan vi då inte tillverka likadana bilar för användning i Sverige?

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Skydd mot luftföroreningar

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! När herr Strömberg är så absolut säker på att det är praktiskt och tekniskt möjligt för oss att följa de amerikanska bestämmelserna, då är det ju märkligt att inte de statliga verk som har hand om naturvård och miljövård här har kommit på idén och att vi ligger ett helt år efter USA, ty mer än ett år är det ju inte. Jag vill stryka under igen att hur önskvärt det än är med de här stränga åtgärderna så kan man ju inte ställa orealistiska krav, utan man får marschera fram efter hand som det blir praktiskt och tekniskt möjligt. Det pågår för övrigt i vårt land forskning också om nya effektivare bilmotorer, avsedda att drivas med ett annat bränsle än det vi har nu.

Herr STRÖMBERG (fp):

Herr talman! När herr Hansson i Skegrie säger att vi bara ligger ett år efter USA men att det samtidigt av tekniska och ekonomiska skäl är omöjligt för oss att ta igen detta enda år, då finns det en lucka i logiken. Just på grund av att vi bara är ett år efter finns det möjligheter att ta in försprånget. Och det är inte bara så att vi ligger ett år efter just nu, utan den här eftersläpningen kommer vi att ha lika länge som vi tillåter att bilar produceras med det gamla reningssystemet.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag vill minnas att jag har sett en uppgift någonstans om att vi till 70 à 80 procent importerar de bilar vi använder här i landet. Varifrån vill herr Strömberg ta dem, om de europeiska länderna vägrar att följa våra bestämmelser? Då måste vi lämna dispens åt bilar från dessa länder för att över huvud taget kunna ta in dem. Kan det vara riktigt att göra så?

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Strömberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Tisdagen den
16 maj 1972

*En organisation
för tillsyn av
oljecisterner*

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 27 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Anér och herr Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Strömberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	237
Nej	—	58
Avstår	—	6

§ 16 En organisation för tillsyn av oljecisterner

Föredregs jordbruksutskottets betänkande nr 28 i anledning av motion om en organisation för tillsyn av oljecisterner.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:368 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning snarast tillsattes för att lämna förslag till organisation av övervakning av oljecisterner av i motionen angivet slag.

Utskottet hemställde att riksdagen lämnade motionen 1972:368 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) och herr Strömberg (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:368 hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning snarast tillsattes för att lämna förslag till organisation av övervakning av oljecisterner av i motionen angivet slag.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Detta betänkande av jordbruksutskottet gäller en motion av herr Strömberg m. fl., och den handlar om en snabbutredning som skulle lägga fram ett förslag till en organisation för att övervaka oljecisternerna här i landet på ungefär motsvarande sätt som bilbesiktningen kontrollerar bilarna.

Vi motionerade om detta i fjol också. Utskottet ville då inte tillstyrka denna motion, detta med hänvisning till att man i stället ville ha en tidsgräns inom vilken alla underjordiska oljecisterner skulle vara borta utom de som i det läget skulle vara försedda med betongtråg med vattentät botten. Under tiden skulle besiktningarna ske med kortare tidsintervaller än hittills.

Vi i folkpartiet reserverade oss den gången och upprepar i dag denna reservation. Vi anser nämligen att även om den eventuella tätare besiktningen och det eventuella totalförbudet efter förslagsvis 1980 skulle bli av, löser det ändå inte problemet med vem som skall utföra

besiktningen och med vilken kompetens.

Utskottets majoritet skriver att ärendet för närvarande är under prövning i handelsdepartementet. Vad som verkligen sker är att kommerskollegium håller på med en uppföljning av effekterna av de nya bestämmelserna, som trädde i kraft i oktober 1970, och departementet säger sig på förfrågan vilja avvakta kommerskollegii erfarenheter. Det torde betyda att man där inte kommer att göra någonting, såvida inte kommerskollegium tar något initiativ. Till dags dato har i varje fall ingenting gjorts åt det förslag som utskottets majoritet lade fram i fjol.

Ingenting har alltså hänt som gjort det sannolikt att vi kommer att få bort de underjordiska cisternerna. Fortfarande har byggnadsnämnderna lika svårt att få tag i verkligt kvalificerad personal som kan utöva den nödvändiga kontrollen, och fortfarande finns ingen ordentlig undervisning för sådan personal. Och ingen har egentligen någon anledning att undergå sådan utbildning, eftersom ingen myndighet kan ställa några särskilda krav på dem som åtar sig att kontrollera cisternerna. En besiktningsorganisation av den art som vi motionärer och reservanter vill ha utredning om skulle gå in på bl. a. just frågorna om utbildning och auktorisation av kontrollanterna liksom om olika skydds- och varningsåtgärder som skulle kunna ge reella garantier mot oljeläckage.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationer av herr Strömberg och mig.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Förra året behandlade vi liknande motioner som de som föreligger nu, och då intog utskottet en skärpt hållning till kontrollen av framför allt de underjordiska oljetankarna. Det kan rent av ifrågasättas om inte utskottets krav på effektiva åtgärder är strängare än reservanternas. Reservanterna har egentligen bara begärt att dessa cisterner skall besiktigas av en speciell besiktningsorganisation i stil med bilbesiktningen men har tydligen ingenting emot att vi fortsätter att gräva ned oljetankar på samma sätt som förr. Utskottet däremot ansåg i fjol att det bör sättas en tidsgräns efter vilken inga oljetankar får finnas under jord med mindre än att de ligger i cementtråg med vattentät botten och är möjliga att besiktiga. Till detta krav har, såvitt jag förstår, reservanterna inte anslutit sig.

De krav som vi framställde provas i departementet. Fru Anér trodde inte att de kommer att leda till någonting; man kan lika gärna tro att de så småningom kommer att ge praktiska resultat. Det är de här verkligt farliga oljetankarna, som man en gång grävde ned och bara kastade jord över, som bör bort.

Vi har för närvarande, sägs det, ungefär 125 000 underjordiska oljetankar. Men som väl är minskar de för varje år i antal. Att samtidigt som antalet verkligt farliga oljetankar minskar årligen skapa en särskild besiktningsorganisation är väl ändå inte särskilt välbetänkt. Ett sådant speciellt organ — det skulle likna bilbesiktningen — är kanske färdigt att tas i bruk när de flesta av dessa farliga oljetankar redan är borta.

Nu är besiktningen av de här oljetankarna inte alls den tekniskt svåra uppgift som reservanterna kanske inbillar sig utan en ganska enkel

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*En organisation
för tillsyn av
oljecisterner*

Tisdagen den
16 maj 1972

*En organisation
för tillsyn av
oljecisterner*

historia, i varje fall enligt den erfarenhet jag har. Det finns ju dylika oljetankar på vart och vartannat jordbruk i dag, och det är mycket enkelt och snabbt gjort att innan man fyller en sådan tank som blivit tom meddela sig med sin försäljare, i mitt fall lokalföreningen. Det dröjer någon dag, och så har man en expert där som undersöker tanken, och han fyller den inte om han märker att den har någon svaghet.

Det behövs inte alls någon speciell teknisk organisation för det här. I dag finns det ju allaredan ganska många tekniker på det här området. Alla oljebolagens tankar undersöks systematiskt av särskilt utbildad personal. Det sades av Kommunförbundet i fjol att man där håller på att utbilda folk som skall kunna ta hand om de här uppgifterna. I dag krävs besiktning vart femte år, och det går bra. Vi har personal som klarar en besiktning vart femte år. Nu har vi begärt att dessa besiktningintervaller skall successivt minskas, och jag skulle tro att efter hand som utbildning sker av fler tekniker kommer detta att kunna ordnas av kommunerna själva utan att man behöver blanda in speciella organisationer. I varje fall ansåg Kommunförbundet förra året att den här verksamheten lämpligen kan ombesörjas av byggnadsnämnderna i kommunerna, och det menar utskottet också.

Utskottet krävde i fjol, och det kravet står givetvis kvar i år, att man icke skall få lov att gräva ner tankar under mark med mindre än att de ligger i ett tätt betongtråg. Om detta genomförs är det en ganska enkel sak för den som äger oljetanken att själv hålla den under uppsikt, och om han märker att den börjar läcka är det snabbt gjort att vidta åtgärder så att någon skada inte behöver uppkomma.

Vi bör enligt utskottets mening inte tillskapa specialorgan i onödan, och jag menar att det skulle vara i onödan att inrätta ett speciellt verk just för den här uppgiften, som kommunerna säkert både smidigare och framför allt billigare kan utföra med det folk som står och kommer att stå till förfogande.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det är säkert billigare att använda personal som inte är tillräckligt kvalificerad och utbildad. Herr Hansson i Skegrie och jag har alltså olika åsikter om hur pass mycket expertis som behövs för att kontrollera tankarna innan någon olycka har hänt, och det är av den anledningen vi yrkar på utredning och en organisation som skall se till, att denna utbildning verkligen finns. Det är inte så enkelt som det låter att kontrollera en tank inifrån. De säkra och goda och ofarliga tankarna har vi som sagt inte, och det finns inga tecken på att vi kommer att få dem. Man får inte i det här sammanhanget låta det bästa bli det godas fiende.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag känner ju inte till vilken praktisk erfarenhet fru Anér har av kontroll av sådana här oljetankar. Jag kan bara svara för egen räkning, att med de oljetankar jag har haft som jordbrukare var det ingen

som helst svårighet att få en sakkunnig prövning varje gång en sådan tank skulle fyllas på nytt. Och såvitt jag begrep var det inte fråga om folk med ingenjörsutbildning. Det är en relativt enkel apparatur man behöver för att kunna göra de undersökningar som är nödvändiga.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Anér och herr Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	238
Nej	—	54
Avstår	—	6

§ 17 Åtgärder mot buller

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 29 i anledning av motioner om åtgärder mot buller.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1972:1245 av herr Gernandt (c) vari hemställts att riksdagen uppdrog åt Kungl. Maj:t att snarast fastställa svenska normer för emissionsbuller från motorfordon, att riksdagen rekommenderade Kungl. Maj:t att normvärdena för emissionsbuller från motorfordon som skulle typgodkännas i landet sattes så lågt som möjligt, att riksdagen rekommenderade Kungl. Maj:t att utredningar av möjligheterna till bästa bullerreduktion underlättades genom en allmän tävling om lämpliga lösningar avseende fordonens motorer, växellådor, avgassystem jämte ram-, chassi- och karosseridetaljer,

dels motionen 1972:1289 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att lämpliga provisoriska emissionsnormer för buller från motorfordon infördes i avvaktan på trafikbullerutredningens förslag,

dels motionen 1972:1299 av herr Ullsten (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att lämpliga normer för buller från byggarbetsplatser snarast fastställdes.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot
buller*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot
buller*

Utskottet hemställde
att riksdagen.

1. skulle avslå motionerna 1972:1289 och 1972:1245, sistnämnda motion såvitt avsåg förslag att fastställa normer för emissionsbuller från motorfordon,
2. skulle avslå motionen 1972:1245 i återstående del,
3. lämnade motionen 1972:1299 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) och herr Strömberg (fp), som ansett att utskottet under 1 och 3 bort hemställa,
att riksdagen

1. med bifall till motionerna 1972:1289 och 1972:1245, sistnämnda motion såvitt avsåg förslag att fastställa normer för emissionsbuller från motorfordon, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförde,

3. med bifall till motionen 1972:1299 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförde.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det sitter för närvarande som bekant en trafikbullerutredning, och den lär skola komma med ett betänkande om ett och ett halvt år. Sedan dröjer det ju ännu längre innan det kan bli någon färdig lag. Från folkpartiets sida har vi därför ansett det så viktigt att snabbt kunna bli av med vissa särskilt störande bullerkällor att vi i två motioner föreslagit provisoriska normer för buller från motorfordon och från byggarbetsplatser. Det är dessa motioner som utskottet här avstyrkt och som vi reserverat oss till förmån för.

Det är naturligtvis alldeles riktigt att man brukar invänta utredningars förslag innan man begär åtgärder på det område som berörs. Men här gäller det faktiskt speciella förhållanden. Byggbullret ligger inte alls under trafikbullerutredningen, och vad beträffar bullret från motorfordon är det inte särskilt svårt, vare sig tekniskt eller ekonomiskt, att fastslå och genomföra de provisoriska normer vi föreslår eller någonting i den vägen. Det är ju inte de exakta siffrorna som nödvändigtvis behöver stå där. Då har man gett polis och hälsovårdsnämnd en möjlighet att omedelbart ingripa och avskaffa fordon som för oväsen. Det har man annars mycket små möjligheter till i dag. Och jag behöver inte utmåla för någon här i staden exempelvis vilka sömnsvårigheter många stockholmare har – det lär ju vara mellan var fjärde och var tredje här i innerstaden som inte kan sova om nätterna för trafikbullret.

De åtgärder som vi föreslår i motionen 1289 om trafikbullret är en början, ett första försök att få bort den här bullerplågan. Motionen är väckt i medvetande om att de som har svårt att sova i år har ringa tröst av att de kanske med lagens hjälp får sova litet bättre om två eller tre eller fyra år.

Jag kan inte se annat än att det faktiskt borde gå att med omedelbar verkan införa de normer som vi har föreslagit eller något liknande. Det finns dock regler om att man inte får bullra hur mycket som helst på gatorna, vare sig om dagen eller om natten, men de blir genomförbara,

när man inte har någon möjlighet att bevisa att bullret är för högt. Det är inte mättekniken som är omöjlig att tillämpa, och inte heller är det tekniskt särskilt svårt att dra ner bullret från bussar och bilar och motorcyklar till lägre normer. Det som fattas är helt enkelt hälsovårdsnämndernas möjlighet att gå ut och säga: Det här bullret är för högt — det visar våra instrument. Ta bort det!

Beträffande byggbullret är det egentligen ännu enklare. Maskinerna står ju där de står, och man kan mäta hur mycket störningar de åstadkommer och förbjuda dem att gå över en viss gräns. Maskinerna kan också göras mindre bullersamma, om det bara finns tillräcklig motivation att tillverka och köpa sådana maskiner, och det är dit vi vill komma.

Trafikbullerutredningen har inte detta på sin bricka — den har inte fått några tilläggsdirektiv om det. Jag yrkar därför bifall till reservationen av mig själv och herr Strömberg vid jordbruksutskottets betänkande nr 29.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! För två år sedan skrev jag en motion som just behandlade bullerfrågan, och jag påtalade där att avsaknaden av normer för högsta tillåtna bullernivå i det här landet utgör ett effektivt hinder för ingripande mot störande buller. Motionen gick på remiss till en rad myndigheter, och *alla* myndigheter tillstyrkte motionen, även sådana myndigheter som själva skulle ha fått besvär och kostnader genom en lagstiftning av detta slag. Det visar att de ändå var villiga att gå med på en högsta tillåtna bullernivå.

De tre oppositionspartierna tillstyrkte motionen, men socialdemokraterna såg till att den avslogs av riksdagen. Sedan dess har ingenting hänt, trots att en rad instanser har krävt åtgärder just på det här området. Man känner sig, herr talman, faktiskt både maktlös och besviken över regeringens förhållande av frågan, och därför kommer jag att rösta för reservationen, till vilken jag nu yrkar bifall.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Bland ljudtekniker av alla slag är det liksom en oskriven lag att man vid störningsreducering skall stoppa bullret vid själva ljudkällan, och det borde vara så också för oss här i riksdagen. Motionen 1245 har tillkommit med syftet att åtminstone försöka anvisa vägar till att spara såväl samhällets ekonomiska medel som samhällsmedborgarnas bullerstörda nerver. På ett stort antal platser i landet diskuteras för närvarande de stora summor som förväntas åtgå för att med lokala åtgärder minska störande fordonsbuller. Man resonerar om ändrad trafikreglering vid bostadsområden, utökad användning av tunnlar och nedskurna vägar, uppbyggnad av akustiska vallar eller skärmar samt ytterligare ljudisolering av byggnader.

Som vi förstär medför allt detta oerhörda kostnader för staten och kommunerna, jämfört med kostnaderna för ljudreducering vid själva bullerkällan, dvs. fordonens motorer, växellådor, avgassystem och däck. Vi kan vara helt övertygade om att den svenska motor- och bilindustrins skicklighet och kapacitet att åstadkomma en avsevärd bullerreduktion

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot
buller*

hos själva fordonen är helt till fyllest för de mål vi vill uppnå. Det är därför svårt att inse varför jordbruksutskottet, som handlägger miljöfrågorna, inte har velat uttala sig mera positivt beträffande önskvärdheten av normvärden för immissionsbuller från motorfordon som helst ligger lägre än motsvarande utländska värden. Redan ett sådant uttalande borde vara en signal till motor- och bilindustrin att förbereda en kommande bullerreducering.

Att rekommendera utlysning av en tävlan mellan fabrikanterna om att framställa den mest ljudvänliga bilen — som jag har föreslagit i motionen — borde naturligtvis också kunna påskynda utvecklingen av tystare motorfordon. Det är dessutom en åtgärd som på intet sätt föregriper trafikbullerutredningens arbete. Bl. a. genom utskottets betänkande vet vi att det dröjer ännu cirka ett och ett halvt år innan utredningens förslag föreligger. Därefter kommer det att ta ytterligare några år innan konkreta åtgärder kan vidtas. Med den hastiga uppgång i biltätheten som pågår och den likaledes hastiga nedgång i folkhälsan som också tyvärr pågår bör naturligtvis alla förebyggande åtgärder vidtas betydligt snabbare än som nu synes ske. Låt därför vår gemensamma strävan vara att stoppa bullret vid själva bullerkällan, innan det måste betalas ut ofantliga belopp av staten och kommunerna för lokala bullerskyddsanordningar.

Herr talman! Jag har inget yrkande i ärendet, men i brist på fullt intresse från jordbruksutskottets sida i de här aktuella motionsfrågorna vill jag stödja reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och jag ser naturligtvis gärna att alla framsynta kammarledamöter gör detsamma.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Den senaste ärade talaren sade att jordbruksutskottet inte hade något positivt intresse av att lösa dessa frågor. Jag vet inte om han har bättre informationer än vi har haft i utskottet; vi har säkert lika stort intresse som den ärade motionären. Men det är ju så att det nu pågår en utredning om åtgärder mot buller, och det brukar anses lämpligt att avvakta resultatet av pågående utredningars arbete.

Man kan säga att motionen 1245 delvis handlar om detsamma som motionen 743, som vi nyss behandlade. Det gäller motorfordonsbuller, avgasutsläpp osv., men den här motionen kommer också att behandlas i den utredning som pågår. Kraven i motionen 1289, att lämpliga emissionsnormer för buller från motorfordon skall införas provisoriskt, kommer också att behandlas av utredningen. Vad beträffar de olika typerna av bullerstörning vill jag instämma i att dessa naturligtvis i många fall utgör ett mycket allvarligt miljöproblem. Detta har också utskottet ansett, men bullerfrågorna är, som jag har sagt, redan föremål för behandling ur skilda aspekter, bl. a. i statens planverk, statens naturvårdsverk, socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen och statens vägverk. Vidare har trafikbullerutredningen i uppdrag att lägga fram förslag till normer för buller från bl. a. motordrivna vägfordon och åtgärder i fråga om den fysiska planering som blir en följd av de föreslagna normerna. Utredningen skall också redovisa olika sätt att kontrollera den praktiska tillämpningen av de föreslagna normerna. Det väntas att utredningen skall bli klar med sina uppgifter i mitten eller kanske rent av i början av nästa

är. Eftersom utredningen pågår och lär bli färdig så snart, har utskottet ansett att det inte finns någon anledning att vidta några provisoriska åtgärder, som kanske inte ens hinner komma i tillämpning innan utredningen blir slutförd.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Såsom tekniker ser jag med en viss förtvivlan på den långt utdragna tiden för utredningen – den har dock arbetat i många år, och i utlandet förefaller man att ha normerna klara. Vi vet också att en stor del av svenska folket känner förtvivlan över det buller som förekommer och att exempelvis fullmäktigeledamöter i kommuner och även andra initierade är förtvivlade på grund av de kostnader som uppstår om man skall bygga skyddsanordningar för att utestänga bullret. Vi borde som representanter för svenska folket ge uttryck för folkets mening genom att försöka skynda på utredningsarbetet och bryta den långa väntan. Sverige borde som ett tekniskt väl utvecklat land ha varit det första landet i Europa att fastställa lämpliga bullernormer i stället för att kanske bli det sista.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Får jag bara till detta säga att kostnaderna kanske blir ännu större, om man nu skall vidta provisoriska åtgärder för att sedan kanske ändra dem om ett år.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Enligt min mening skulle provisoriska bullernormer redan på ett tidigt och ännu tämligen gynnsamt stadium kunna länka in den tekniska utvecklingen i ett bättre läge, så att vi inte helt plötsligt behöver ramla in i stora förändringar om ett antal år.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! I egenskap av ordförande i den återopade trafikbullerutredningen kanske jag får säga ett par ord i sammanhanget.

Herr Gernandt säger att utredningen har arbetat i så enormt många år att det vore på tiden att den nu lade fram ett förslag. Utredningen började sitt arbete på hösten 1969. Jag kan därför inte tycka att den har arbetat i så enormt många år, och när den nu har ställt i utsikt att under nästa år avlämna ett betänkande, tycker jag för min del att det inte är så förfärligt lång tid som denna utredning har arbetat, om man jämför med andra utredningar. Jag kan försäkra kammarens ledamöter att detta är ett tekniskt besvärligt problem. Jag tror att reservanterna gjort det lätt för sig när de talar om att det "finns såsom anges i motionen 1972:1289 goda tekniska möjligheter att snabbt förbättra bullerdämpningen". Vi har i utredningen många tekniska experter på detta område, men de har verkliga svårigheter att så där enkelt få fram lösningar. Jag skulle vara tacksam för att av fru Anér få ett tips på de enkla medel, som nu plötsligt tycks finnas i vad gäller bulleremissionen från motorfordon.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot
buller*

Med provisoriska normer kan man naturligtvis få bort 2 å 3 på sin höjd kanske 4 dB(A) av bulleremissionen från motorfordonen genom att angripa avgas- och ljuddämparsystemet osv. Men så värst mycket längre kommer man inte med provisoriska åtgärder på detta område. Det finns helt andra aspekter, som man också måste ta hänsyn till. När det gäller motorfordon har vi däcksbullret, som utgör en betydande del av den emission som kommer från motorfordonen. Jag kan meddela kammarens ledamöter att vi för en tid sedan gjorde prov på Saab-Scania's provbana i Södertälje. När man där körde med en långtradare med släp och frånslagen motor — fordonet rullade fram — visade det sig att långtradaren avgav en bulleremission på 90 dB(A). Då var varken motor eller något annat på långtradaren i gång — den bara rullade.

Jag ville nämna detta för att visa vilka problem det här egentligen är fråga om. Det gäller däcksmönstret på bilarna, och det är fråga om vägbanans beläggning. När det gäller däcksbuller kommer man lättast ifrån detta genom användande av alldeles slät vägbanor och släta däck, men detta är som vi vet livsfarligt från andra synpunkter. Där kommer trafiksäkerheten i stor fara, varför man inte kan gå fram enligt den linjen. Därför tror jag att reservanterna gör det lätt för sig när de nu helt plötsligt tror sig kunna plocka fram ur byrålådan goda tekniska möjligheter att snabbt lösa bullerproblemet.

A andra sidan är jag som ordförande i utredningen tacksam över det stora intresse som visas för dessa problem. Det råder inte någon tvekan om att trafikbullret är ett stort samhällsproblem. Många människor får sin nattsömn förstörd genom trafikbullret. När vi så småningom lägger fram våra förslag, hoppas vi på ett massivt stöd från riksdagens sida för att kunna genomföra en lagstiftning på detta område. Det kanske blir en lagstiftning som kommer att medföra kostnader för bilindustrin, för bilismen själv och för samhället. Men vi hoppas att kunna åstadkomma en så hygglig miljö i fråga om bullret, att människorna verkligen skall kunna känna att det blivit bättre. Sett från även den synpunkten tycker jag att denna debatt är positiv. Här väcks ständigt motioner om trafikbuller, här ställs interpellationer och enkla frågor på löpande band.

Det finns alltså ett stort intresse i riksdagen för dessa saker, och detta är vi i trafikbullerutredningen naturligtvis tacksamma för. Men vi förväntar att vi då också skall få gensvar när vi så småningom — vi räknar med nästa år — lägger fram våra förslag. Men frågan är inte enkel, och en lösning kommer också att kosta pengar.

Herr GERNANDT (c):

Herr talman! Jag ber om ursäkt, herr Jansson, om jag uttryckte mig så, som jag antagligen gjorde, att det skulle vara just trafikbullerutredningen som arbetat så länge. Det var inte min mening att påstå det, utan jag avsåg att utredningen kring dessa frågor både i Sverige och i utlandet pågått mycket länge.

Jag är väl medveten om det buller som bildäcken åstadkommer, i synnerhet vid höga farter och då det är fråga om tvärmönstrade däck. Med andra mönstertyper blir det betydligt mindre buller, vilket herr Jansson också vet. Jag skall inte gå in på detaljerna här, men när jag har

hört mig för om detta i tekniska kretsar har det aldrig varit något så att säga "tekniskt motstånd" mot att kunna reducera bullerstörningarna.

Däckstörningarna uppstår mest vid de höga farterna, och de höga farterna förekommer ju vanligen ute i mera obebodda områden. Inne i städer och tätorter är det kanske mera avgasljöd och växlingar som åstadkommer störningar för människorna. Det är fysiskt buller som man kan arbeta på att få bort.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Det låter inte mycket med 3–4 dB(A), men vet man vad det handlar om så vet man att det betyder rätt mycket om man kan få ned bullret bara så mycket.

Vår motion har naturligtvis inte alls pretentioner på att lösa hela problemet. Den går ut för att lösa det lilla, men verkligt viktiga delproblemet för dem det gäller, dvs. att polismyndigheter och hälsovårdsnämnder skall kunna tillämpa de lagar och förordningar som finns om att man inte får bullra för mycket. När det inte finns möjlighet att bevisa vad som är för mycket, står de där hjälplösa. Det är därför denna sorts provisoriska normer behövs. Den reform vi föreslår kommer att bli en ovanligt billig reform.

Det må för övrigt nu vara att det kostar att ta bort buller – det är tyvärr så att en förgiftad miljö inklusive en bullerförgiftad miljö *alltid är för dyr*.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Till herr Gernandt vill jag säga att det motorslöp jag åberopade som gav 90 dB(A) med fränslagen motor framfördes med 50 km/tim. Det är ingen hög hastighet, och ändå kom detta svåra däckbuller fram. Det visar, menar jag, vilket problem det ändå är fråga om.

Detta är också en internationell fråga. Man försöker så långt det är möjligt att lösa dessa problem på internationell basis. Vi vet att bilismen är internationell till sin företeelse. Vi bedriver handel. Vi har en svensk bilindustri som säljer bilar till utlandet, och vi köper utländska bilar hit. Turister kommer från andra länder till vårt land med sina bilar osv. Därför måste det vara ett stort intresse att man så långt möjligt kan komma överens internationellt på detta område. Svenska myndigheter arbetar mycket energiskt för att få utländska myndigheter intresserade för strängare normer på detta område än vad man har för närvarande. Man försöker få ned normerna för bulleremissionen ytterligare. Där är Sverige ett föregångsland.

Jag kan nämna att trafikbullerutredningen tagit ett unikt initiativ för en utredning. Vi har inlett samarbete med bilindustrin i viss utsträckning för att försöka på den vägen komma fram, så att de som tillverkar bilar och motorfordon skall kunna redan under utredningens arbete framlägga synpunkter. På så sätt kan vi också få hjälp i vår bedömning när det gäller dessa ting, som sannerligen inte är enkla.

Fru Anér säger att 3 dB(A) kan låta litet, men det är så billigt att genomföra. Men det är ju fråga om att få efterlevnaden av dessa normer att fungera. När det blir en lagstiftning, måste man ju ha den så att

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Åtgärder mot
buller

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot
buller*

efterlevnaden kan tryggas, så att man verkligen vet att dessa normer följs. Tar man en provisorisk bullernorm, som på något sätt angriper avgassidan, ljuddämparna, och bestämmer om en sänkning med några enstaka decibel, måste man ändå kontrollera att detta efterlevs. Därför måste man ändå redan på ett tidigt stadium sätta in den kontrollapparat som skall till om det skall vara någon mening ens med en provisorisk bullernorm, som man här är ute efter.

Vi har fått bussar i det här landet som går tystare. Man har faktiskt fått ned emissionen med 10 dB(A), och det är ett stort framsteg. Men tyvärr har de här bussarna tydligen ännu inte varit så begärliga på marknaden – underligt nog. Dessa bussar är ändå ett bevis för att det går att göra en del när bilindustrin själv är intresserad av de här viktiga frågorna och lägger manken till. Det stora problemet är givetvis den tunga trafiken – lastbilar med tunga släp osv. – och på det området bedömer man det som mycket svårt att utan mycket stora kostnader åstadkomma exempelvis motsvarande reducering av bullret som på de bussar jag talade om.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Att bussarna inte går att sälja så bra fastän de är tysta är inte så konstigt, om det inte finns några lagar som tvingar dem som driver busslinjerna att köpa de mer tystgående bussarna. Det är just för att man skall sälja tystgående bussar som det skall finnas lagar som förbjuder kraftigt buller. Att det sedan fordras en viss kontroll av att en lag efterlevs har ännu aldrig varit något argument mot att införa lagen.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Nej, naturligtvis inte, fru Anér! Men när fru Anér säger att det är enkelt och billigt att fastställa en provisorisk bullernorm – genom vilken man ändå i längden bara når blygsamma resultat – vill jag erinra om att vi måste ha en kontrollapparat, så att vi kan försäkra oss om att bestämmelserna efterlevs. Det var det jag ville ha sagt.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Anér begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkterna 1 och 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av fru Anér och herr Strömberg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Anér begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 214
Nej — 72
Avstår — 7

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Vissa åtgärder i
syfte att minska
användningen av
miljöfarliga
produkter*

§ 18 Vissa åtgärder i syfte att minska användningen av miljöfarliga produkter

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 30 i anledning av motioner med förslag till vissa åtgärder i syfte att minska användningen av miljöfarliga produkter.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1972:562 av herrar Strömberg (fp) och Norrby i Åkersberga (fp),

dels motionen 1972:1274 av fru Nilsson i Sunne m. fl. (s) vari hemställts att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära att förslag skyndsamt framlades om förbud mot användning av s. k. optiska vitmedel.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. lämnade motionen 1972:562 utan åtgärd,
2. lämnade motionen 1972:1274 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr Takman (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1274 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag angående förbud mot användning av s. k. optiska vitmedel.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Optiska vitmedel är en optisk villa. De är ibland skadliga, alltid onödiga och antagligen alltid en extra utgift för konsumenterna. Med hänsyn till objektens enorma kvalitetsskillnad kan man inte ens vara så välvillig som koringens halvbror hos Albert Engström när han om sommargästens tandborstning sade att den var ett nytt njutningsmedel som överklassen hade hittat på.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! De farhågor för allvarliga hälsorisker i samband med användandet av optiskt vitmedel som jag tagit upp i motionen 1274 är

Tisdagen den
16 maj 1972

*Vissa åtgärder i
syfte att minska
användningen av
miljöfarliga
produkter*

1972 har också berörts i det nu avlämnade betänkandet från miljökontrollutredningen, som vi för övrigt just i dag har fått i våra fack. Experter har där uttalat att riskerna för hudcancer *kan* öka vid exempelvis vistelse i solljus. Det blir då i första hand arbetarna och de som över huvud taget vistas mest utomhus som riskerar att drabbas. Det påtalas också att optiskt vitmedel är svårt att bryta ner i naturen, liksom att det *kan* komma att ske viss upplagring i fisk i samband med att tvättmedel med optiskt vitt användes och alltså via avloppen kommer ut i vattendragen. Vad detta kan föra med sig på längre sikt är dock okänt, då forskningsverksamheten ännu inte hunnit så långt. Optiskt vitt är en kemisk förening, som omvandlar osynligt ultraviolett ljus till blåtonat synligt ljus. Det används för att få ett synintryck av vitt i t. ex. tvättgods och papper, som utan vitmedlet skulle se gult eller smutsigt ut. Gult och blått ger tillsammans ett vitt intryck. Det finns som tillsats i bl. a. tvättmedel, vissa papper och en del plaster.

Med anledning av att miljökontrollutredningen i sitt förslag till lag om hälso- och miljöfarliga ämnen föreskriver att importörer och fabrikanter skall — så långt det över huvud taget är möjligt — bevisa att medlen är ofarliga och eftersom man i betänkandet tagit upp just de farhågor som jag i min motion berört gällande optiska vitmedel, anser jag att syftet med min motion är uppnått.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Då motionären själv yrkat bifall till utskottets förslag, har jag heller inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Takman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Takman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen av herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja ... 257

Nej — 20

Avstår ... 13

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder mot olaga
affischering*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 31 i anledning av motion om åtgärder mot olaga affischering.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Syftet med den motion som behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 31 var att rikta uppmärksamheten mot den allt vanligare miljöförstöring och skadegörelse som orsakas av olaglig affischering och propagandaklotter och som blir allt vanligare både i tätorterna och efter större allmänna vägar. Utskottets skrivning kan visserligen sägas vara välvillig, när utskottet understryker vikten av att komma till rätta med detta ofog. Men när utskottet ändå anser att motionen bör lämnas utan riksdagens åtgärd, har detta motiverats med i huvudsak tre skäl.

För det första ger naturvårdslagen enligt utskottets mening vissa möjligheter att beivra ofoget. Detta kan nog vara riktigt, men frågan är om bestämmelserna är tillräckligt klara. De exempel vi redovisat i motionen tyder knappast på att så är fallet, eftersom ett företag på en plats i landet kan dömas till böter, låt vara mycket låga i förhållande till skadegörelsen och affischeringskostnaderna, medan på ett annat håll, där exakt samma förseelse skulle beivras, från kronofogdemyndigheten helt resignerat förklarades att lagliga möjligheter att kräva ersättning av företaget saknades.

För det andra utgår utskottet från att berörda myndigheter och organ har sin uppmärksamhet riktad på problemet och vidtar de åtgärder som är möjliga härvidlag. Det kan man ju alltid hoppas, men om resultatet av denna uppmärksamhet inte blir mer märkbart än hittills, så tycker jag att den förhoppningen är svagt underbyggd, eftersom vi vet att skadegörelsen blir allt vanligare.

För det tredje hänvisar utskottet till det pågående arbetet inom naturvårdskommittén. Omsorgsfulla och tidskrävande utredningar kan vi säkerligen inte undvara, men man kan å andra sidan fråga sig hur många angelägna åtgärder som uteblivit genom dessa hänvisningar till sittande utredningar. Vi märker ju hur vissa organisationer och grupper sätter olaglig affischering i system, hur man struntar blankt i lagar och förordningar som övriga medborgare måste respektera och rätta sig efter, och sedan låter man samhället eller enskilda personer stå för städningskostnaderna, som sammantaget torde vara mycket höga.

Man kan fråga sig hur det blir med likheten inför lagen, om inte kraftigare åtgärder än hittills sätts in.

Jag skall inte, fru talman, gentemot ett enigt utskott yrka bifall till vår motion, men jag vill uttala min övertygelse att den nuvarande ordningen, eller rättare sagt oordningen, måste brytas. Gällande lagar måste tillämpas med större kraft än hittills. Affischerande och propagerande organisationer eller företag bör inte kunna undgå ansvar genom att förklara sig vara obekanta med affischklistrarna. De politiska partier som är representerade här i riksdagen lägger i valrörelserna ut stora pengar för att skaffa affischtavlor med tillhörande stativ eller andra fastsättningsanordningar. Vi försöker också städa efter oss när affischerna inte längre är aktuella.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Bör inte de organisationer som satt olaglig affischering i system mer kraftfullt än hittills undervisas om att samma regler gäller även dem? Vore det inte rimligt att lägga dessa organisationer skyldighet att redovisa sina distributionsmetoder och att uppge namn på de personer som nattetid smyger omkring och orsakar skadegörelse för tusentals kronor, som man sedan låter kommuner, fastighetsägare eller ibland staten stå för?

De här frågorna, fru talman, vill jag ha antecknade till riksdagens protokoll i den förhoppningen att de så småningom skall nå fram både till naturvårdskommittén och till de organ som har anledning att syssla med de här problemen.

Fru talman! Jag har inget yrkande.

Med detta anförande, under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 20 Inrättande av Sveriges exportråd, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 27 i anledning av propositionen 1972:31 om inrättande av Sveriges exportråd, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1972:1 bilaga 12 hade Kungl. Maj:t under punkterna B 1--B 5 föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1972/73 beräkna anslag med angivna belopp till Handelssekreterare, till Kollegiet för Sverige-information i utlandet: Förvaltningskostnader, till Kollegiet för Sverige-information i utlandet: Exportfrämjande m. m., till Exportrådet för den mindre industrin och till Svenska handelskammare i utlandet m. m.

I propositionen 1972:31 hade Kungl. Maj:t sedermera föreslagit riksdagen att

dels (punkten B 1)

1. godkänna de allmänna riktlinjer för omorganisation av den exportfrämjande verksamheten som angivits i propositionen,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen sluta avtal med Sveriges allmänna exportförening om inrättande och drivande av Sveriges exportråd,

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att i utrikesdepartementet inrätta en tjänst i Cr 3,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsåtgärder i övrigt som behövdes för att den föreslagna omorganisationen skulle kunna genomföras,

5. till Sveriges exportråd för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,

dels (punkten B 2) till Handelssekreterare för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 9 970 000 kronor,

dels (punkten B 3) till Exportfrämjande åtgärder m. m. för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 243 000 kronor,

dels (punkten B 4) till Svenska handelskamrar i utlandet m. m. för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 159 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:270 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, c),

motionen 1972:1544 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, s, c, m),

motionen 1972:1545 av herr Brundin m. fl. (m),

motionen 1972:1546 av fröken Eliasson (c) och herr Gustavsson i Alvesta (c),

motionen 1972:1547 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställt att riksdagen skulle avslå förslaget i proposition 1972:31, punkten B 1, om bl. a. bemyndigande till Kungl. Maj:t att sluta avtal med Sveriges allmänna exportförening om inrättande och drivande av Sveriges exportråd och om ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor till detta organ,

motionen 1972:1548 av herr Sjönell m. fl. (c).

Utskottet hemställde
att riksdagen

1. med avslag på motionen 1972:1547 i ifrågavarande del, motionerna 1972:1544 och 1972:1545 samt motionen 1972:1548, såvitt den icke tillgodosetts genom vad utskottet uttalat,

a) godkände de allmänna riktlinjer för omorganisation av den exportfrämjande verksamheten som angivits i propositionen 1972:31 punkten B 1,

b) bemyndigade Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i propositionen 1972:31 punkten B 1 sluta avtal med Sveriges allmänna exportförening om inrättande och drivande av Sveriges exportråd,

2. med bifall till propositionen 1972:31 punkten B 1 i ifrågavarande del och med avslag på motionen 1972:1547 i ifrågavarande del

a) bemyndigade Kungl. Maj:t att i utrikesdepartementet inrätta en tjänst i Cr 3,

b) bemyndigade Kungl. Maj:t att vidta de övergångsåtgärder i övrigt som behövdes för att den föreslagna omorganisationen skulle kunna genomföras,

c) till Sveriges exportråd för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor,

3. med bifall till propositionen 1972:31 punkten B 2 till Handelssekreterare för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 9 970 000 kronor,

4. med bifall till propositionen 1972:31 punkten B 3 till Exportfrämjande åtgärder m. m. för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 5 243 000 kronor,

5. skulle avslå motionen 1972:270 om anvisning av medel för inrättande av vissa tjänster,

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

6. med bifall till propositionen 1972:31 punkten B 4 till Svenska handelskammrar i utlandet m. m. för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 2 159 000 kronor,

7. skulle avslå motionen 1972:1546 angående beaktande av hemslöjd och konsthantverk i samband med exportfrämjande åtgärder.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen

A. med bifall till motionen 1972:1547 i ifrågavarande del och med avslag på motionerna 1972:1544, 1972:1545 och 1972:1548 skulle avslå propositionen 1972:31 punkten B 1 såvitt den gällde

a) godkännande av allmänna riktlinjer för omorganisation av den exportfrämjande verksamheten,

b) bemyndigande för Kungl. Maj:t att sluta avtal rörande Sveriges exportråd,

c) bemyndigande för Kungl. Maj:t att inrätta viss tjänst i utrikesdepartementet,

d) bemyndigande för Kungl. Maj:t att vidta vissa övergångsåtgärder,

e) anvisande av reservationsanslag till Sveriges exportråd,

B. med bifall till propositionen 1972:31 punkten B 2 till Handelssekreterare för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 9 970 000 kronor,

C. i anledning av propositionen 1972:31 punkterna B 3 och B 4 samt motionen 1972:1547 i ifrågavarande del

a) till Kollegiet för Sverige-information i utlandet för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 325 000 kronor,

b) med avslag på motionen 1972:270 till Främjande av utrikeshandeln m. m. för budgetåret 1972/73 under tionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 9 077 000 kronor,

D. skulle avslå motionen 1972:1546 angående beaktande av hemslöjd och konsthantverk i samband med exportfrämjande åtgärder.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Inrättandet av Sveriges exportråd är den senaste tindrande stjärnan på klassamarbetets himmel. Socialdemokratins ledning och storkapitalet i Sverige har återigen funnit varandra. För vilken gång i ordningen är svårt att ange. Återigen är det storfinansen som kommer att inta den gynnades ställning genom denna statliga samverkan och aktiva statliga ekonomiska insatser.

Nu gäller det dock inte att lämna statliga subventioner till den direkta produktionen eller att med statliga medel betala arbetskraft som storkapitalet behöver. Dessa uppgifter är ju i stor utsträckning redan avklarade. Nu gäller det frågan om försäljningen på utlandsmarknaden av storkapitalets produkter. Även i detta fall skall statsmakten-skattebetalarna vara den ekonomiska garanten.

Då det inte tycktes vara smakligt att direkt spruta in 13 miljoner kronor av skattebetalarnas pengar — de tas ju bl. a. över mervärdesskatten

Tisdagen den
16 maj 1972*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

på livsmedel – till storkapitalets organisation, dvs. Sveriges allmänna exportförening, som ju helt domineras av storföretagen, monopolen och finanskapitalet, kom någon idéspruta på en ljus idé: Varför inte bilda en helt ny organisation gemensam för staten och storkapitalet? På så sätt kunde ytterligare miljoner pumpas direkt ur statskassan till storfinansen. Om det nu var barnfamiljerna, pensionärerna och låglönegrupperna som över den höga mervärdeskatten på livsmedel betalade fiolerna spelade väl ingen roll. Mervärdeskatten kan ju höjas snart sagt hur mycket som helst. Den drabbar ju inte storfinansen.

På så sätt föddes Sveriges exportråd. Avtalet är egentligen redan klart mellan staten och Sveriges allmänna exportförening, där Wallenberg och dennes monopolkapitalistiska kusiner helt dominerar. En formsak erfordras dock, men det är en bagatell i detta sammanhang, nämligen riksdagens beslut. Och det är endast en formsak, ty med den sammansättning som Sveriges riksdag för närvarande har torde varken Wallenberg eller hans kusiner hysa någon som helst oro för utgången här i dag. Riksdagen kommer säkerligen om en kort stund, mot vänsterpartiet kommunisternas röster, att helt tillfredsställa storkapitalet även i denna fråga.

Det finns snart sagt ingen form av ekonomiskt stöd åt det kapitalistiska näringslivet, genom vilken samhället-skattebetalarnas pengar inte ställs till förfogande på ett eller annat sätt. Utvecklingen på detta område har gått dithän att storfinansen har blivit landets största understödstagare. Hur många miljarder har man fått för att hålla sig lugn? Den frågan är berättigad i detta sammanhang. Det är ju folket, skattebetalarna, som måste punga ut med pengarna, även genom den förhatliga skatten på livsmedlen – pengar som sedan sprutas in hos storfinansen.

Nu skall ett nytt beslut fattas. Denna gång gäller det ytterligare 13 miljoner och ett nytt samarbetsorgan. Folkets skattepengar, vare sig det nu är fråga om direkt eller indirekt skatt, skall i görligaste mån överföras till storfinansen – det är linjen. Om det lämpligaste sättet är att tillsammans med storfinansen bilda gemensamma bolag staten-storfinansen, så gör man detta. Staten och storfinansen är numera ett.

Fru talman! Jag tar mig friheten att citera Lenin. Han sade en gång följande: Den statsmonopolistiska kapitalismen är ett legaliserat för-snillande av statens medel.

På sätt som numera sker i vårt land ökas storfinansens inflytande över statens verksamhet, och storkapitalets maktställning stärkes. Inrättandet av Sveriges exportråd är ytterligare ett steg i denna riktning och kommer ytterligare att förstärka den samverkan mellan statsapparaten och storkapitalet som sist och slutligen är den bästa garantin för de högsta profiterna.

Då de lågavlönade och barnfamiljerna har ekonomiska svårigheter att köpa livsmedel som erfordras för familjen, därför att de måste betala en hutlöst hög mervärdeskatt – som nu hotar att bli ännu högre – skall dessa familjer vara medvetna om att de pengar, som genom mervärdeskatten tas från dem överförs direkt till storfinansen. I det fall det nu är fråga om går dessa pengar till flödande banketter i utlandet, då storfinansens produkter skall marknadsföras. Det är säkerligen inte mjölk

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

som det kommer att bjudas på i dessa sammanhang, utan betydligt dyrare drycker som man bekostar med medel som tas från de lågavlönades familjer över mervärdeskatten.

Då det gäller marknadsföring kan det göras slut på hur mycket pengar som helst. De 13 miljoner kronor det nu är fråga om som gåva till storkapitalet är troligen endast en början. Det kan på goda grunder befaras att detta belopp avsevärt kommer att höjas med åren. Idén är kläckt, början är gjord. Det är ljusa tider för storkapitalet även på detta område. Staten är återigen den ekonomiska garanten.

De av mig här anförda synpunkterna kan måhända uppfattas som propagandistiskt utformade. Men jag hänvisar till såväl motionen som den till utskottets betänkande fogade reservationen där frågans principiella sida betonas. Jag borde inte behöva upprepa vad som anföres i detta hänseende. De allt fastare formerna för en intressegemenskap mellan staten och det privatkapitalistiska näringslivet ter sig för oss som oacceptabla. Det skall inte lyckas att av detta ställningstagande dra slutsatsen, att vi är ointresserade av möjligheter för en utveckling av svensk export. I reservationen sägs härom:

”Medel till de statliga exportfrämjande insatserna hör – bl. a. med hänsyn till den oklara kompetensfördelningen beträffande den allmänt informativa exportfrämjande verksamheten – för det kommande budgetåret liksom hittills anvisas till Kollegiet för Sverige-information i utlandet och till Främjande av utrikeshandeln m. m.”

En sak som sammanblandningen med det privatkapitalistiska näringslivets agerande utomlands inger starka betänkligheter. Vissa synnerligen olustiga och motbjudande inslag i svenska företags agerande utomlands är vad som på ren svenska brukar kallas för mutor. Jag erinrar om den svenska doktorsavhandling som på ett vederhäftigt sätt avslöjar en sådan trafik. Avhandlingen är skriven av filosofie licentiat Harald Runblom och heter: ”Svenska företag i Latinamerika. Etableringsmönster och förhandlingstaktik.” Tidningen Arbetet rubricerade ett referat av avhandlingen, där det heter på följande sätt: ”Visst mutar sig svenskarna fram i näringslivet.”

Ett av de i avhandlingen namngivna svenska storföretagen blev för inte så länge sedan omnämnt i ett dylikt mindre smickrande sammanhang. En artikelförfattare på Dagens Nyheters ledarsida recenserar avhandlingen på detta sätt: ”Accepterandet av korruption bidrar givetvis till att öka de ekonomiska klyftorna i länder där de redan är enorma. Kostnaderna för bestickningen, som är stora, läggs på varans pris och kommer alltså att betalas av konsumenten och, i de fall köparen är staten, av skattebetalarna.” Det är svenska företag, en hel rad av dem är härhemma kända och välkända, som uppträder med dylika metoder i utlandet. Det är dessa som skall få 13 miljoner till.

Det är överflödigt att närmare gå in på denna sida av saken, men tillsammans med det andra jag har nämnt anser jag det vara alltigenom fullgoda skäl för ett bifall till motionen 1547.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till den av herr Svensson i Malmö till utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Fru talman! Under behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 om inrättande av Sveriges exportråd har med undantag för vpk stor enighet rått i näringsutskottet. Det har också klart framgått av herr Lorentzons anförande här att vpk var föga inspirerat av den här sammanslagningen mellan Sveriges allmänna exportförening och exportrådet för den mindre industrin och kollegiet för Sverige-information i utlandet.

Det har alltså rätt enighet om att en sådan här sammanslagning är nödvändig för att vi skall få samlade resurser för att gå ut på de olika marknaderna och bygga på den svenska exporten. Denna sammanslagning ger ökade förutsättningar för detta: på den punkten är jag helt överens med utskottsmajoriteten i övrigt. Det är ju trots allt så – det vet vi alla – att var fjärde svensk är direkt beroende för sitt jobb av export. Vi exporterade under fjolåret för cirka 38 miljarder, och vi vill givetvis att den summan skall ökas. Det är nödvändigt för vår bytesbalans.

Det här förslaget innebär ju – det glömde herr Lorentzon att säga – att systemet med abonnemangsavgifter skall tillämpas under en fyraårig prövotid, och sedan skall det tas det ut rena avgifter.

Herr Lorentzon talade mycket om herr Wallenberg och de förmåner han kommer att få. Jag skall tala litet grand om de mindre företagen och deras problem i det här sammanhanget.

I den diskussion som har förts med anledning av sammanslagningen mellan Sveriges exportråd och exportrådet för den mindre industrin har både i propositionen och under utskottsbehandlingen framhållits betydelsen av att hjälpa de mindre och medelstora företagen i deras export. Det är enligt mitt förmenande en nödvändighet, eftersom de här företagen ofta saknar exporterfarenhet och erforderlig expertkunskap. En ökad exportfrämjande insats för den här kategorin bör därför resultatmässigt ge det bästa utbytet.

Stora företag har ju i regel personal som är mer kvalificerad än de marknadsföringsorgan som de mindre och medelstora företagen har haft. De stora företagen har alltså större resurser och kan satsa mera. Därför samverkar omständigheterna till att de mindre och medelstora företagen bör ägnas särskilt stort intresse av den nya organisationen och bli föremål för ökad information och rådgivning.

Jag har med tvekan biträtt utskottsmajoritetens förslag till skrivning och jag har några synpunkter som jag vill föra fram beträffande den obligatoriska avgiftsstege som här föreslås. Förslaget innebär bl. a. att de små företagen med mindre än 100 000 kronors årlig export skall få betala 300 kronor i fast medlemsavgift för att få del av den exportdrive som exportrådet kommer att företa.

Tidigare var det så att exportrådet för den mindre industrin inte tog ut några avgifter av de mindre företagen. Därför kan man förmoda att den föreslagna obligatoriska avgiften kommer att avskräcka de mindre företagen från att ta kontakt med det nya rådet.

Dessa synpunkter har också framförts i motion 1544 med anledning av propositionen. Utskottet framhåller i sin skrivning att det för yrkandet om befrielse från abonnemang för företag med ringa årlig export har

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

anförts goda skäl. Utskottet har emellertid inte velat biträda motionskravet. Man anser att det räcker med den service som nyexportörer får i form av inledande kontakter och enklare rådgivning. Naturligtvis måste den nya organisationen utan abonnemangskrav vara öppen för enklare rådgivning till företag som står i begrepp att börja exportera eller företag som endast har en sporadisk eller obetydlig export. Men att nu helt plötsligt gå över från ett avgiftsfritt system för de mindre företagen till det föreslagna obligatoriska systemet tycker jag är föga välbetänt.

För allt fler mindre företag har exporten blivit en naturlig del av verksamheten. Skapandet av frihandelsområden, Sveriges begränsning som hemmamarknad och den ökade konkurrensen utifrån är tre faktorer som bidragit till att företagen söker marknader utanför Sveriges gränser. Det är därför angeläget att man på alla sätt medverkar till att fånga in de mindre företagen som har exportintressen.

Nu fortsätter näringsutskottets majoritet att det tillmötesgående, som kommer att visas exportföretagen, framför allt de små, genom de inledande kontakterna och den enklare rådgivningen i samband med export av mindre omfattning, skall eliminera dessa problem och att man på så sätt skall kunna fånga in de mindre företagen och få dem intresserade av att i fortsättningen söka kontakt med exportrådet.

Eftersom denna fråga är av avgörande betydelse för många mindre företag och nyexportörer kommer jag att följa den, och visar det sig att de farhågor jag framfört besannas får jag väl återkomma motionsvägen. Jag hoppas att utskottet har rätt i sitt antagande att avgiften inte skall vara avskräckande för denna kategori. Det kan naturligtvis sägas att den inte är särskilt hög och att den är avdragsgill vid deklaration.

Däremot kan jag inte instämma i utskottets skrivning på s. 5, nämligen att avgiften stiger "successivt, så att den vid exportvärdet över 4 milj. kr. uppgår till 0,3 promille av exportvärdet". Det verkliga förhållandet är att grupp 1 betalar 3 promille på sin export upp till 100 000 kronor och att grupp 4 betalar 0,3 promille. Den här fördelningen visar att nyexportörer och mindre företag får betala en relativt sett större del av exportrådets kostnader. Denna skillnad kan innebära att ett litet företag får betala upp till 20 gånger mer än ett större företag i relation till respektive företags exportfakturer. Man kan väl starkt ifrågasätta om detta är ett rättvist avgiftssystem.

Fru talman! Vi har i en annan motion från folkpartihåll som behandlas i detta utskottsbetänkande tagit upp problemet med de mindre och medelstora företagens exportverksamhet på den nordiska marknaden. Vi har föreslagit att det skall anslås 450 000 kronor för att kunna besätta ambassaderna i Oslo, Köpenhamn och Helsingfors med merkantil personal som kan hjälpa de mindre företagen framför allt i deras exportansträngningar.

Utskottet har inte velat biträda vårt yrkande, och vi har inte avgivit någon reservation. Utskottet har full förståelse för yrkandet men anser sig på grund av den penningknapphet som rått vid budgetens uppgörande inte kunna satsa ytterligare 450 000 kronor. Nu tror ju jag att det hade varit väl använda pengar. 27 procent av all vår export går till den nordiska marknaden, och man räknar med att de mindre företagens andel därav

Tisdagen den
16 maj 1972*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

utgör ca 27 procent. Våra ambassader, framför allt den i Köpenhamn, har också begärt resurser i form av personal med merkantil utbildning.

Fru talman! Den nordiska marknaden betyder enormt mycket för de mindre företagen, framför allt för dem som är nya som exportörer. Norden är ju den första marknad man ger sig ut på, när man försöker ta steget utanför Sveriges gränser. Exporten är av sådan avgörande betydelse för vårt folkhushåll och vår standard att det finns all anledning att beakta de här kraven, men vi har inte vunnit gehör för vårt yrkande den här gången. Våra nordiska grannländer satsar hårt på den nordiska marknaden. De har, såvitt jag kan bedöma, betydligt bättre personella resurser som hjälper företagen in på den nordiska marknaden än vad vi kan erbjuda de svenska företagen. Jag hoppas att vårt krav så småningom skall vinna större förståelse.

Till slut vill jag starkt understryka att det stora och väsentliga har varit samgåendet när vi har behandlat propositionen. Utskottet anser att förslaget är bra, och det vill vi på allt sätt understryka, men vi kommer att ha under uppsikt de mindre företagens attityder. Från vissa orter, Anderstorp och Eskilstuna, har uttalats betänkligheter mot det föreslagna avgiftssystemet. Vi hoppas att farhågorna icke kommer att besannas. Om så sker, får vi återkomma.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Glömminge (c).

Herr RASK (s):

Fru talman! Det kan kanske synas något egendomligt att herr Andersson i Örebro, som står som undertecknare av utskottsutlåtandet, här talar för ett par folkpartimotioner. Som tur var, ställde herr Andersson inte något yrkande. Om så skett, skulle jag nästan velat citera herr Hermanssons yttrande om ordningen.

Jag tycker för min del att det är mycket tillfredsställande att det står ett så gott som helt enigt utskott bakom betänkandet — ett enigt utskott med undantag av herr Svensson i Malmö. Jag tycker att detta är viktigt, framför allt ur den synpunkten att det genom det här nya centrala organet sker en samordning av aktiviteter när det gäller att främja vår export. Sveriges exportråd, som det nya centrala organet kommer att heta, skall ju ersätta de exportfrämjande åtgärderna inom Sveriges allmänna exportförening, Exportrådet för den mindre industrin och Kollegiet för Sverige-information i utlandet. Vidare syftar åtgärden till att den verksamhet som nu bedrivs av den specialiserade kommersiella utlandsrepresentationen i form av handelssekreterare och handelskamrar i utlandet skall knytas till det nya rådet.

Allt detta är -- och om den saken är utskottet också enigt, som sagt med undantag av herr Svensson i Malmö — ett grepp som måste vara fördelaktigt ur rationell synpunkt. Tillgängliga resurser skall kunna utnyttjas bättre och kanske framför allt skall småföretagen kunna få en mera kvalificerad hjälp i sina exportansträngningar.

Det betonas också i propositionen 31 som ligger till grund för utskottsbetänkandet att i synnerhet de mindre företagen har behov av hjälp i sin marknadsföring i samband med export. Eftersom småindu-

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

strins resurser i de flesta fall är begränsade föreslås i propositionen, och detta tillstyrkes av utskottet, att staten skall svara för den särskilda resurstilldelning som fordras i detta fall. I propositionen hemställs att Kungl. Maj:t skall få riksdagens bemyndigande att sluta avtal med Sveriges allmänna exportförening om inrättande av ett centralt exportråd, och detta tillstyrks av utskottet. Det blir alltså ett halvstatligt organ som inrättas fr. o. m. den 1 juli i år.

Avtalet skall till en början löpa på fyra år, och under denna tid skall staten bidra till rådets finansiering med totalt 13 miljoner kronor. Av dessa 13 miljoner skall för det första verksamhetsåret utgå 3 miljoner. Om avtalet förlängs efter denna fyraårsperiod är avsikten att exportrådet skall finansieras med abonnemangsavgifter, och statens bidrag i fortsättningen, alltså efter fyraårsperioden, skall bara ge ersättning för de tjänster som rådet gör åt den mindre industrin.

De motioner som utskottet haft att behandla – herr Andersson i Örebro har talat för två av dem – gäller i första hand den årsavgift som vederbörande skall betala och som föreslås – som herr Andersson i Örebro mycket riktigt sade – till 300 kronor för företag som har ett mindre exportvärde än 100 000 kronor per år. Denna avgift skall stiga efter en viss skala i förhållande till exportvärdet. Det är klart att herr Andersson i Örebro har rätt i att det i procent räknat blir mindre för den store exportören än för den lille. Men jag vill framhålla vad utskottet skriver i sitt betänkande, ty vi förutsätter att det också skall tillämpas. Jag citerar direkt ur utskottets betänkande: "För närvarande tillhandahåller exportrådet för den mindre industrin service utan ersättning. – – –. Utskottet förutsätter att ett motsvarande tillmötesgående kommer att visas exportföretagen av det nya exportrådet och de därunder sorterande fältorganen, så att inledande kontakter och enklare rådgivning i samband med export av mindre omfattning i praktiken kommer till stånd utan ersättning."

I ett inledande exportskede är det enligt utskottets mening helt klart att avgifter inte bör uttagas. Jag är därför övertygad om att det kommer att visa sig att det inte blir några försämringar för småindustrin, snarare tvärtom.

Beträffande yrkandena i motionen 1548 om styrelsens sammansättning och om att den delegation som skall knytas till rådet skall ges en självständigare ställning och få en viss beslutanderätt vill jag framhålla vad utskottet ger uttryck för i betänkandet: "Utskottet utgår emellertid från att inom denna ram styrelsen söker genom delegering av olika beslutsfunktioner åstadkomma att de mindre företagens speciella behov tillgodoses." I båda dessa fall har utskottet kunnat nå enighet och därmed ge ett samlat uttryck för åsikten att åtgärder kan vara motiverade.

När det sedan gäller reservationen av herr Svensson i Malmö kan man bara konstatera att utskottet och herr Svensson i Malmö – och även herr Lorentzon att döma av hans anförande – inte befinner sig på samma våglängd. Vi har olika värderingar, det är bara att fastslå detta. Motionen 1547 och den föreliggande reservationen ger mig emellertid anledning att notera att man inom vpk inte är beredd att genom en samordning av

olika aktiviteter för att främja vår export skapa förutsättningar för ett bättre utnyttjande av tillgängliga resurser -- och det är kanske avsikten. Vidare är reservationen ett klart ställningstagande *mot* den småindustri som är i behov av exportfrämjande åtgärder. Det är även i detta fall bara ett konstaterande. Fru talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan under samtliga punkter.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Fru talman! Herr Lorentzon citerade Lenin, och herr Rask hänvisade till herr Hermansson -- citaten skall tydligen komma från vänster även när det gäller exporten.

Jag tror emellertid att herr Rask har missuppfattat mig något. Vad jag ville understryka var att jag för tillfället accepterar den föreslagna avgiftsstegen. Därmed har jag också, som jag sade, markerat att om den inte utfaller bra för den mindre företagsamheten och dess exportansträngningar ämnar jag komma igen.

Vi är trots allt i den stora och väsentliga frågan överens i näringsutskottet, och det tycker jag är det mest betydelsefulla. Den mycket marginella justering som jag har önskat beträffande avgiften har jag i detta läge ansett mig böra avstå från för att vi skulle uppnå största möjliga enighet i utskottet. Men, som sagt, utfaller avgiftsstegen inte bra för de mindre företagen har jag möjlighet att komma igen.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Rask går inte alls in på den väsentligaste frågan. Det intimaste samarbete som nu råder mellan staten och monopolkapitalet förbigår han helt. Däremot gav han en mycket grundlig redogörelse för propositionen, efter vad jag förstod, och även för utskottsbetänkandet, men detta har vi läst allesammans, så det var ingen nyhet alls som presenterades.

Herr Rask säger: "Ni i vänsterpartiet kommunisterna vill inte utnyttja tillgängliga resurser." Men i ett fall som detta, herr Rask, tar ni pengarna från låglönefamiljerna och barnfamiljerna över mervärdeskatten på mjölk och livsmedel och ger dem till svensk storfinans för att denna skall kunna marknadsföra sina varor i utlandet.

Inte utnyttja tillgängliga resurser -- ja, hur mycket resurser är det då fråga om? Här gäller det bara 13 miljoner. Tillgängliga resurser är ju miljarder. Hur långt vill herr Rask sträcka sig? Är detta ett förhandsmeddelande om att när dessa år har gått räcker det inte med 13 miljoner kronor, utan då kanske det är fråga om det 10-dubbla, 20-dubbla, 30-dubbla? Man har tagit första steget på denna väg, och att marknadsföra varor -- det känner varje människa till, även om hon inte är helt initierad -- kan ju kosta hur mycket pengar som helst.

Jag kan här referera bl. a. från Dagens Nyheter och Arbetet hur svensk storfinans mutar människor i Latinamerika. Hur många hundratal miljoner har gått till den posten? Finns det några garantier för att dessa pengar inte kommer att gå dit? Eller är det detta herr Rask menar att vi inte vill utnyttja tillgängliga resurser för? Det skulle vara mycket intressant att få klart besked: Vad menas med tillgängliga resurser i det här sammanhanget?

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Herr RASK (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag gjorde två konstateranden i mitt tidigare inlägg. Jag vill göra ännu ett, och det innebär att det är föga fruktbärande att ta upp en debatt med herr Lorentzon. Han använder ungefär samma jargong som kommunisterna begagnar sig av vid alla andra tillfällen här i riksdagen. Och detta att herr Lorentzon hade läst propositionen tidigare och därför menade att jag inte hade någonting nytt att komma med kan jag skicka tillbaka. Herr Lorentzon hade heller inget nytt att komma med, varken i sitt första eller i sitt andra inlägg.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte förlänga den här debatten, och det hoppas jag kammaren håller mig räkning för, eftersom det här är fråga om sista reservationen. Men jag är naturligtvis mycket tacksam mot herr Rask för att han konstaterar att jag inte skiljer mig från riksdagsmännen i övrigt i vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp utan att vi håller samma linje. Tänk om socialdemokratiska partiet kunde hålla en gemensam linje! Hur många linjer har ni?

Herr CLARKSON (m):

Fru talman! Jag ber allra först att få tacka herr Lorentzon för ett mycket nöjesbetonat anförande. Det är inte var dag man här i kammaren har anledning att dra på smilbandet i en sådan utsträckning.

I anslutning till näringsutskottets betänkande nr 27 angående inrättandet av Sveriges exportråd vill jag gärna anför följande.

Vårt lands ekonomi är ju i hög grad beroende av en aktiv export. De stora företagen har nästan undantagslöst en mycket förnämlig exportorganisation, oftast med egna försäljningsbolag i ett stort antal länder. Däremot uppstår det många gånger problem för de mindre och medelstora företagen att exportera sina produkter. Anledningarna därtill är många: bristande resurser, bristande kännedom om utländska marknader, otillräcklig kunskap i exportteknik, språksvårigheter etc. Detta har medfört att många mindre företag, som tillverkar varor väl lämpade för export, har hindrats i en marknadsföring som i dag blir alltmer betydelsefull. Man brukar säga att de flesta mindre företag i dag sköter sin tillverkning på ett tillfredsställande sätt, medan det däremot brister i marknadsföringen och då särskilt när det gäller exportförsäljningen.

Inrättandet av Sveriges exportråd innebär ju att Sveriges allmänna exportförening, Exportrådet för den mindre industrin och Kollegiet för Sverige-information i utlandet slås samman i en ny organisation. Enligt min uppfattning bör detta innebära förstärkning och samordning av exportaktiviteterna.

Beträffande kostnaderna är att nämna att de för budgetåret 1972/73 beräknas uppgå till 8,8 miljoner kronor, varav staten skall bidra med 3 miljoner. Avsikten är att företagen via abonnemangsavgifter i huvudsak skall svara för finansieringen. Mot särskild avgift skall rådet därutöver bedriva uppdragsverksamhet för sina medlemmar. Här bör man givetvis inte minst tänka på de mindre företagen när det gäller kostnadssidan.

I motionen 1544 hemställs att årlig avgift till exportrådet inte skall tas

ut för företag med exportvärde upp till 100 000 kronor. Utskottet har emellertid enats om att en årsavgift på 300 kronor för företag med mindre än 100 000 kronor i årlig export borde vara motiverad. De moderata har i utskottet stött denna tanke liksom att avgiften successivt skall stiga, så att den vid exportvärdet över 4 miljoner kronor uppgår till 0,3 promille av exportvärdet.

Jag har, fru talman, påpekat hur viktigt det är för de smärre företagen att få exportkontakter. Exportrådet har här en viktig uppgift att bistå företag som vill starta export. I motionen 1545 har motionärerna påpekat att mindre tjänster, t. ex. enklare varuförfrågningar, råd till utländska besökare etc., skall kunna utföras även gentemot den som inte tecknat abonnemang med exportrådet. Efter en ingående debatt i utskottet enades man om att jämväl i fortsättningen vissa inledande kontakter och viss rådgivning i samband med export skall kunna ske utan debitering. Blir dessa kontakter för företaget positiva, bör det falla sig naturligt att vederbörande företag erlägger avgift. Enligt min uppfattning är avgiften så avvägd att den inte lägger hinder i vägen för medlemskap.

Beträffande styrelsens sammansättning sägs att den skall bestå av 8 ledamöter och 6 suppleanter, vartill skall knytas en särskild delegation för de mindre företagen. Eftersom de mindre företagen spelar en icke obetydlig roll i svensk export och då denna kategori företag många gånger har de flesta problemen med marknadsföring, är det av största vikt att de i styrelsen får en fullgod representation. Utskottets uttalade önskan om att även de mindre företagen blir representerade anser jag väsentlig, och jag hoppas att den också kommer att vinna gehör.

Vad angår handeln med våra nordiska grannar Danmark, Finland och Norge bör noteras, att exporten till grannländerna alltid varit mycket betydelsefull. De i motionen 270 framförda synpunkterna om kommersiellt utbildad personal till de svenska ambassaderna i dessa länder är enligt min mening väl motiverade. Utskottets uttalade önskan om en senare prövning av frågan hoppas jag inte skall bli bortglömd.

Fru talman! Jag yrkar i likhet med herr Andersson i Örebro och herr Rask bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Efter herrar Rasks och Clarksons yttranden här kan jag inte underlåta att återigen fästa uppmärksamheten på den problematik som de aldrig gav sig in på och som är den egentliga kärnpunkten i frågan, såsom herr Lorentzon här har påpekat.

Ett drag i den politisk-administrativa utvecklingen här i landet sedan åtskilliga år tillbaka är ju det ständigt ökade antalet organ och organisationer där staten och det privata kapitalet, enkannerligen storkapitalet, går samman. Ur denna tendens stiger ett nät av intresse-gemenskaper där staten med skattebetalarnas medel som redskap träder i samarbetssituationer och beroendeställning visavi storkapitalet. Och vad betyder det, vad är det för tankar som här tar sig uttryck och varifrån härstammar dessa tankar ideologiskt sett? Ja, de tankar som tar sig uttryck här ser man lättast i sammansättningen av detta nya organ som skall se dagens ljus. Export- och handelspolitik och medlen för främjande

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

Innriktande av
Sveriges export-
råd, m. m.

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

därav är någonting som i stort sett bara angår storexportörerna och staten, med hälftenrepresentation för vart och ett av dessa intressen. Det är de som skall göra upp om de här sakerna, det är dem som det berör. Alla de som arbetar i industrierna, deras organisationer, deras representanter är uteslutna — handelspolitiken sköter staten och storfinansen suveränt.

Detta är desto farligare och desto betänkligare, oavsett om man ser det från socialistisk synpunkt eller från en borgerligt progressiv och demokratisk synpunkt i allmänhet, som det är ett välkänt faktum att näringslivet — eller det som med den officiella terminologin betecknas näringslivet, dvs. kapitalägarna — inte sällan har en fullständigt annorlunda uppfattning om handelspolitiska riktlinjer än vad majoriteten av svenska folket har. Det har visat sig inte minst i de många skandalaffärerna med vapenexport. Det har visat sig inte minst när det gäller inställningen till handeln med Sydafrika. Det har visat sig när det gällt kapitalexporten till och handeln med Portugal eller Brasilien. Det har också visat sig när det gällt den officiella svenska inställningen till USA:s krig i Vietnam och den helt annorlunda inställning till detta som företräds av storfinansen och de stora exportintressena.

Vad vi ser här är ett försök att sammanfläta staten med storkapitalet, ett sätt att skapa en gemensam politik där staten i ännu högre grad än tidigare är underkastad storkapitalets handelspolitiska strävanden. Det är också, sett ur en vidare synpunkt, en tendens som syftar till att skapa organ där olika områden i samhället sköts av statsrepresentanter i kombination med representanter för arbetsköpar- och kapitalintressena, på samma vis som vi har sett när det gäller t. ex. institutet för social forskning i dag, där man hade en liknande styrelsesammansättning och en liknande intresseanknytning mellan statsapparaten, statsbyråkratin, och representanter för olika arbetsköparintressen. I detta fall är det ännu mera markerat.

Detta, fru talman, är ett exempel på vad som i traditionell statsvetenskap har brukat betecknas som en korporativ uppbyggnad — det är tecken på ett korporativt samhälle och en korporativ maktutövning. Och varifrån, från vilka ideologiska källor, hämtar denna korporativa maktutövning och dessa korporativt sammansatta organ sin inspiration? Jo, det är samma typ av organ, samma typ av nära administrativ organisatorisk intressegemenskap mellan privatkapital och statsapparat som man medvetet byggde upp, med organ av just den här typen, först i Mussolinis Italien och sedan i Hitlers Tyskland. Där hade man närings- och intresseorganisationer som var omhuldade och där så att säga ramar kring dem var dragna av staten, men den där verkliga kontrollen utövades av de stora privatkapitalisterna. Område efter område i dessa länder behärskades av en sådan korporativt uppbyggd apparat.

Mot denna bakgrund är det väl knappast förvånande att den närmast föregående talaren finner att han med förtjusning kan acceptera den här typen av organ. Det är också ganska betänkligt att den korporativa ideologin i så hög grad okritiskt har anammats av talesmän för regeringspartiet — ett regeringsparti som dock en gång, låt vara i tidernas morgon, företrädde en annan ideologi än den korporativa.

Herr LANGE (s):

Fru talman! Jag är ledsen att behöva ta kammarens tid i anspråk, men jag har lyssnat till den här debatten, och i varje fall ger den senaste talarens och likaså herr Lorentzons två anföranden anledning till vissa reflexioner som jag inte vill undanhålla kammaren.

Det är med utgångspunkt i delvis ganska dimmiga teoretiska studier -- och dessutom i avsevärd grad misstolkade marxistiska teorier -- som man här försöker misstänkliggöra det stöd som utskottet har ställt sig bakom, när utskottet har framfört i huvudsak de förslag som propositionen innehåller. Men verkligheten ter sig på annat sätt. Det finns inte något land i något läger som inte ger offentligt eller statligt stöd till marknadsföring och exportbefrämjande åtgärder utomlands. Det gör Sovjetunionen. Det gör Kina. Och, herr Lorentzon, i det sammanhanget förekommer det också att det serveras andra drinkar än mjölk. Jag har njutit dem själv, och jag förstår att herr Lorentzon har sakkunskap på det området. Det kanske inte är den bästa formen för marknadsföring, men det är ändå en liten detalj som kan ha sin betydelse när kontakterna knyts.

Men det är andra ting som vi behöver samlade resurser till och en rationell användning, ett rationellt och effektivt samarbete för att nå resultat. Så gör man också i länder med annan regim än vad vi har. Så gör man i Sovjetunionen och så gör man i Kina. Och vem är det som betalar exportansträngningarna där? Det är en fråga som herr Lorentzon bör ha anledning att fundera över. I den mån kostnaderna inte tas ut i priserna vid den kommande försäljningen blir det ju också där de i produktionen sysselsatta, alltså de som på ena eller andra sättet bidrar till statsapparaten i länder med sådana regimer, som får betala kostnaderna. Skillnaden är inte stor, herr Lorentzon.

På den korta tid jag anser mig böra anslå till denna debatt kan jag inte utveckla detta ämne så mycket mera, men jag tycker att det skulle vara mera fruktbärande om vi fick en ordentlig debatt kring hur vi bäst skall kunna främja exporten av svenska varor utomlands och lämna ett stöd för en effektivare marknadsföring i det avseendet än om staten och enskilda går skilda vägar.

Jag vill också säga, att när jag läser reservationen finner jag att reservanterna i stället vill bibehålla anslaget till Kollegiet för Sverige-information i utlandet, men inte har det gjorts några ansträngningar därifrån som inte samtidigt har varit samordnade med näringslivet. Även där har pengar anslagits från de företag och branscher som medverkat i de olika projekt vilka med stöd av kollegiets medel har kommit till stånd. Där är det alls ingen skillnad. Jag tror att ni helt har missförstått detta. I varje fall tycker jag att man här bör föra en konkret debatt i dessa frågor, inte låta kammaren lyssna på utläggningar -- jag vet inte för vilken gång i ordningen -- om hur man på kommunistiskt håll tycker sig kunna läsa ut alla de förskräckligheter och otrevligheter som ett system av blandekonomin natur för med sig.

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Vad herr Langes senaste pekpinne beträffar tycker jag att han kunde ha hållit inne med den, därför att vad som skall yttras från kommunistiskt håll bestämmer vi kommunister själva. Vi tillåter inte herr Lange eller någon annan att lägga sig i vilka frågor vi yttrar oss i. Pekpinnar av det slaget är helt omotiverade.

Sedan var det ganska olyckligt att herr Lange valde Sovjetunionen och Kina som parallelexempel, därför att det är faktiskt så att i de länderna är de element och grupper avskaffade, som representeras av storfinansen här i Sverige. Där har man avskaffat dem. Här har man i stället stärkt dem och stärker dem på allt sätt med statens hjälp och på ett sätt som knyter statsapparaten gradvis allt närmare till dessa gruppers intressen, icke till majoriteten av lönearbetarnas intressen.

Herr LANGE (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag är ledsen för att jag sade att vi i kammaren skulle tycka att det vore mycket mera intressant att få lyssna till en diskussion med konkret utgångspunkt än att ideligen få höra de teorier upprepas som i synnerhet herr Svensson i Malmö uppbyggt kammaren med vid otaliga tillfällen. Jag rår inte för att det skulle bli litet bättre, om vi kunde få någon omväxling. Vill han inte ta mitt råd, skall jag inte besvära honom längre, men jag tror att han själv skulle ha nytta av att göra det.

Sedan vill jag säga att det ändå finns den likheten mellan regimerna att alla är intresserade av att handla och sälja. Herr Svensson passade i sitt första anförande på att säga, att vi inriktar oss på att sälja varor också till Portugal och Brasilien. Ja, det gör i varje fall Sovjetunionen. Där har man t. o. m. fortsatt att sälja till Sydafrika i betydligt större utsträckning än vad vi har gjort. Jag ser därför inte så stor skillnad i det hänseendet mellan länder med olika ekonomiska system eller regimer, och det är detta jag har velat understryka. Någon måste väl ändå betala exportansträngningarna som Sovjetunionen gör, och de företer ibland betydande likheter med våra. Sverige hör till de länder som över den allmänna budgeten ger minst bidrag för denna typ av stöd. Danmark ger i förhållande till sin folkmängd betydligt mer, och de flesta länder ger mer. Därför är det befogat att vi, när vi lever under knapphetens kalla stjärna, försöker samordna resurserna på detta område på ett sådant sätt att de får en så effektiv verkan som möjligt.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Om också jag får säga vad jag tycker är intressant, vill jag säga att det skulle vara intressant att någon gång få höra herr Lange eller någon annan socialdemokrat ge sin principiella syn på denna typ av samverkan mellan storkapital och statsapparat. Om denna typ av korporativistisk bländekonomi är deras framtidsvision av det svenska samhället, må jag säga att de har avlägsnat sig mycket långt från de socialistiska grundvalar som deras parti en gång utgick från. Men det förvånar mig inte heller, med tanke på herr Langes tidigare historiska insatser i fallet Cabora Bassa, som ju inte är utan anknytning till dagens ärende.

Herr LORENTZON (vpk):

Fru talman! Det är alltid intressant att höra herr Lange tala i denna kammare. Det var ett nöje på den tiden när han var statsråd att höra honom besvara både enkla frågor och interpellationer och yttra sig i andra sammanhang. Numera är det mera sällan man får höra honom, men det är inte mindre intressant för det.

Vad herr Lange sade om dammiga studier eller misstolkade marxistiska tankegångar får stå för herr Langes egen räkning. Om det är dammigt eller om det är misstolkat, ser vi ändå frågan på vårt sätt. Vi har vår ideologi, som vi för fram i alla sammanhang i denna kammare – och det anser vi oss ha rätt att göra. Om herr Lange alltid och i alla sammanhang när det gäller sådana frågor som den vi diskuterar nu hamnar på samma sida som den allra blåaste högern, kan man ju inte påstå att herr Lange har en socialistisk uppfattning, hans uppfattning är borgerlig, som pekar hän mot dessa korporativistiska företag och organisationer som vi numera har så gott om här i landet.

Sedan till frågan om vem som betalar kostnaderna för Sovjets utrikeshandel eller Kinas utrikeshandel. De kostnaderna tas alltid ut hos det arbetande folket; det är självklart. Vare sig det är händernas eller hjärnans män, är det framför allt dessa lönearbetare som skapar värdena det är fråga om. Även i ett land där det råder en privatkapitalistisk samhällsordning, oavsett om den har en borgerlig demokratisk fana eller om den är fascistisk eller nazistisk, tas kostnaderna alltid ut av folket – det är självklart. Kapitalisterna skapar inga värden, de är i stället tärande – inte skapande. Men i Sovjet, Kina och i de socialistiska länderna äger folket produktionsmedlen. Där har man gjort sig av med kapitalisterna.

Om ni herr Lange sedan säger att det inte är någon skillnad mellan dessa kollegier och Sveriges exportråd, skulle man kunna ställa frågan: Varför är man så angelägen om att instifta denna organisation. Sveriges exportråd, om det inte är fråga om att finna ett nytt sätt att spruta in ytterligare miljoner till storfinansen. Den möjligheten förelåg inte tidigare.

Herr LANGE (s):

Fru talman! Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag tar till orda än en gång. Jag vill bara slå fast, att jag är tacksam för det erkännande som herr Lorentzon gjorde i sitt sista anförande om att det är folket som betalar detta. Då har vi i alla fall kommit varandra en bit närmare.

Han nämnde också att det var typiskt att jag mer eller mindre hamnat på samma linje som moderaterna. Såvitt jag vet – det har också betonats här i debatten – är det ett enhälligt utskott som så när som på vänsterpartiet kommunisterna avgivit ett betänkande bakom vilket alla partier står. Jag drar mig inte för att kämpa mot er när jag anser att ni har orätt och så vantolkar förhållandena. Det har slagits fast att vi tidigare haft ett samarbete med näringslivet. Vi behöver det om vi skall få någon effekt av de åtgärder som erfordras för att främja exporten.

Sedan har man gjort en omorganisation som ger möjlighet – herr Lorentzon har väl inte kunnat undgå att observera detta – till en bättre

Nr 79

Tisdagen den

16 maj 1972

*Inrättande av
Sveriges export-
råd, m. m.*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder för att
främja Sveriges
handel med de
östeuropeiska
länderna*

samordning av de ekonomiska resurserna och där även företagarna i fortsättningen får hjälpa till att bidra. Det är förhållandet. Det här är en effektivare form för ett samarbete som bedrivits ganska länge här i landet och som är nödvändigt, om man verkligen skall få det resultat som man vill uppnå.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! En liten formell anmärkning. Jag har nu hört talare efter talare från den borgerliga sidan -- med denna terminologi inkluderar jag de socialdemokratiska talarna - tala om att det finns ett enhälligt utskott. Jag vet inte var den terminologin kommer ifrån. Står den kommunistiske utskottsrepresentanten utanför utskottet eller är han mindre värd än övriga utskottsledamöter, eftersom man talar om ett enhälligt utskott? Fullt så föraktfullt talar man inte i interna socialdemokratiska kretsar om de kommunistiska riksdagsrösterna, när de skall användas till att stötta upp en fallfärdig regering.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 27 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	--	13
Avstår	—	3

§ 21 Åtgärder för att främja Sveriges handel med de östeuropeiska länderna

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 28 i anledning av motion om åtgärder för att främja Sveriges handel med de östeuropeiska länderna.

I detta betänkande behandlades motionen 1972:1362 av herrar Wirmark (fp) och Ullsten (fp) vari hemställts att riksdagen skulle uppdraga åt Kungl. Maj:t att med beaktande av vad som i motionen anförts låta

utreda olika vägar att främja Sveriges handel med Östeuropa samt vidta lämpliga åtgärder i detta syfte.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1362.

Herr WIRMARK (fp):

Fru talman! I den motion som behandlas i näringsutskottets betänkande nr 28 har vi motionärer visat på fyra områden som är viktiga för att främja handeln med Östeuropa.

Det gäller för det första frågan om en liberalisering av den svenska importkvoteringsen beträffande vissa varor från Östeuropa.

Det gäller för det andra att söka utverka lättnader i fråga om företagsrepresentation, så att svenska företag får större möjligheter att etablera egna försäljningskontor i samtliga de här länderna – vi vet att den möjligheten finns i viss utsträckning i Polen – eller att på annat sätt ha sina representanter permanent stationerade där.

Det gäller för det tredje att ytterligare bygga ut den officiella handelsrepresentationen och förbättra informationen om Sverige.

Det gäller slutligen för det fjärde att undersöka möjligheterna för att vidta sådana åtgärder från myndigheternas sida att svenska företag i östländerna inte blir försatta i en diskriminerad ställning i jämförelse med företag från andra västländer när det gäller att ge önskade krediter och det på konkurrenskraftiga villkor.

Vi har begärt att man undersöker de här sakerna. Utskottet har svarat att hel del åtgärder vidtas och har intygat att vi aktualiserat en väsentlig fråga, men man avstycker motionen därför att man inte tycker att en särskild utredning är motiverad.

Jag vill säga att vi motionärer fäster ingen större vikt vid i vilka former man företar de här undersökningarna. Vår tanke var att utredningen kunde företas på normalt sätt inom berörda departement eller inom kommerskollegium, givetvis i samverkan med näringslivsorganisationerna.

Men vi tycker, fru talman, att vissa skrivningar i utskottets betänkande andas ett ointresse för att driva fram den utveckling motionen åsyftar. Det är riktigt att en hel del åtgärder har vidtagits under senare år, men vi tycker att de har varit för få och haft för liten omfattning. Först i år har vi t. ex. fått en handelssekreterartjänst i Moskva och ett generalkonsulat i Leningrad – och här gäller det ändå hela Sovjet, en stor marknad med 220 miljoner människor.

Vi menar att östhandels relativt ringa omfattning inte får tillmätas alltför stor betydelse vid tilldelningen av anslag för handelsfrämjande verksamhet utan att man måste särskilt beakta både de expansionsmöjligheter som finns och den speciella karaktären hos den här handeln, som särskilt motiverar insatser från statsmakternas sida. Jag syftar därvid på att det rör sig om skilda ekonomiska system, om icke-konvertibla valutor och om mindre möjligheter för företagen att själva verka genom icke-statliga kanaler.

En av nyckelfrågorna är givetvis de importkvoteringsar som vi tillämpar för Östeuropa, som är tillkomna bl. a. i syfte att skydda produktion och sysselsättning i starkt konkurrensutsatta näringsgrenar. Vi motionärer har

Nr 79

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder för att
främja Sveriges
handel med de
östeuropeiska
länderna*

Tisdagen den
16 maj 1972

*Åtgärder för att
främja Sveriges
handel med de
östeuropeiska
länderna*

sagt att de kvoteringarna ter sig rätt ineffektiva ur protektionistisk synpunkt, eftersom öststaterna ändå bara svarar för en mindre del av den här känsliga importen. Frågan är om vi inte i stället skulle eftersträva generellt verkande begränsningar av importen inom de varuområden där sådana kan anses önskvärda. Vi menar att det vore bättre att inom ramen för en totalt sett oförändrad import kunna ge östländerna i stort sett samma möjligheter att konkurrera på den svenska marknaden som vi för närvarande ger andra icke EFTA-stater, men naturligtvis inte med de preferenser som vi kommit överens om att ge u-länderna. Fru talman! Att genomföra en sådan reform vore att befria öststaterna från en diskriminerande behandling, och ett sådant handlingssätt kan antas få betydelse inte bara för importen därifrån utan även för vår egen export till Östeuropa.

Nu säger näringsutskottet att möjligheten till liberalisering av de här kvoteringarna "begränsas av de handelspolitiska förpliktelser som Sverige har att iakta enligt GATT-överenskommelsen". Jag måste erkänna att jag har litet svårt att förstå det resonemanget. Om man eftersträvar generella begränsningar kan det visserligen skapa problem i de GATT-länder där vi nu inte har några sådana begränsningar. Men det är egendomligt att, som utskottet gör, enbart stanna vid detta konstaterande. GATT:s uppgift är att främja internationell handel över huvud taget och att undanröja diskriminering. Vad det här gäller är egentligen att tillämpa GATT:s grundregel den mest gynnade nationsprincipen också gentemot östländerna, så att de kan konkurrera på lika villkor på våra marknader. De borde alltså mötas av samma tullar som andra länder men inte av särbestämmelser.

Om det inte är möjligt från svensk sida att unilateralt vidta åtgärder i den riktningen borde vi åtminstone ta upp en debatt om detta i GATT för att få en sådan allmän lösning till stånd. Men den tanken återfinns inte i utskottets betänkande.

Jag vill också betona i detta sammanhang att flera av östländerna är medlemmar i GATT: Polen, Tjeckoslovakien och Rumänien. Även Ungern förhandlar om medlemskap. Mot den bakgrunden ter det sig ännu mer egendomligt att anföra GATT-överenskommelsen som ett hinder. Såvitt jag vet har man vid de kontakter som nu tagits med östeuropeiska länder inom GATT bundit sig för en målsättning att just slopa sådana kvoteringsbestämmelser för Östeuropa senast före utgången av 1974. Man kan alltså säga att kravet på att ompröva kvoteringen ligger i linje med GATT:s egna målsättningar.

Och man kan tillägga att även röster inom svenskt näringsliv höjts för en omprövning. På Sparbanksföreningens ekonomiska konferens i år sade direktör Stig Ramel i Exportföreningen att vi på nytt måste se över våra importrestriktioner. Han var medveten om att man inte kan göra det i dagens konjunkturläge, men han betonade att "denna översyn får inte dröja för länge, om inte allvarliga problem skall uppstå". Mot den bakgrunden förstår jag inte varför utskottet inte ens kan gå med på en utredning av frågan.

Till slut, fru talman, några ord om krediterna som konkurrensmedel. Utskottet uttrycker sig så att man får intrycket att det inte observerat att

just önskemålen om krediter är ett av de stora problemen i östhandeln. De möjligheter som våra konkurrenter i dag erbjuder kan svenskt näringsliv för närvarande inte konkurrera med. Låt mig återigen citera herr Ramel, som på Sparbanksföreningens konferens yttrade: "Med hänsyn till kreditfrågornas förväntade växande roll för östhandeln måste den svenska regeringen snarast möjligt ta ställning till frågan om vilka förbättrade möjligheter som i framtiden skall kunna erbjudas svenska företag av våra kreditinstitutioner för att de skall kunna konkurrera på mer jämbördiga villkor än vad som är fallet i dag."

Skall man tolka utskottets skrivning så, att utskottet förutsätter att regeringen har ögonen riktade på detta problem? Eller menar utskottet att frågan nog löser sig själv?

Fru talman! Jag vill i huvudsak i överensstämmelse med hemställan i motionen 1362 yrka att riksdagen anholder att Kungl. Maj:t med beaktande av vad som anförts i motionen låter utreda olika vägar att främja Sveriges handel med Östeuropa samt vidta lämpliga åtgärder i detta syfte.

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Fru talman! Med hänvisning till ett enhälligt utskottsbetänkande skall jag vara mycket kortfattad.

De frågor som aktualiserats av motionärerna och nu också har framförts av herr Wirmark från talarstolen och som ytterligare utvecklats inom utskottet är onekligen frågor av mycket stor betydelse. Jag vill peka på vad vi anför i utskottets betänkande som anger nya vägar till ökat handelsutbyte. Möjligheterna att öka Sveriges handel med de östeuropeiska staterna bevakas kontinuerligt av bl. a. kommerskollegium. Vissa av de saker som motionärerna vill utveckla – och herr Wirmark var inne även på detta – är sådant som redan är på gång. Handelssekreterarkontor har inrättats i Prag och Budapest, och vid vår ambassad i Moskva har en tjänst inrättats för specialbevakning av de handelspolitiska frågorna. Vi har inrättat ett generalkonsulat i Leningrad från innevarande år. Även detta är en hjälp för att utveckla vår handel österut.

Vi har vid behandlingen av föregående ärende för en stund sedan beslutat inrätta Sveriges exportråd. Detta kommer utan tvivel att medföra ökade möjligheter att centralt ordna utställningar, genomföra Sverigekampanjer och understödja de svenska företagens exportansträngningar i Östeuropa. Av vad som redovisats i utskottets betänkande framgår också att handeln med de östeuropeiska länderna är i mycket stark utveckling, något som vi givetvis alla hälsar med stor tillfredsställelse. Med hänsyn till vad jag tidigare redovisat av vad som sker anser vi att det inte är nödvändigt att företa någon utredning.

Därmed ber jag, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Wirmark under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 22 Fru andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkande nr 7 och näringsutskottets betänkande nr 36 i nu nämnd ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 23 Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande:

Nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 inom justitiedepartementets verksamhetsområde gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till statligt partistöd jämte motioner rörande dels det statliga partistödet, dels det kommunala partistödet

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:77 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m. jämte motion

Nr 28 i anledning av motioner om slopande av beskattningen av fritt bränsle från egen fastighet

Lagutskottets betänkanden:

Nr 7 i anledning av motion angående rätt för omyndig till ersättning av staten för förlust genom förskingring av omyndigs medel

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag m. m. jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 32 i anledning av motioner om pant på engångsglas m. m.

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 30 i anledning av propositionen 1972:92 med förslag till resegarantilag jämte motion

Nr 31 i anledning av propositionen 1972:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser handelsdepartementets verksamhetsområde

Nr 32 i anledning av propositionen 1972:46 angående åtgärder för att påverka strukturomvandlingen inom vissa branscher jämte motioner

Nr 33 i anledning av propositionen 1972:47 angående åtgärder för möbelindustrin, snickeriindustrin m. fl. jämte motioner

Nr 34 i anledning av propositionen 1972:52 angående medelstillskott till AB Asea-Atom jämte motion

Nr 35 i anledning av propositionen 1972:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser industridepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Nr 38 i anledning av propositionen 1972:54 angående organisationen av officiell provning och kontroll samt officiell metrologisk verksamhet m. m. jämte motion

Nr 39 i anledning av propositionen 1972:57 angående Sveriges försörjning med kärnbränsle jämte motioner

§ 24 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställts, nämligen av

Nr 213 Herr *Tobé* (fp) till herr jordbruksministern om integration mellan skogshögskolan och lantbrukshögskolan:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga för att åstadkomma den av skogshögskolans styrelse och samarbetsnämnden för jordbrukets högskolor föreslagna integrationen mellan skogshögskolan och lantbrukshögskolan?

Nr 214 Herr *Ångström* (fp) till herr industriministern angående utredningen om malmbrytning i Stekenjokk:

Kommer utredningen om eventuell malmbrytning i Stekenjokk att bli färdig så att förslag kan föreläggas höstriksdagen 1972?

Nr 215 Herr *Wikström* (fp) till herr utbildningsministern angående utredning om skolöverstyrelsens organisation:

När avser statsrådet att tillsätta den begärda utredningen om skolöverstyrelsens (SÖ) organisation och kommer denna att innehålla parlamentarisk representation?

Nr 216 Herr *Josefson* i Arrie (c) till herr kommunikationsministern angående tidpunkten för framläggande av förslag från bussbidragsutredningen:

Kan det påräknas att förslag från bussbidragsutredningen kan föreligga i sådan tid att förslaget kan remissbehandlas och att proposition angående ändrat bussbidragssystem kan föreläggas årets höstriksdag såsom aviserats i statsverkspropositionen?

§ 25 Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert